

GHID TA' L-ASSUNTA

IS-SEBGHA U TLETIN SENA

37 (2002)

PISANI WOODWORKS has established an outstanding reputation for supplying custom designed furniture of the highest quality. Individually designed to reflect the character of your property. Our furniture combines practical efficiency with an unmistakable look and quality achieved only by the greatest attention to detail from concept to the finished product. The amazing variety of furniture, the selection of finishes, the perfection that

COMMITTED TO CREATE THE FINEST FURNITURE

comes from a total commitment. We are committed to quality and the relentless pursuit of excellence.

Call now for an estimate

SPECIAL PRICES ON QUALITY INTERNAL PINE DOORS

Tel: 2156 5946 Fax: 2156 4442 Mob: 9942 9340

E-mail: pww@maltanet.net

L-GHID TA' L'ASSUNTA

37 (2002)

*Stampat
ghall-ewwel darba
Awwissu 1966*

*Pjazza tal-Katidral,
Cittadella, Għawdex.
VCT 103*

Tel • 21554101
Fax • 21564572

Home-page:
<http://www.gozocathedral.org>

E-mail:
joseph.bezzina@gozocathedral.org

Editur
JOSEPH BEZZINA

Reklami
CHARLES BUGEJA

Ittajpjar
JOSETTE CREMONA
FABIENNE GRECH

Proof Reading
VICTOR J. GALEA
CHARLES BEZZINA

Setting
ERIC DE BONO

Ritratti tal-qoxra
*It-Tluġ ta' Marija fis-sena (Michelle
Busuttil) flimkien ma' disinn tal-katidral
(Pawlu Camilleri Cauchi) u disinn ta-
Centru l-ġdid (Pawlu Gwido Vella)*

Stampata
J. DE BONO
PRINTING PRESS LTD.
TEL: 2155-2219 • 7955-2219

© Copyright

L-AWTORI HUMA COPYRIGHIT TA' L-AWTORI
RESPIETTIVU MA JISTGHRU JIGU RIPRODOTTI B'ERBA
MID MINGHAR IL-PERMESS TA' L-AWTORI
IL-FEHHMIET ESPRESSI FL-ARTIKLI MHUX IES
NECESSARJAMENT TAL-BORD EDITORJALI

Kabbarna ghalina lkoll!

Il-familja li thobb id-dar tagħha ma thalliex jum jghaddi minghajr ma tara x'tagħmel biex ittejjeb il-post: tnaddfu, issebbhu mill-ahjar li tista', u tagħmlu iktar komdu. Jekk jiġiha è-čans tkabbar ukoll. Il-komunità ta' reġun partikulari għandha lill-knisja parrokkjali bħala d-dar komuni tagħha. Il-parruċċjani li jhobbu 'l din id-dar jaghmlu hifithom kollha halli jgħibuha 'l quddiem. Dan jagħmlu l-iktar għax il-knisja hi d-dar fejn jghammar Alla b'mod partikulari; iżda wkoll għax din hi d-dar komuni tagħhom u bħad-dar partikulari tagħhom jixtiequha li tkun mill-ahjar.

In-nies tal-parroċċa tal-Katidral ilhom li fehmuha din il-verità. Fil-maġġuranza tagħhom, almenu, jagħmlu mill-ahjar li jistgħu biex b'offerti u b'għajnuna ta' kull xorta jgħibu 'l quddiem il-Katidral u jkomplu jkabbra l-faċilitajiet tal-knisja.

Is-sena 2002 tibqa' imfakkra fiż-żmien li ġej bħala dik li fiha l-Kapitlu tal-Knisja Katidrali ta' Għawdex flimkien mal-parroċċa tal-Katidral għamlu pass kuraggjuż u, nhar is-26 ta' Ġunju, 2002, akkwistaw żewġ idjar, garaxx, u diversi bçejeċ ta' art u bini fl-inhawi tal-Haġġarija bil-hsieb ta' proġett kbir fil-viċinanzi tal-Katidral. Dan seta' jsir mhux biss għax il-Kapitlu u l-Parroċċa fehmu li dan jista' jkun proġett ta' siwi kbir, iżda wkoll għaliex il-parruċċjani taw appoġġ kontinwu lill-knisja tagħhom.

Hemm il-hsieb li dinil-proprjeta' tiġi żvilluppata f'centru ta' natura edukattiva, kulturali, u soċjali biex il-hajja pastorali fil-Katidral tkompli tittejjeb fil-kwalità. Il-htigijiet moderni tas-soċjeta' jagħmlu centru ta' din ix-xorta parti essenzjali tal-parroċċa ta' wara t-tieni Konċilju tal-Vatikan. Barra dan din il-proprjeta', li għandha potenzjal kbir, għad tiffaċilita hafna l-aċċess għall-Katidral u l-parkeġġ ta' karożzi fil-viċinanċi tiegħu.

J'Alla l-imhabba lejn il-parroċċa u lejn Santa Marija, titkompla f'imġibitna u fi kliemna ma' Alla u mal-proxxmu tagħna.

L-UŻU TAL-KELMA 'TERRA' META JISSEMMA GHAWDEX

kitba ta'

© Victor John Galea

Min jaqra *Il-Ġrajja Bikrija tal-Knisja Mariċi ta' Ghawdex 1435 - 1551* tal-Professur Godfrey Wettinger issib li l-kelma *terra* fejn jidhol Ghawdex daqqa jaqlibha kastell bhal ngħidu ahna "fil-Misrah tal-Kastell ta' Ghawdex" f'dokument ta' l-1449 u daqqa belt bhal "fil-kappelli tal-belt ta' Ghawdex" f'dokument ta' l-1545.

Il-patri Alessandru Bonnici fil-ktieb tiegħu *Il-Mariċi Kollegġjata ta' l-Assunta u l-ewwel parroċi ta' Ghawdex*, (1975), donnu ma qabilx ma' dan għax deherlu li l-kelma *terra* ma tfissirx hlief pajjiż biex jingħażel minn belt, għax il-kelma *terra* kienet tintuża għall-pajjiżi, jiġifieri l-irhula ta' Malta. Semma li Birkirkara daqqa kienu jsibuha *terra* u daqqa każal. Qal ukoll li l-kastell ta' Ghawdex dejjem jgħidulu *castrum* bil-Latin u li Ghawdex kien meqjus belt wahda u li l-espressjoni *terra et insula* tfisser il-belt u l-gżira ta' Ghawdex kollha kemm hi.

F'dizzjunarju tat-Taljan ta' l-1828 sibte li *terra* hi belt bis-swar jew kastell. Meta tkun żgħira jgħidulha terretta u terriċciuola, bil-Latin *oppidulum*. Dan jagħti raġun sa ċertu punt lill-Prof. Wettinger, imma mhux għal kollox. Fetahli għajnejja Henri Bresc meta fl-1974 ippubblika t-testment ta' Guliermu ta' Malta li sar il-Kastell ta' Ghawdex fl-1299. Bresc qal li *terra* hi pajjiż bis-swar u *amministrattivamente awtonoma* bhal Ghawdex.

1 - Il-Belt ta' Ghawdex terra

Mela l-belt ta' Ghawdex kienet tisseejjah uffiċjalment *terra* meta kellha gvern lokali awtonomu msejjah universita' mmexxi mill-hakem u l-ġurati. Dan iż-żmien beda fl-1397 meta r-Re Martinu reġa' għaqqad lil Malta u Ghawdex mad-demanju reġju, jiġifieri jiddependu direttament minnu u mhux mill-

Konti ta' Malta li l-Maltin kienu jsejnhulu l-Mula. L-aħhar imwieli li kellna mill-1391 sa l-1397 tant jingħad li haqru lill-Maltin li dak iż-żmien jissejjah żmien it-tiranni.

2 - Il-Belt ta' Ghawdex 'kastell' (1551-1798)

Il-hakem ta' Ghawdex tneħħa fl-1551 u floku l-Grammastru baġhat kavalier bħala gvernatur. Issa gvernatur ta' żmien il-Kavallieri kien jikkmanda kastell u mhux *terra*. Għandna per eżempju, Malta lill-Gvernaturi ta' Sant'Anġlu u ta' Sant'Termu. Barra minn Malta bejn l-1530 u l-1551 għandna l-gvernatur tal-Kastell ta' Tripli.

Għalhekk uffiċjalment il-Belt ta' Ghawdex wara l-1551 bdiet tisseejjah kastell, bil-Latin *castrum*. Wara li telqu l-Kavallieri fl-1798 suppost li l-belt ta' Ghawdex ma baqgetx tisseejjah kastell jew grankastell kif spiċċat fl-aħhar żmien tal-kavallieri, imma l-Inġliżi baqghu jahtru gvernaturi għal Ghawdex sa ma tfaċċa Maitland, gvernatur ta' Malta u Ghawdex u t-titlu ta' Gvernatur għal Ghawdex deher mhux floku u twarrab, imma, sfortunatament, il-belt ta' Ghawdex baqget għaddejja bit-tinnanna ta' grankastell.

3 - It-Terra u l-Gżira ta' Ghawdex

Jekk nagħtu titwila lejn id-dokumenti uffiċjali ġejjin minn Paliermu u l-atti nutarili li haqru bejn l-1397 u l-1551 Ghawdex dejjem jissejjah bl-isem ta' *terra et insula*, it-*terra* u l-gżira ta' Ghawdex.

Dan ma jfissirx li b'*terra* n-nutara kienu dejjem jifhemu kastell jew belt. Bresc stess jgħid li *terra* tfisser pajjiż li għall-inqas ikollu post wiehed bis-swar. Għalhekk *terra*, kienet tfisser l-art kollha tal-komun jew universita' fis-sens tat-territorju tal-gvern lokali.

Mill-lista tal-komuni ta' Sqallija u l-gżejjer

awtonomi ta' madwarha li hareġ il-parlament li itaq' Sirakuża nhar it-3 ta' Ottubru ta' l-1398, inqas minn sena wara li Malta ġiet direttament taht il-kuruna nhar is-7 ta' Novembru tas-sena ta' qabel, Għawdex imniżżel il-gżira u l-kastell ta' Għawdex, filwaqt li hemm xi tletin komun Sqalli mniżżla t-terra u l-kastell. Lentini u Nikosija kellhom iktar minn kastell wiehed u tniżżlu t-terra u l-kastelli.

Għalhekk wiehed m'għandux jahseb li l-affarijiet qagħdu mill-ewwel u li Għawdex kien jissejjah it-terra u l-gżira ta' Għawdex preċiż fejn l-1397 u l-1551 meta de Sesse lahaq l-ewwel gvernatur. Nhar it-22 ta' Frar ta' l-1397 f'dokument niltaqghu ma' l-università tat-terra u l-gżira ta' Għawdex. Imma nhar is-16 ta' Frar tas-sena ta' wara nsibu li Salvu Cadumi kien mill-gżira jew terra ta' Għawdex u li Tumew di Bernardo jingħad biss li kien mill-gżira ta' Għawdex.

Biss wara li l-affarijiet qagħdet u ndrat in-nutara baqghu sejr in bil-kantalienna tat-terra u l-gżira ta' Għawdex żmien wara l-1551. Dan kien jingħad, ngħidu aħna, meta n-nutar kien irid jgħid li xi hadd kemm Għawdexi u kemm barrani kien joqgħod Għawdex. Hekk fl-1580 Lemmu Xerri mill-Mosta jingħad li joqgħod fit-terra u l-gżira ta' Għawdex u seba' snin wara jingħad għall-Isqalli Marjanu Metallo.

4 - Terra l-Belt ta' Għawdex

Li terra biż-żmien saret t'fisser il-Belt ta' Għawdex m'hemm l-eċċa dubju. Il-Prof. Wettinger sab eżempju tassew milqut. Fil-1517 Nikol Bonniċi fit-testament li għamel lejlet il-Milied halla li jekk imut fil-kampanja jew ir-Rabat ried jindifen Santu Wistin, imma jekk got-terra ta' Għawdex riedhom jidfnuh fil-Matriċi ta' Santa Marija forsi biex jehles lil niesu mill-ingara li joqgħdu jniżżlu Santu Wistin.

Biż-żmien imma n-nutara flok terra bdew inniżżlu kastell. Minn Wettinger nista' nislet l-eżempju tar-Rokna, jiġifieri dik in-nitfa triq li ma tinfed għal imkien hdejn Santa Barbra. Fl-1548 u fl-1562 ingħad li r-Rokna qiegħda got-terra ta' Għawdex, imma fl-1585 tniżżlet li kienet triq ġol-kastell ta' Għawdex.

Meta nafu dan nistghu nitraduċu terra, il-kastell jew il-belt ta' Għawdex? Fil-fehma tiegħi le għax terra hi kelma *sui generis* użata meta Għawdex kellu gvern awtonomu bilhakem u il-ġurati filwaqt li kastell tajba għal

It-Terra ta' Għawdex f'mappa ippublikata fl-Lyons, Franza, fl-1536.

meta Għawdex kellu l-gvernatur fi żmien il-Kavallieri. Mill-1551 sa l-1798 kif ukoll għaż-żmien qabel l-1397 meta Għawdex kien taht il-kastellan kemm meta kien jiddependi direttament mis-Sultan ta' Sqallija u kemm meta kien taht l-imwieli.

Lanqas tista' tittraduċi terra belt għax imbagħad l-Imdina li kienet *citta* tigi daqs il-belt ta' Għawdex bid-dinjità, billi Malta flok it-terra u l-gżira bħal Għawdex kien jsejfulha ċ-ċittà u gżira ta' Malta. Terra kienet tigi bejn ċittà u lok fl-ordni tal-preċedenza u dawn it-tlieta kienu jiġu wara l-kontei u l-baruniji.

5 - Il-Belt ta' Għawdex kastell qabel l-1397

Il-Belt ta' Għawdex kienu jgħidulha kastell qabel l-1397 meta Għawdex kien magħqud mad-demanju reġju bir-rappreżentant tar-re ta' Sqallija msejjah il-kastellan, ismu miegħu, xi drabi tat-tliet kastelli ta' Malta u Għawdex f'daqqa. Ngħidu aħna fir-rapport ta' Ġilbertu Abate habta ta' l-1241 insibu li Malta u Għawdex hemm tliet kastelli, jiġifieri Sant' Anġlu, l-Imdina, u Għawdex. Fl-1274 insibu lil

Armandu kastellan ta' Għawdex. Aktarx li wara li tneħħi l-konti Arrigo Pistore minn Malta taht l-Iżvevi u wara taht l-Anġojjini, Għawdex u Malta ma' kienx hawn imwieli. Dawn reġġu deħru taht l-Aragoniżi u l-imwieli, jiġifieri l-kontijiet jew sinjuri f'ewwali ta' Malta u Għawdex, iktar kienu jhossuhom fiż-żgħir f'kastell milli go belt, tant li l-Imdina fi żmien it-tiranni, l-aħhar sinjuri f'ewwali ta' Malta qabel ġew il-Kavallieri, bnew daqsxejn ta' wieħed hdejn il-bieb int u diehel fuq il-lemin. Dan lill-Maltin kien jagħtihom fastidju kbir tant li kollhom seba' mit sena ha jwarbuh.

Bħala eżempju ta' kif il-belt ta' Għawdex kienet tisseejjah kastell taht l-imwieli, insemmi t-testment ta' Guliermu ta' Malta, in-neputi tal-konti Andrea ta' Malta, li sar fil-kastell ta' Għawdex fl-1299.

6 - Terra Każal?

Issa niġu għal dak li qal il-patri Bonniċi jiġifieri li terra fid-dokumenti li ltaqa' magħhom mhux hliet każal, rahal bħal Birkirkara. Billi Gann Frangisk Abela kien viċi-kanċillier ta' l-Ordni u għalhekk halli għalih biex meta jsemmi xi post ikun uffiċjalment korrett, jien fletj sewwa l-ismijiet tar-rhala li hemm fid-Deskrizzjoni ta' Malta kif kienu l-affarijiet fl-1647. X'insib? Insib li f'Abela hemm ġerarkija shiha ta' rhala.

Tneħħi lil Bormla li fi żmien kienet post imdawwar bis-swar ta' Firenzuola li nbdeu fl-1638 u li saret Citta' Kospiva fil-1720 fi żmien Zondadari, terra jissejjah biss rahal li kien parroċċa qabel l-1436 u li kien għadu fuq saqajh. Għalhekk Birkirkara, in-Naxxar, Hal Qormi, Haż-Zebbuġ, is-Siġġiewi u z-Zurrieq kollha jissejju terra.

Billi Bir Miftuh ma' kienx rahal imma kien hemm knisja parrokkjali biss fil-kampanja, li sa dak iż-żmien kienet tiffet l-irhula kollha li kellha, tneħħi lill-Gudja, fejn kien iposdi l-kaptan ta' Birmiftuh, Abela ma sejjahlux terra. Iz-Zejtun, li l-knisja parrokkjali tiegħu ukoll kienet fil-kampanja u li ma kienx għadu rahal magħqud bi knisja f'nofsu kif nafuh illum, Abela jsejjahlu l-Terra ta' Hal Bisbut u Bisbutin, ir-rahali ta' Fuq u r-rahali t'Isfel li illum jagħmlu z-Zejtun. Il-kapitanija kienu jgħidulha ta' Santa Katerina għall-ism tal-parroċċa.

Abela lill-irhula l-oħra li whud minnhom kienu saru parroċċi jsejhlhom każal u jekk kien irhaġel jgħid li kien każalot bħal Hal Ramija u Hal Musulmiet. Meta rahal ikun spieċa jsejjahlu Hal bħal Hal Kaprat u Hal Ġawhar. Interessanti hafna huma l-irhula li kienu

jagħmlu mas-Siġġiewi. Dawn flok każal jew Hal jissejju rahal. Hekk insibu Rahal Kbir u Rahal Xluq li kienu għadhom bin-nies u Rahal Nikluzi li kellu hireb biss. Tgħid hemmhekk rahal kien għadu ma tqassarx f'hal?

Fuq l-irhula li Abela jsejjah terra xtaq nagħmel żewġ osservazzjonijiet. L-ewwel nett nafu li whud mill-irhula li Abela qal li huma terra kellhom il-knisja parrokkjali tagħhom magħrufa bħala matriċi sa mis-seklu imistax. Knisja Matriċi dak iż-żmien t'fisser il-knisja parrokkjali fil-limiti tal-parroċċa għax, skond il-Prof. Wettinger, jingħad għal San Filep ta' Haż Zebbuġ li qatt ma nqaigħet parroċċa minnu. Hekk ukoll, skond il-Prof. Fiorini ngħad għan Naxxar fil-1486, meta għan-Naxxar ma kienet għadha harget l-ebda parroċċa.

Każ interessanti huma Birmiftuh u l-Gudja. Skond il-Prof. Wettinger Santa Marija ta' Birmiftuh tisseejjah il-Matriċi ta' wahda mill-knejjes għar tal-Gudja. Issa Abela forsi għax Birmiftuh ma' kienx rahal ma sejjahlux terra. Biż-żmien il-Gudja wirtet lil Birmiftuh u saret parroċċa floku. Lill-Gudja wkoll insibuha tisseejjah terra wara Abela.

Tgħid il-Knisja ta' Santa Marija tal-Belt ta' Għawdex b'diet tisseejjah matriċi għax kienet fit-Terra ta' Għawdex?

Fl-irhula li Abela sejjah terra kien hemm ukoll il-Kaptan, kavallier li kien ikun il-kap tal-kumpanija tad-dejma mhux biss tar-rahali, imma ukoll ta' l-irhula l-oħra li kienu jagħmlu miegħu. Bosio, fi żmien l-Assedju l-Kbir ta' l-1565, barra l-Hakem ta' l-Imdina li kellu ukoll ir-Rabat u Haż-Zebbuġ, isemmi lill-Kaptan ta' Sant Katerina, jiġifieri z-Zejtun, ta' Birkirkara, li magħha kellha lil Hal Qormi, ta' Bir Miftuh, li l-Kaptan t'hemmhekk kien iżomm il-Gudja, taż-Zurrieq, tan-Naxxar u tas-Siġġiewi. Nista' nzid li fit-Torri kien hemm ukoll il-kaptana, imara li kienet iddur bil-kaptan. Din is-seqra kont trid tkellem lilha l-ewwel biex jirnexxilek tidhol quddiem il-kaptan!

In-Naxxar jidher li kien it-terra mudell. Barra li nafu li kellu knisja matriċi u kien kapitanija, kellu ukoll it-Torri tal-Kaptan fejn kien joqghod il-kaptan.

7 - It-Terra fl-aħhar snin tal-Kavallieri

Billi l-elenku tal-vista ta' l-Isqof Alpheran de Bussan ta' l-1751 hu mera ta' kif kienu l-affarijiet fl-aħhar snin tal-kavallieri se nagħtuh daqqa t'għajn sew. Bormla, li kienet terra fl-1647, issa saret citta' u niżżlet wara l-Imdina, il-Birgu, il-Belt u l-Isla. Ir-Rabat ta' l-Imdina mnizzel wara l-Imdina bħala subborg tagħha u

l-Furjana wara l-Belt bhala subborg ta' dik ukoll. Birkirkara minn terra telghet targa u tisseejjah belt (oppidum) u tissemma qabel in-Naxxar.

Terra barra n-Naxxar, Hal Qormi, iż-Żurriq, is-Sigġiewi u Haż Żebbuġ hemm il-Gudja, li dahlet flok Birmiftuh wara n-Naxxar. Tfaċċat ukoll it-terra taż-Żejtun flok Bisqallin u Hal Bisbut wara Hal Qormi. Il-parroċċi l-oħra, erbatax b'kolloxx, imniżżla każal.

Ghawdex għandha l-Gran Kastell, bir-Rabat wrajh bhala subborg tiegħu, u mbagħad jissemmev bhala każal is-sitt parroċċi li kienu saru sa dak iż-żmien. Naraw li l-Belt ta' Ghawdex bhala terra kienet intradmet taht il-Gran Kastell.

Sa ma telqu l-Kavallieri fl-1798 it-terra ta' Hal Qormi, ta' Haż-Żabbar, tas-Sigġiewi u taż-Żejtun kienu saru ipparċi. Lill-Karkariżi hallewhom iċċeq. Hekk ukoll għalhom in-Naxxarin u ż-Żurriq. Dan għax kien għe Napuljun u halliena republik b'id wara u oħra quddiem.

8 - Il-Belt ta' Ghawdex

Ghawdex baqghu għaddejjin ikarkru bil-Gran Kastell sa llum għalkemm issa dahlet il-kelma iktar xierqa Ċittadella. Imma l-poplu lit-terra jew kastell jew gran kastell ta' Ghawdex dejjem baqa' jafu bhala belt, anzi, kif johrog mill-isem ta' Triq Bieb l-Imdina, li sab il-Prof. Wettinger f'kuntratt ta' l-1585, il-Belt ta' Ghawdex kienet tisseejjah bhal dik ta' Malta u Paliermu, jiġifieri l-Imdina. Dan żgur ġara wara li ġew is-Saraċini, nies Misilmin jitkellmu bil-Għarbi ta' Sqallija, fl-1049 biex reġġu għammru lil dawn il-għejjer mill-ġdid.

L-isem Belt aktarx dahal wara l-istragi ta' l-1151 meta t-tifkira li l-Imdina tisser belt kienet intesiet u kienet dahlet il-kelma belt flokha bhalma jixhed l-isem il-Belt għall-Belt Valletta li bdiet tinbena fl-1566. Li l-Ghawdxin kienu jsejhu belt post imdawwar bis-swar fejn kienu joqogħdu, jew kien maħsub biex fih joqogħdu in-nies, johrog ukoll mill-każ ta' Xambre', li nbena bhala Ċittadella fl-1760, li kienu jgħidulu belt. Ir-raba' li hemm taht il-porvlista ta' Xambre' għadhom jgħidulu taht il-Belt.

9 - Bis-saħha ta' l-għarusa žifnet il-qattusa

Is-siegha tal-Gran Kastell ta' Ghawdex suppost waslet fl-1887 meta r-reġina Vittorja għalqet hamsin sena ssaltan; imma fit-talba li ressu l-Ghawdxin qalu li riedu lir-Rabat jisseejjah uffiċjalment Ċitta Vittorja biex jibqa' tifkira dejiema ta' dik il-graġja.

Billi jien kont naf li l-Ingħliżi jiddivrenżjaw bejn *city* u *town* u għandhom id-drawwa li jsejhu *city* lill-belt li fiha katidral tajt daqqa ta' għajn lid-dokumenti oriġinali halli nara, kif bsart, hemmx xi aċċenn għal dan. Oħroġ il-għageb insib li fir-rikkmandazzjoni li għamel l-Isqof Pietru Pace fid-19 ta' Marzu ta' l-1887, filwaqt li semma d-drawwa tal-gvern Ingħliż li jagħti l-isem *ċitta* lill-post principali ta' djoċesi kompli jgħid li f'dan il-post ikun hemm is-sedi veskovili. B'dan il-kliem l-isqof harab milli jgħid fejn kienet il-Katidral, il-knisja fejn kellu l-katedra, li kienet fil-Gran Kastell. Bhal dak li qallu billi l-Arċisqof ta' Canterbury joqogħod Londra, Londra għandha tissemma *ċitta* u mhux fejn hemm il-katidral, Canterbury, li naturalment fil-fatt hi *ċitta*.

Tgħid l-Isqof Pace qatt ma kien sema' lill-bdiewa u r-rahħala ta' Wara San Frangisk jgħidulha belt lill-Knisja fejn kellu s-sedja? Missieri kull meta kien jisma' lill-qniepen tal-Katidral jirbumbjaw fil-bitha tad-dar tagħna, is-Sruġ, ix-Xagħra, kien jgħidli: Il-Belt qiegħda ddoqq. Hekk ukoll kienu jgħidu tas-sidrija lil dawk l-erba' għielex u staten li ffirmaw il-petizzjoni. Imma lil tas-sidrija ma talbuhomx jagħmlu salib fuqha.

Biss lill-Ingħliżi mhux lakemm jirnexxilek tinfagħħa b'zar f'għajnejha għax il-gvernatur fl-ittra li baqat lill-uffiċċju tal-Prim Ministru Ingħliż nhar is-27 ta' April ta' l-1887 mat-talba ta' l-Ghawdxin qal ċar u tond li r-Rabat kien subborg. Hekk ukoll sejjahlu min kiteb l-ittra f'isem il-Prim Ministru Ingħliż nhar is-19 ta' Mejju ta' l-1887 biex jgħarraf lill-gvernatur ta' Malta bil-kunsens tar-Reġina. Imma l-Isqof Pace fl-ittra ta' ringrazzjament harab minn dan l-isem u lir-Rabat sejjahlu ċentru ta' popolazzjoni biss, kif fil-fatt kien, imma hawn qegħdin nitkellmu fuq titli uffiċċjali. Bhala riżultat ta' dan kollu il-Belt ta' Ghawdex tista' tgħid biss li hi parti miċ-*Ċitta* Vittorja għax inżertat fl-inħawi (circondario) tar-Rabat.

Nobor li hawn min se jgħidli li l-Birgu, ismu miegħu, kien is-subborg ta' Sant Anġlu u xorta sar *ċitta*. Imma l-Birgu, wara l-1530, ha l-isem ta' *Ċitta Nova*, il-Belt il-Ġdida, mhux biss għax kien il-bejta tas-Sultan, imma għax il-Kavallieri hadu hsieb hażżmuh bis-swar li fl-1565 setgħu jżommu barra lit-Tork, li thabatt kemm thabatt, ma mnexxilux jifja' siequ ġewwa. Kien għalhekk li wara l-assedju ha l-isem ta' *Ċitta Vittorjuza*.

Victor John Galea

Ir-Rabat, Ghawdex

Nhar il-Hamsa ta' Mejju 2002

create
the correct
impression *with*

J. de Bono Printing Press Ltd

ARTWORK, PHOTOGRAPHIC MANIPULATION, COLOUR SEPARATIONS,
QUALITY OFFSET PRINTING, LETTER PRESS PRINTING, BOOK BINDERS & PUBLISHERS.

Best Service!

Best Quality!

Best Prices!

The Leading Printing Press in Gozo!

**RABAT ROAD,
NADUR, GOZO.**

TEL: 21 552219,

MOB: 79 552219,

E-MAIL: jdb@waldonet.net.mt

**ALSO AVAILABLE
24HR
EXPRESS SERVICE**
Restrictions may apply

FRANĠISK SAVERJU FORMOSA

Vigarju Ġenerali u l-Ewwel Teżorier tal-Katidral ta' Ghawdex minn

Winston L. Zammit B.A. (Hons.) M.A. P.G.C.E.

Fil-harga ta' din ir-rivista tas-sena li ghaddiet kont tajt f'it taghrif dwar il-Kanoniku Mikelang Garroni li kien l-ewwel Arċidjaku tal-Katidral ta' Ghawdex. Fil-harga ta' din is-sena se naghti f'it taghrif dwar il-Kanoniku Franġisk Saverju Formosa li kien l-ewwel Teżorier tal-Katidral ta' Ghawdex. Bhall-Kan. Garroni, il-Kan. Formosa ta diversi servizzi lill-Knisja Katidrali, u bhalu wkoll miet fis-sena 1884.

Franġisku Saverju Formosa twieled fil-ġira ta' Ghawdex madwar is-sena 1810. Bhalu kjeriku kien jghalliem id-Duttrina l-ewwel fix-Xagħra u wara fir-Rabat u d-distrett tiegħu. Kien għadu kjeriku meta fl-1830, ġie mahtur bħala organista fil-Knisja Parrokkjali ta' San Ġorġ fir-Rabat, kariga li baqa' jgħidha sas-sena 1840.¹

Qassis

Ġie ordnat qassis fil-21 ta' Settembru 1833,² u beda jeżerċita l-ministeru pastorali permezz tal-qrar u tal-predikazzjoni. Matul l-imxija tal-kolera (1837) il-Kumitat Sanitarju tal-Gvern hatru bħala kappillan ta' l-Isptar, fejn għal erba' xhur wettaq il-Ministeru Pastorali fost dawk milquta b'dik l-imxija. Wara, bejn l-1834 u l-1849, kien Viċendarju f'Santa Luċija.

Kanoniku fil-Matriċi

Fl-1841 Dun Saver ġie mahtur Kanoniku tal-Knisja Matriċi,³ fejn il-Kapitlu f'dal f'idejha diversi karigi. Darbtejn fl-1844 u fl-1849 ġie magħżul bħala Prokuratur tal-Mensa Kapitulari u fl-1849 ġie ukoll mahtur Prokuratur tal-legat Grima.⁴ Fl-1870, sif snin wara li Ghawdex sar djoċesi għaliha, il-kanonik tiegħu ġie elevat għad-dinjita' ta' Kanoniku Teżorier. B'hekk sar l-ewwel Kanoniku Teżorier tal-Katidral.⁵

Karigi fil-Kurja

Dun Saver ta servizz twil lill-Kurja

f'Ghawdex. Bejn l-1835 u l-1843, insibu li kien Pro-Kanċellier tal-Kurja Provigarijali. Fl-1844 ġie mahtur Kanċellier u baqa' jgħidha din il-kariga anki wara li Ghawdex sar djoċesi.⁶

Fl-1876, wara l-mewt ta' l-Isqof Grech Delicata, il-Kapitlu tal-Katidral hatru bħala Vigarju-Kapitulari u b'hekk sar responsabbli għall-annunzazzjoni tad-djoċesi sakemm jinhatar l-Isqof il-ġdid.⁷ Mons. Pietru Pace, li kien is-suċċessur ta' l-Isqof Grech Delicata mhux biss hatru bħala Vigarju Ġenerali,⁸ iżda nkarigah biex f'ismu jiehu l-pussess tad-Djoċesi.⁹

Benefattur

Il-Kan. Formosa kien magħruf għall-ġenerosita' tiegħu u għall-kelma ta' faraġ li kien jgħid li nies fil-bżonn jew bil-problemi.¹⁰ Xhieda ta' l-imhabba tiegħu lejn il-fqar, tidher mill-fatt li meta kien Vigarju Kapitulari tad-Djoċesi, fl-1877, bil-permess tas-Santa Sede, biċċa mid-dhul tal-mensa ta' l-Isqof nġatad lill-fqara.¹¹ Kien ukoll benefattur ta' diversi knejjes fosthom dik ta' Marsalforn.¹²

Il-Vigarju Ġenerali Formosa miet fl-4 ta' Frar, 1884.¹³

1 N(ational) A(rchives) M(alta), *Petitions Grant* Vol 9 (1868) N° 2183.

2. Ara J CALLEJA, *Ordinazzjonijiet saċerdotali 1800-2000*, Malta 2001, p. 17.

3. NAM, *Petitions Grant* Vol 9 (1868) N° 2183.

4. Ara L-Għid ta' l-Assunta (1970) u L-Għid ta' l-Assunta (1971).

5. Tagħrif fil-pussess ta' l-lawtur.

6. Ara NAM, *Petitions Grant* Vol 9 (1868) N° 2183.

7. Ara L-Għid ta' l-Assunta (1967).

8. Ara L'Ordine (17 ta' Mejju, 1877).

9. Ara L-Għid ta' l-Assunta (1967).

10. Ara L-Diritto di Malta (12 ta' Frar, 1881).

11. Ara L-Għid ta' l-Assunta (1967).

12. Ara Malta (6 ta' Frar, 1884).

13. Ibid.

Sole Agents:

**Joseph Caruana
Co. Ltd.**

'Caruana Bldgs', Mgarr Road, Victoria.

Tel: 21 560019

Gheluq il-165 sena mit-twelid ta':

MAESTRO FRANCESCO DECESARE

kitba ta'

Grazio A. Grech

Dan l-ahhar ippubblikajt ktieb fl-isem ta' *Mill-Istorja Mużikali ta' Ghawdex*. Fih tajt taghrif soriku dwar il-mużiċisti, il-kantanti, mużika sagra u l-Maestri di Cappella Ghawdxin u Maltin li kellhom konnessjoni ma' Ghawdex bejn l-1710 u s-sena 2000.

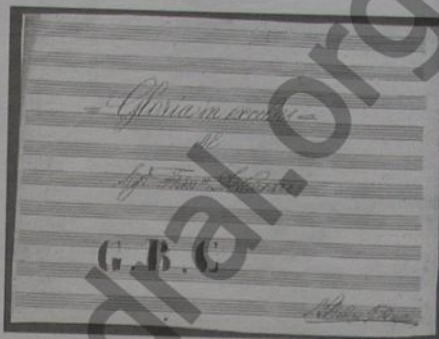
Fost il-ghadd ta' *Maestri di Cappella* imsemmija tajt ukoll taghrif dwar Francesco Decesare li din is-sena jahbat gheluq il-165 sena mit-twelid tiegħu f'Bormla fis-sena 1837. Francesco Decesare kien tharreg fl-arti mużikali għand is-surmast Francesco Mallia Cassar u aktarx taht il-Patri Agostinjan Qormi, Ġużeppi Spiteri Fremond. Francesco Decesare kien ukoll kantant, kompożitur u surmast suggeritu ta' l-opri fit-teatru Rjal ta' Malta bejn l-1879 u s-sena 1885 taht l-impreżarji Ettore Zimelli u Giuseppe W. Malfiggiani.

Decesare fil-Katidral

Francesco Decesare għandu konnessjoni speċjali ma' Ghawdex li tmur lura ta' lanqas għas-sena 1860. Dan għaliex f'dik is-sena nsibu lit-tenur R. Decesare jingħaqad mal-membri tal-Mużika tal-Kappella tal-Katidral ta' Ghawdex għall-okkażjoni tal-festa ta' Santa Marija. Insibuh ukoll irrekordjat fil-koċta tal-festa ta' Santa Marija ċelebrata fil-Katidral ta' Ghawdex tas-snin 1866, 1867, 1871 u 1875. Ta' min jgħid li l-hlas tas-sehem tiegħu fil-festa ta' l-Assunta tas-snin 1866, 1867 u 1871, kien 30 skut kull sena.

Il-ġurnal *Il Portofoglio Maltese* ta' l-20 ta' Awissu, 1872, jgħarrafna li f'dik is-sena ma' F. Decesare kien ukoll ha sehem huh Roberto, għall-festa ta' Santa Marija. Jgħarrafna wkoll li f'din l-okkażjoni kienet giet esegwita l-kompożizzjoni mużikali, *Litanie*, komposta minn Roberto Decesare. Din il-*Litanie* li kien Padrun tagħha Mro Dirjanu Lanzon, illum hi arkivjata fl-arkivju mużikali tal-Katidral ta' Ghawdex.

Barra dan, minn registri ta' l-eżitu tal-festa titulari ta' San Pietru u San Pawl li tiġi ċelebrata fin-Nadur, Ghawdex, u minn diversi ġurnali, nafu li fis-snin 1880 u s-snin 1890, Francesco Decesare, kien jiehu sehem

Bicċa Mużika ta' Decesare fl-Arkivji tal-Katidral

bil-Mużika tal-knejjes tiegħu fil-festa ta' l-Imnarja fin-Nadur. Il-ġurnal *Risorgimento* tat-3 ta' Lulju, 1888, għarrafna li l-Mużika li kienet hadet sehem fil-festa ta' l-Imnarja fin-Nadur kienet superjuri għas-snin ta' qabel u kienet immexxija mis-surmast Francesco Decesare. Jgħarrafna wkoll li għal din l-okkażjoni is-surmast Decesare kien ikkompona *Qui Sedes* għal tenur u vjolin għall-okkażjoni. Ta' min jgħid li fis-snin 1886, 1887, kienet ukoll il-Mużika ta' F. Decesare li kienet hadet sehem fil-festa ta' San Pietru u San Pawl fin-Nadur. Fl-1895 kienet ukoll il-Mużika ta' F. Decesare li hadet sehem meta sar il-pussess ta' l-ewwel kanoniċi tal-kollegġjata tan-Nadur.

Is-surmast F. Decesare kien ukoll jiehu sehem bil-Mużika tiegħu f'diversi parroċċi u knejjes f'Malta, fosthom f'dik tal-Mellieha, waqt li kien ukoll jagħmel il-parti ta' tenur ma' diversi Mużika tal-knejjes ta' diversi surmastrijiet. Ta' min isemmi wkoll li l-Mużika ts-surmast Tomaso Galea ġie li wkoll tmexxiet minn F. Decesare.

Konnessjoni oħra li Francesco Decesare għandu ma' Ghawdex hi dik li fil-bidu tas-snin 1890 huwa nhatar surmast direttur tal-Banda *Calypso* li kienet għadha kif twaqqfet fin-Nadur.

Il-mużika sagra fl-arkivji Għawdxin

Iżda, l-aktar tifkira hajja li għad fadal

MARDAN'S Mini Market

Discount Supermarket
For all your daily need

Sabina Square, Victoria - Gozo

Tel: 556906

For all your daily needs

FRANCIS CARUANA LTD.

72 / 73 Republic Street,
Victoria, Gozo.

Tel / Fax: 556248

*General Importers
Bathroom & Kitchen
Equipment and
Ceramic Tiles*

Fortunato Mizzi Street, Victoria, Gozo.
Tel: 552413 • Fax: 560179

FRANCIS CARUANA LTD.

*Importers of all
kind of Timber.
Chipboards,
Blackboards,
Veneers and
Building Materials*

Warehouse:
Tuflija Road, Victoria, Gozo.
Tel / Fax: 552993

f'Ghawdex ta' Francesco Decesare hi bla dubju ta' xejn il-mużika sagra komposta minnu li sab arkivjata f'arkivju muzikali f'Ghawdex. Fl-arkivju muzikali tal-Katidral ta' Ghawdex insibu diversi kompożizzjonijiet. Fost dawn insibu: *Gloria in Excelsis, Sanctus, Ave Maris Stella, Salve Regina, Tantum Ergo, Requim u Kyrie*. Ma' dawn insibu wkoll il-kompożizzjoni ta' *Litanie della B.V. Maria u Angus Dei*, li huma datati 14 ta' Awissu 1869, u Padrun taghhom kien ukoll is-surmast Dirjanu Lanzon. Fl-1880, Gużeppi Cassar, li kien idoqq il-kuntribaxx mal-Mużika tal-Kappella tal-Katidral ta' Ghawdex, kien thallas ta' xi kopji muzikali li ghamel. Dawn kienu ġew irregalati lill-Katidral ta' Ghawdex mis-surmast F. Decesare.

Fl-arkivju muzikali ta' Mons Gużeppi Farrugia, illum Arċipriet tal-Bażilika-Kollegġjata ta' San Gorg, tal-Belt Victoria, Ghawdex, insibu arkivjati għadd iehor ta' mużika sagra komposta minn Francesco

Decesare. Fost dawn insibu: *Tantum Ergo, Regina Coeli, Salve Regina*, diversi vespri, u quddiesa bl-isem ta' *Quis Tollis*. Kompożizzjoni bl-isem ta' *Salve Regina* tinsab ukoll arkivjata fl-arkivju ta' Mro. Joseph Debrincat, waqt li fl-arkivju tas-Socjeta' Filarmonika *Leone* tal-Belt Victoria, insibu wkoll *Salve Regina* ta' F. Decesare addatata għall-banda.

Mro. Francesco Decesare miet nhar il-5 ta' Frar, 1905, f'tas-Sliema, Malta.

Jekk int dilettant ta' l-istorja u l-Melitensia akkwista kopja tal-kotba

1. 14-il Profil ta' Mużiċisti Ghawdxin, Maltin u Barranin (Prezz Lm1)
2. Mill-Istorja Muzikali ta' Ghawdex (Prezz Lm2)

Ikteb lil: Grazio A. Grech, Triq tas-Salib, Xewkija, Ghawdex

Office Mate

Borg Geritu Street, Victoria, Gozo

Tel./Fax: 21 556 381

Mob.: 79 028 028

Email: info@office-mate.com

Web Site: www.office-mate.com

the computer and stationery shop

Computer Sales & Maintenance

Computer Accessories

Photocopying at special rates

Office supplies

Laminations up to A3

Binding

Agent

SMART CARDS
ACCEPTED

"Everything under one roof"

Just

*THE SHOP FOR MOTHERS TO BE,
CHILDREN AND BABIES.*

**fashion
2000**

*Great Reduction on
Ladies' Wear*

Shop 2, Level 3 Tigrija Palazz, Republic Street, Victoria.
Tel: 21 559540

HAWN XI HJIEL TAR-RIT BIŻANTIN MALTA?

kġibta ta'

© Victor John Galea

Gann Frangisk Abela fid-Deskrizzjoni ta' Malta li hareg fl-1647 fil-kapitlu fuq in-Normanni ta lista ta' kliem ġej mill-Grieg li hu haseb li kien ġej mill-Bizantini li kien fadal Malta wara li ġew l-Gharab minn Sqallija fis-sena 870.

La hu u lanqas il-kittieba ta' wrajh ma kienu għadhom qraw x'kġieb il-Himjari fuq li ġara Malta f'dik is-sena. Kien biss fl-1991 bit-thabrik tal-Professur J. M. Brincat li sirna nafu dan. Il-Himjari jgħidilna li wara assedju qalil u kiefer, l-Gharab hadu l-belt ta' Malta u wara li garrfuha u serqu dak kollu li seta' jingarr, saħansitra l-irham, qerdu l-bqija.

1. Malta bla nies

Lil Malta hallewha herba u lejha kienu jersqu biss is-sajjieda għax il-bahar tagħha jagħmel hafna hut, dawk li jibnu l-bastimenti għax fuqha kien hemm is-sigar taz-żnuber, l-għarghar, u ż-żejtun (żebbuġ ohxon) u dawk li jiġbru l-għasel, l-iktar haga li kont issib fiha, forsi għax is-sagħtar kien jiksi l-blat xagħri u l-widien.

Hawn min dan il-kliem tal-Himjari ma setax jinżillu minn grizmejh. Imma nafu li hekk kien johroġ għażel min jieqaf lill-Gharab. Hekk kien għalhom Sqallija n-nies ta' Paliermu (831) u ta' Enna (859) qabel Malta, u wara Malta, lil ta' Sirakuza (878) u lil ta' Taormina fis-sena 902. Lill-irġiel kienu joqtluhom ir-rink u lin-nisa jew għall-harem jew għall-jasar. L-Isqof ta' Sirakuza helisha għax kixef fejn kienu mohbijin il-fided tal-knisja. Nahseb li l-Isqof ta' Malta xi praspura bħal din helitsu mill-mewt, imma mhux mill-habs, Paliermu.

Issa Malta mhux biss waqfet lill-Gharab imma kienet ukoll gżira Bizantina li l-gvernatur tagħha l-Himjari jsejjahlu saħansitra Sultan. Issa skont Henri Bresc, l-Gharab tal-Maghreb ma ridux lill-Bizantini jiehdu xi gżira bejn l-Afrika ta' Fuq u Sqallija. Pantellerija fis-sena 835 ukoll sfat bla nies imhabba f'hekk.

Li Malta fl-għaxar seklu kienet bla nies iwettqu Bin Hawqal li ma ġiex Malta imma fis-

sena 973 kien Sqallija. Dan jgħid li bejn Sqallija u Kreta hemm Malta, gżira bla nies. Fix-xogħol tiegħu, *Ktieb Suret il-Art*, iżid li fuqha hemm hmġir tal-grixti u nagħag kemm trid kif ukoll għasel. Jgħid ukoll li l-barranin jinżlu kemm jiġbru l-għasel u jaqdbu l-hmġir u jbigħuhom.

Hemm min jahseb li Bin Hawqal hawwad lil Malta ma' Galita, gżira fil-majjistral ta' Bizerta, Tunes. Imma fil-mappa li hemm fi *Ktieb Suret il-Art* Malta hemm u li Malta kien hawn l-imriehel tan-nagħag u l-għasel jgħidu wkoll l-Idrisi, li kien jgħix Sqallija fi żmien in-Normanni.

Wieħed jahseb li l-hmġir u n-nagħag kienu hallewhom warajhom il-Bizantini fis-sena 870. Hekk ġara f'kull assedju li kellna wara: il-bhejjem ma kenux jidhlu l-belt. Dawn li semma Bin Hawqal kellhom lil Malta kollha tagħhom u zegħdu. Halli għalihom l-ifhla u l-ikbiex ha jghammru u joktru! Ma kienu jhallu l-ebda mohra u għabura battala!

2. Jiġu s-Saraċini

Għalhekk Malta għal madwar 180 sena baqgħet bla nies għax kien biss fl-1049 li s-Saraċini ġew u reġġu għamruha. Dawn reġġu bnaw l-belt ta' Malta isbah milli kienet qabel. Is-Saraċini, Misilmin jitkellmu bil-Għarbi li għadna nitkellmu sal-lum u li demmhom għadu jiġri fil-vini tagħna billi baqgħu hawn anke wara li fl-1091 ġie l-halliel Normann, il-Konti Ruggieru, li seraqhom bil-pulit u lill-Ghawdxin issakkeggjahom bil-goff.

Abela tant kien mehud bl-idea li Malta kien baqa' l-Griegi, li, kontra dak li kġieb il-Patri Goffredu Malaterra li kien mal-Konti, l-ilsiera Nsara li hargu mill-Imdina jilqgħu lill-Konti bit-talb tal-Kirjelejon kienu Maltin. Imma dawn kienu josra fil-veru sens tal-kellma, jiġifieri priġunieri tal-gwerra, li l-Konti ha miegħu Sqallija u ghenhom biex jghaddu l-Far ta' Messina halli jerġġu jmorru pajjiżhom.

It-tifkira ta' dawn il-josra u dawk li ġew

Bar, Restaurant
& Pizzeria

Huang Gong Chinese
Restaurant

on 3rd Floor
Take Away Available

Roof Garden Restaurant

Serving Local Cuisine on 4th Floor

Open from June till September from 7p.m. onwards

Aljotta - Minestra - Kuskusu - Imqarrun il-Forn

Spagetti biz-Zalza tal-Fenek - Hut Frisk - Fenek Stuffat

Qarabali Mimli - Bragioli - Haruf - Clamari Mimli

4, Marina Street, Xlendi Bay, Gozo. Tel: 561518 Fax: 559632

Pope John Paul II Street, Victoria, Gozo
Tel: 21551234, Fax: 21552737

Your new property in Gozo will give you more satisfaction
when you know you have the smartest available:

Light fittings from SILHOUETTE - The Light Shop
Domestic Appliances from FORESTALS - always better.
Free estimates, deliveries and connection of appliances

urajhom ghadha hajja fil-bieb il-falz ta' l-Imdina li jghidulu l-Bieb ta' l-Gharreqin jew tal-Griegi. Min dan il-bieb kienu johorġu l-ilsiera Griegi mghobbija ż-żniebel u l-qfief mimlija bil-qzież ta' l-Imdina u jixhtuh fid-dimnija.

Fl-1478, xi hadd tah f'ghajnu daż-żieb kollu hierieg goż-żniebel, xkejjer u x'naf jien mill-Bieb ta' l-Gharreqin u l-Kunsill hareġ bandu biex iwaqqfu. X'ghamlu l-ilsiera li riedu jaharbu l-hamsin daqqa ta' ċinturin jekk jinqabdu hierga minn hemm? Daru għall-Bieb l-Imdina u qamet ghagha shiha. Inqas minn ġimgha wara l-Kunsill kellu jerga jibla' kollox u reġa' halliehom johorġu l-knis u d-demen mill-Bieb tal-Griegi bhas-soltu.

3. L-Ghabid ta' l-1054

L-istoriku Gharbi, il-Qaṣwini fl-1275, jghid li fis-sena 1048 il-Biżantini habtu għal Malta u l-ġellieda Saraċini hielsa sabu li l-ilsiera li kellhom, l-ghabid, kienu iktar minnhom. Għalhekk is-Saraċini weghduhom il-helsien u li jaghtuhom sehem minn ġidhom jekk jitqabdu magħhom. Hekk għamlu u kisbu l-helsien.

Ohroġ il-ghageb fil-ktieb ta' l-avukat Laferla li kellna bil-Malti l-iskola elementari tax-Xagħra nsibu li "fis-sena 1048, il-Biżantini taw is-salt għal Malta u l-Maltin għemu lill-Gharab biex ikeċċuhom".

Hekk ukoll fil-ktieb ta' Mons. Laspina li kellna l-Liċeo konna naqraw li billi l-Maltin kienu aktar mill-Gharab, dawn weghduhom il-helsien u sehem minn ġidhom. Il-Maltin iġġieldu b'kuragg u l-Gharab żammew kelmithom. Din hiġa l-indottrinazzjoni li hadt jien u shabi fuq il-bankijiet ta' l-iskola.

Issa fil-Himjari nsibu iktar fuqtaq fuq dan l-attakk tal-Biżantini milli hemm fil-Qaṣwini. Hemm li s-sena kienet sewwa sew l-1054 u li l-ġellieda Saraċini hielsa ma kenux hlief erba' mija. Fuq kollox insibu li l-hielsa weghdu lill-ghabid mhux biss il-helsien imma li jżewġuhom 'l uliedhom il-bniet. Dan ifisser li l-ghabid kienu Misilmin għax kieku ma kenux se jithallew jiehdu mara Misilma.

U il-Prof. Brincat zelaq meta qal li l-kelma lsir bil-Malti għall-skjav turi li l-ilsiera Maltin ta' żmien is-Saraċini kienu prġunieri tal-gwerra għax hekk tfisser il-kelma bil-Gharbi. Imma Malta dari għal ilsir kellna wkoll il-kelma għabd u għabid għal josra kif insibu fl-

Xbieha Biżantina tal-Madonna

ismijiet tal-postijiet bħall-Wied ta' Bir Għabd Alla (Ab 100) u Qalġet il-Għabid (Ab 66). Kellna wkoll għelien u għolma għal ilsir u josra, bħal Għar Ghelien, Ghajn Ghelien Alla (Ab 96) u tal-Għolma, fejn il-familja Mamo kienet iżżomm l-ilsiera (Ab 510).

Il-Prof. Brincat messu fehem ahjar il-kliem ta' Alberto Varvaro li fil-ktieb Lingwa u Storja fi Sqallija (1981), qal li bejn l-1060 u l-1230 il-kriterju tal-klassifika tal-popolazzjoni kien l-istatus u mhux x'reliġjon kont thaddan. L-indikazzjoni li l-ghabid ta' l-1054 kienu Misilmin ġejja mill-offerta taż-żwieġ wara li saru hielsa bħall-Misilmin l-oħra.

4. L-Insara fi żmien in-Normanni

Kemm kien hawn insara fi żmien ir-Re Ruġġieru n-Normann (1101-1151) jghidilna poeta tar-Rit Grieg li safa eżiljat Malta bejn 1135 u 1151. Ohroġ il-ghageb fi żmien dan ir-Re l-poeti Saraċini Maltin spiċċaw jitherrew Paliermu u dal-poeta spiċċa Malta. Jien nahseb li l-poeti r-Re kien jibza' minnhom għax bl-ghana tagħhom kienu jistghu jqanqlulu t-tixwix għax ruh il-poeta thossu hafna n-nuqqas ta'

“Tax-Xelina”

*For exclusive Men's Fashionwear
& Footwear*

92, Palm Street, Victoria, Gozo.
Tel: 21554719

**For your Shopping
convenience and value
on Groceries
shop at**

St. Mary Supermarket

Pope John Paul II Street, Victoria, Gozo.
Tel: 21551025

helsien u trid tiżwoga.

F'poema ta' 4042 trimetru jambiku qal fost l-oħrajn li Malta sab ruħu mdawwar b'ulied Agar ate li m'huma hadd hlief is-Saraċini. Il-kelma Agarini smajtha l-ewwel darba fit-tieni klassi ta' l-iskola elementari tax-Xagħra fis-sena 1942 meta s-surmat kien qed jaqralna fuq l-Għarab minn ktieb bil-Malti li jien naħseb li kien l-Istorja ta' Malta ta' Vassallo fejn hemm miktub li s-Saraċini hadu isimhom minn Sara mart Abram biex jiftahru. L-Insara kienu jgħidulhom: M'intomx Saraċini imma Agarini, imnisslin minn Agar, l-ilsira tagħha.

L-imsejken ta' poeta tar-rit Grieg, jekk kien irid jgħid kelma ma xi hadd jifhem bil-Grieg, kien irid jintasab bħal Miju Mekkek fuq xriek barra l-mina tal-Bieb ta' l-Għarreqin flok f' Bieb l-Imdina bħal Miju, jistenna lil xi wiehed mill-ilsiera Griegi hierieg mgħobbi skart għal fuq il-mizbla. Anke Isiera nisa Griegi setghu harġu minn dan il-bieb bil-kannestru tal-hwejjeġ, il-marżebba u l-lissija halli jaħsluom f'Għajn Hammiem, tefgħa ta' ġebba 'l isfel.

Biss wara li r-Re Ruġġieru reġa ha 'l Malta fl-1127, u qabel l-1156 meta l-Isqof ta' Malta sar suffraganju ta' l-Arċisqof ta' Paliermu, reggħet twaqqfet id-djoċesi ta' Malta. Avolja l-isqof kien iżomem Paliermu dan ma setax ma jkollux Vigarju Malta bħalma jissemma fl-1270. L-Isqof, Katidral u Kapitlu żgħir kemm kien żgħir ma setax ma kullux Malta. Għalhekk ir-rit li dahal Malta fi żmien in-Normanni kien il-Latin.

Hawn ta' min isemmi li fil-kappella tal-palazz tar-Re Paliermu jingħad li kien hemm qassisin tar-rit Latin, tar-rit Grieg, kif ukoll il-liturġija bil-Għarbi. Ta' min jgħid ukoll li skont Jeremy Johns fi żmien in-Normanni, l-Latini, il-Griegi, il-Lhud, u s-Saraċini, Sqallija, kollha kellhom ligi għalihom. Hawn Malta it-tradizzjoni ssemmi biss tliet komunitajiet, jiġifieri lill-Insara li bħala kap kellhom is-sultan, lis-Saraċini li bħala kap kellhom il-mula u lil-Lhud li kellhom il-hakim. Jien naf li kien hawn min iddiehek b'din it-tradizzjoni imma billi Pietru Ċaxaru li miet fl-1485 fil-kantiliena tiegħu jgħid: qalb m'għandha hakim sultan u la mula, jien se nħalli x-xniq lill-hmar.

Jekk noqogħdu fuq it-tradizzjoni għalhekk Malta kien hawn komunita' wahda ta' l-Insara. U l-fatt li Paliermu fejn kien hemm l-Isqof ta' Malta kien hemm il-Liturġija Għarbija jfisser hawn għal Malta li kienet mgħammra

bis-Saraċini. Dan jurina wkoll biex nobsr kif dahal il-vokabularju Grieg li kellna dari li fil-fehma ta' Abela kien ġej minn żmien il-Bizantini.

Imma l-liti, għall-purċissjoni ta' talb bħal ta' San Girgor u tar-Rogazzjoniet ta' Lapsi, miru, li tffisser iż-żejt tal-magħmudija, kona, kwani, inkwatu fuq tavla, Lapsi u malluta, ilbies ta' patri, huma l-istess kliem li hemm fl-Isqalli u ġew minn hemm bħalma ġew qassis, knisja, qaddis, Nisrani u saħansitra Santa Marija li jissemew fi żmien in-Normanni.

Ahna ma nafux meta l-villani Saraċini bdew isiru nsara. Nafu biss li fl-1241, Malta kien għad fadal 681 familja Saraċina u Għawdex 155. Familja Nsara Għawdex kien hawn mitejn u tlieta filwaqt li Malta seta kien hawn 47. Hawn ta' min jgħid li Gilberto Abate jsemmi biss il-villani, jiġifieri l-bdiewa li kienu jahdmu fl-oqsma tas-sultan u mhux il-poplu kollu ta' Malta u Għawdex.

5 Kif spiċċaw il-Misilmin minn Malta u Għawdex

Sqallija l-inkwiet mas-Saraċini beda fi żmien Guliernu l-Hażin (1154-1166). Il-poplu qam għall-Misilmin fi żmien ir-Re Tankredi fl-1189. Hafna minnhom siefru għall-Magħreb. Federiku it-Tieni fl-1220 reġa' hadha magħhom sa ma għalibhom għal kollox fl-1225. Eluf spiċċaw Luċera, il-Pulja, fejn Federiku waqqaf armata bihom ta' xi 20,000 ruh. Is-Saraċini qamu għall-aħħar darba fl-1243 u wara tliet snin kellhom iċedu. Min kien fadal sab ruħu Luċera.

X'aktarx huwa dan l-irvell ta' l-aħħar li skont Bin Haldun ra it-tmiem tal-Misilmin f'Malta. Min parpar għall-Magħreb, uhud ittiedu Luċera, imma l-villani li bdew jgħidulhom il-bidwin jew l-bdiewa għażlu li jiġghamdu. Kieku ma ġarax hekk kif għadna nitkellmu bil-Malti sa llum? U kieku ma ġarax hekk kif għandna kliem bħal Alla, Randan, Għid il-Kbir u manbar. Dawk li għamduhom fejn sabu r-religjon ta' Mawmettu tghodd għalihom hadu minnha u fejn ma kienx hemm kliem bħal liti, lapsi, kona u l-bqija hadu mill-Isqalli, billi l-rit Grieg Sqallija kien għadu jferfer u l-lingwa Griega ma mitetx qabel l-1470.

Nisthajjikom tghiduli: Kif saru Nsara s-Saraċini Maltin meta l-piena għal min jagħmel

J. & J. Zammit Supplies Ltd.

Wholesalers for
Fresh Fruits
and
Vegetables

by the Bastion Road, Victoria, Gozo.
Tel: 560795, Mobile: 099 4670

Make New Friends at the

Bellusa Cafe

Right in the Heart of Victoria

**PIZZA & SNACKS
SERVED ALL DAY**

hekk kienet il-mewt? L-ewwelnett gvern Nisrani bhalma kellha Malta ma kienx se jaghti l-mewt lil min jsir Nisrani. U t-tieni nett tajjeb insemi hawn x'kien qal Bin Hawqal ghas-Saraċini tal-punent ta' Sgallija fis-sena 973 fi Ktieb Suret il-Art. Dan qal li dawn is-Saraċini kienu stuġi u injuranti għax kienu jieklu l-basal. Kienu pastardi, missirijiethom Qbejjel tal-Maghreb u ommijiethom Rum. L-irġiel ma kenux isallu sewwa, la kienu jhaġġu u lanqas jagħtu l-karita', thietta mill-erba' pilastru ta' l-Islam. Izid li kienu qed jgħixu bħall-bhejjem.

Jekk kienu minn dawn in-nies li ġew Malta fl-1049 ma tantx nistgħu nġid li kellhom herqa kbira għal dinhom. Żgur li d-drawwa li jieklu l-basal ma' haq hobz għadha fostna u li kienet fostna fl-imghoddi għax Dun Frangisk Agius (1712-1770) għandu dan il-qawl: Il-basal tuffieħna, dawl il-qamar musbieħna, naqgħu minn dġulna biex irraqqgħu twieqna. U ahna, nisel dawn is-Saraċini, ma tantx nidhru li ahna Gharab, imma nagħtuhom lemha sew lill-Isgallin.

6. Il-Quċċija

Kelma li Abela kien jahseb li kienet ġeja minn żmien il-Bizantini hi l-quċċija li għadha hajja fostna. Kif fissirha Abela, jiġifieri qamh mgholli mhawwar li kien jitqassam wara l-fizzju tal-mejtin, din l-użanza Duzzina sabha fil-knejjes tal-Griegi, il-Birgu u għalhekk ma kenitx dahlet Malta qabel l-1530 meta l-Griegi kienu ġew mal-Kavaliieri minn Rodi. Din l-użanza fissruha lil Duzzina l-papass Manolo Metaxi u l-papass Giovanni di Jassarino.

Imma l-quċċija li kienet titqassam bħala żerda fil-festi tal-knejjes tal-kampanja li semmi Magri fl-1644 kienet eqdem minn hekk għax f'testament ta' l-1491 li hareġ J Busuttil sibu li Orlando Tonna halla biex lejlet il-festa il-Madonna tal-Gemmuna - il-Lunzjata ta' l-Ithalja - jitqassmu qolltejn inbid u tomnejn quċċija.

Hekk ukoll il-quċċija li jsemi Dun rangisk Agius, jiġifieri, qamh mgholli mħux nbieriek li l-bdiewa kienu jqassmu għeluq l-ewwel sena ta' tarbija. Dawn iż-żewġ drawwiet ahlu minn Sgallija. Mortillaro jgħidilna li l-quċċija, li tkun soppa tal-qamh mgholli fl-ilma u fil-halib biz-zokkor u hwawar ohra Sgallija jqassam għeluq snin it-tfal u l-kbar, kif ukoll tar Santa Luċija.

Issa Dumink Magri mal-hwawar li jsemi l-Papassijiet tal-Griegi bħaz-żbib, ġewż u ġellewż, izid ir-rummien. Malli rajtha qalbi għamlet tikk għax ir-rummiena hi l-frotta ta' Tammuz, li l-kult tiegħu mill-Iraq u s-Sirja għadda għall-Griegi bl-isem ta' Adonis. Tammuz hu Alla tal-qamh u kien jitwieled malli jinbet iż-żara' u jmut kif imiddu l-mingel għall-hsad. Il-bqija tas-sena kien jgħaddih id-dinja l-ohra. Il-messaġġ tar-rummiena fuq it-tebut tal-mejjet hu l-istess bħal dak tal-blandun: Bhalma Tammuz imut u jirxoxta int ukoll tqum mill-imwiet. Hekk ukoll San Pawl jgħid: Bhalma mitna fi Kristu hekk ukoll għad inqumu bħalu.

Kittieb Gharbi, habta ta' elf sena ilu kien Harran, is-Sirja f'nofs ix-xahar ta' Tammuz li jahbat qrib Lulju. Dan qalilna li n-nisa dak in-nhar ma kienu jieklu xejn miħun billi lil Tammuz tahnulu l-għadmu bejn iż-żewġ haġriet ta' miħna. Għalhekk kienu jieklu il-qamh imxarrab u mhawwar bit-tamar, żbib, għads u hekk. Din mħix hliet il-quċċija. Mela mad-drawwa li niżirgħu x-xgħir u l-ġulbiena għall-Milied u s-Sepulkru ta' Hamis iċ-Cirka fost it-tikketta tal-kult ta' Tammuz irridu nżidu l-quċċija ta' għeluq l-ewwel sena ta' tarbija u wara l-fizzju tal-mejtin.

7. Il-Festi:

A. Ghid il-Hamiem

Fl-1954, il-Prof Saydon mal-Festa ta' Lapsi ta' Abela zied Ghid il-Hamsin, Sibb Lazżru, Hadd il-Ghid u Santa Vendra bħala eżempji ta' terminologija Griega f'artikulett jismu: Traċċi tar-Rit Grieg fil-Knisja ta' Malta. Saydon kien halla f'idejn l-istoriċi biex jgħidu jekk kienx hawn ir-rit Bizantin Malta jew le. Ma dawn jien nista' nżid lil Santa Liena u lil San Tumas. Dan għax San Tumas tal-Lippija, dak li ta' ismu lir-Ramla taż-Żejtun, kellu żewġ għelieqi biex bil-qbiela ta' wahda minnhom issir il-festa tat-thietta ta' Lulju meta tahbat skont ir-rit Melkita u b' ta' l-ohra dik tal-21 ta' Diċembru.

Il-festa ta' Ghid il-Hamiem dari kienet Ghid il-Hammim, il-festa ta' l-Epifanija, li fil-Knisja Griega hi l-festa tal-Magħmudija ta' Kristu. Hammim tfisser banju jew vaska bhalma hemm nġid ahna Ghajn Hammim, barra l-Bieb ta' l-Gharreqin, taht l-Imdina u l-Għajn tal-Hammimiet fit-triq ta' l-Gharb barra r-Rabat ta' Għawdex.

CITADEL VIDEO COMMUNICATIONS

Still Photography. Radio & Television Productions

The best caterers for sights and sounds of Gozo

You Name It ... We Do It ... From Weddings & Family Occasions to International Productions

The only Gozo based facility catering for

Domestic and Professional VHS, Super VHS & Hi 8 Video

as well as Broadcast U. Matic High Band SP and Betacam SP video format

For more information contact us at

By The Bastion Road, Victoria Gozo MALTA
Tel/Fax: (356) 551 936 - E-Mail: cvc@orbit.net.mt

Issa Tista Thawwar il-Borma Bhal Dari

Issib Hwawar, Hxejjex Aromatici, Frott
Imqadded ghal-Helu u Prodotti oħrajn għal-Ikel

14 - 15 KERCEM ROAD, VICTORIA, GOZO.

TEL: 562160

VELLA SERVICE STATION

*For Self Service Gasoline
and fine Car Products*

Fortunato Mizzi Street,
Victoria VCT 111, Gozo.

Tel: 21556128

Billi kemm Saydon fisser Hamiem ghax niżlet hamiena fuq Kristu kif kien fil-Gurđan u kemm il-Miklem, li saħansitra qal li t-Tre Re jghidulu hekk ghax il-Madonna hadet il-hamien fit-tempju tal-Lhud, jien ma nistax ma niżżix hajr lill-Prof McPartlin li fil-*Malta Year Book* ta' l-1975 fisser sew li Hamiem hi sewwa sew Hamiem, banju, u festa li fl-Eġittu Medjevali kemm il-Kopti u kemm il-Misilmin kienu jiċċelebraw bil-kbir. Il-Prof McPartlin kien intelligenti biżżejjed biex jghid li Sqallija u l-Italja t'Isfel, l-użanzi tal-Knisja Griega għadhom hemm sa llum avolja wara l-Konċilju ta' Trentu, li għalina jfisser iż-żjara ta' Duzzina fl-1575, kulhadd kellu jadotta l-użanzi ta' Ruma.

Dan l-isem dahal mhux ghax kien hawn ir-rit Grieg Malta imma ghax min għammed lill-villani Saraċini żmien l-Imperatur Federiku t-Tieni ra li jdahhal kliem li jifhmuh diġa użat mis-Saraċini li tghammdu Sqallija sa minn żmien in-Normanni. Li l-poplu kien jaf x'inhil hamien johroġ minn talba qadima li Ġuże' Cassar Pullicino kien ġabar miż-Żebbuġ u hareġ *F'Lehen il-Malti* fl-1949. Din tghid: Qaltlu: Ibni tishithomx imħabba l-hamien li tghammid fih. Dan il-kliem tghidu l-Madonna lil Gesù.

B. Santa Verna

Isem din il-qaddisa Griega ġej mit-Taljan għall-jum tal-Ġimgħa, qlib mill-Grieg Paraskevi, il-Ġimgħa l-Kbira. Kien Duminku Magri fl-1644 li ntebah li l-festa ta' Santa Verna tahbat mal-kalendarju Grieg fis-26 ta' Lulju bħalma kienet issir Katanja.

Il-kult tagħha Malta ma tantx kien imxerred ghax ma kienx hemm hliel il-kripta fil-katakombi msemmi għaliha fl-inhawli taċ-Ċaghki, ir-Rabat ta' l-Mdina u l-kappella fuq ir-rih tal-Wied tal-Msida. Għawdex kellna lil Santa Verna ta' Ghajn Lukin, ix-Xagħra.

Issa aħna nafu fiż-żgur li l-knisja ta' Santa Verna ta' Ghajn Lukin kien bnicha fir-raba' tiegħu Gulinu Navarra. Dan seta' kien in-nannu ta' Gulinu Navarra li wera il-knisja lil Duzzina fl-1575. Seta' wkoll kien Gulinu Navarra li skont Abela kien Ġurat Għawdex fl-1428. Il-familja Navarra ġiet toqghod Għawdex fi żmien ir-Re Martinu.

Għalhekk kemm id-devozzjoni u kemm il-ġurnata tal-festa ġabitha magħha din il-familja minn Sqallija fejn il-kult tagħha nsibuh Aċirjali.

Li l-festa kienet ssir fis-26 ta' Lulju nafuh ghax wara li l-familja Navarra telqet lejn Malta, in-nies bdew jghidu li l-knisja mitluqa kienet ta' Sant'Anna. Hekk ukoll nahseb li nbdiel d'devozzjoni ta' xi hadd il-knisja ta' Santa Vendra, Malta u l-kripta tagħha r-Rabat tal-Mdina.

Għalhekk il-festa tagħha fis-26 ta' Lulju ġejja mhux ghax kien hawn ir-Rit Bizantin Malta, imma ghax hekk kien l-użu Sqallija mnejn dahlet d'devozzjoni fil-Medju Ew.

C Santa Liena ta' l-Għargħar

Bħal Santa Verna, ma tistax tghid li Santa Liena kellha xi kult imxerred ma' Malta u Għawdex. Malta ma kienx hemm hliel il-knisja ta' Bir Kalkara, l-Għargħar u Għawdex kellna wahda l-Għażien, ix-Xagħra u l-oħra Ġnien is-Sultan, ta' Sannat.

Għallinqas nafu li l-knisja ta' Santa Liena ta' l-Għażien bnietha l-familja Refalo fil-ġnien tagħha. L-arma ta' din il-familja Għawdxija b'kuruna u xettr, donnha trid tghid li kienu devoti ta' din il-qaddisa. Il-kult tagħha l-familja Refalo setgħet ġabitu magħha minn Sqallija jew mill-Italja t'Isfel li t-tnejn kellhom rabta mal-Knisja Griega, billi fil-Kalendarju Latin, jekk noqogħdu fuq il-Legġenda Awrea, li l-awtur tagħha miet fl-1298, fejn m'hemmxx festa tagħha, damet ma dahlet.

Hekk wkoll nahseb li dahlet id-devozzjoni ta' Santa Liena ta' Bir Kalkara, l-Għargħar, minn xi hadd li bnietha l-knisja hemm li l-ġurnata tal-festa ġabu miegħu minn Sqallija jew mill-Italja t'Isfel. Dan nafuh ghax Manwel Vella fli-*Storja ta' Birkirkara* li hareġ fl-1934 jghid li Xmun Borġ kien halla legat biex nhar il-festa ta' Santa Liena li kienet tahbat fil-21 ta' Mejju bħalma ssir fil-kalendarju Grieg, jinxteghel il-lampier u jsirilha l-ghasar u l-quddies.

Ma nafux minn min u meta twaqqfet il-knisja ta' Santa Liena ta' Bir Kalkara, l-Għargħar, imma nafu li fl-1402 il-kappillan tagħha Dun Xmun di Xacca kien ġa miet. Nafu wkoll li l-Karkarizi kienu diġa ġarrew il-parroċċa Santa Marija, dik li jghidulha l-Qadima, nofs triq bejn rahalhom u t-tliet irhula l-oħra ta' Hal-Balzan, Hal Lija u H'Attard. Billi l-kappillan kien ukoll id-dekan tal-Katidral ta' l-Mdina wiehed jahseb li l-knisja kien ilha parroċċa sa minn qabel kellna l-imxija tal-biża' tal-Pesta s-Sewda fl-1347.

AXIAK BROS.

(STONE DECORATIONS) LTD.
LIMESTONE DECORATORS

Manufactures of:

MANUFACTURES

- Exclusive Importers of Slate Tiles
- All types of balustrades
- Sculptured or plain columns
- Sculptured or plain closed stone balconies
- Fountains
- Stone troughs
- Flagstones (ciangatura) in various sizes
- Gozo marble (hard stone) tiles in various sizes
- Stone cladding (Ooxra)
- All types of rustic cladding (Sejjiebi)
- Hard stone cladding (tal-qawwi)
- Marble Boarder Patterns
- Interior decorations: Light fixtures, lampshades, etc..
- Scaffolding hire

Prefabricated, Cast Iron & Electrical Fireplaces,
Gas Burners for fireplaces - Fire screens
Brass fenders - Fire Baskets - Coal Buckets
Ovens - Fire Bricks - Tool Sets
Complete Fireplaces with Mantelpieces,
Fireboxes - BBQ's - Fireplaces Installers,
Sealers for old and new buildings.

Come for a visit to see our
new range of fireplaces at our centre,
located at
Xewkija Industrial Estate,
Taflija Road, Xewkija, Gozo - Malta.

Tel: / Fax: 560252
Mobile: 097 7865/6

Kieku Malta kellna r-rit Biżantin mal-kult ta' Santa Liena kien jidhol dak ta' binha Kostantinu li wkoll jahbat magħha fl-istess jum. Dan il-kult niltaqghu miegħu kemm fil-Kalabrija u kemm fil-Kampanja. Billi l-kult li għandna Malta hu ta' Santa Liena wehida bilfors dahal tard fil-medju evu mhabba d-devozzjoni ta' xi whud.

8. Ir-Rum

Rum ifisser Insara tar-rit Grieg bħalma jgħidilna sewwa Abela. Mill-ismijiet ta' postijiet li kellna u li għad fadal 'l hawn u 'l hinn Malta jidher ċar li nies tar-rit Grieg ġew joqogħdu hawn minn Sqallija fi żmien is-Saraċini jew wara meta l-Maltin kienu jafu sewwa l-kelma xi tisser. Din wiehed jistennieha għax mill-1049 sa żmienna l-immigrazzjoni minn Sqallija ma qatgħet qatt.

Biss ara wiehed jahseb li kien hawn minnhom kemm trid. Wied ir-Rum, lejn l-Imtahleb, hawn min jahseb li kien hemm qatigh minnhom. Imma għandna hafna widien imsemmija għall-persuna wahda li tista' tkun Saraċina bħal Wied Musa, iċ-Ċirkewwa, u l-Wied ta' Srawel (dari Busrawel), Għawdex jew Nisranija bħal Wied Sardin (taqsira ta' Ansaldu), Wied Liemu (taqsira ta' Guliermu), Malta, u Wied Biljun (Bin Iljun) u Wied Sansun (mill-kunjom Sansuni), Għawdex.

Hekk ukoll Gwejdiet ir-Rum, l-Ahrax, Bir ir-Rum, Hal Misilmiet, in-Naxxar, u Rqajja' r-Rum, il-Madliena ma setgħux kienu hlief ta' persuna wahda. Wiehed jara wkoll li l-ismijiet kienu kollha fit-trufijiet ta' Malta, forsi r-Rum kienu bdiewa li ġew jahdmu raba' li ma tantx tista' tgħid li kien gwapp.

Tant kienu rari r-Rum li kull fejn kien hemm xi wiehed minnhom halla tiskirtu fl-isem tal-post. Biex nilhmu aħjar li m'hemm għalfejn ikun hemm eluf biex jibqa' isimhom haj marbut ma' post ejjew niehdu l-familja Bordino ta' l-Imdina. Din parpret lejn Sqallija malli ġew il-Kavallieri fl-1530. Dil-familja halliet isimha Haz-Zebbug fejn kien hemm raxxa minnhom forsi ta' xi lsr li ha kunjomha. Insibu l-isem Ta' Bordin ukoll Għawdex taħt ta' Kenuna, in-Nadur u l-Imbordin, San Pawl il-Bahar, in-naha tax-Xemxija ftit 'il geywa mill-Pwales.

9. Id-Dejr

Id-dizzjunarji Maltin sa minn żmien Ġann Frangisk Abela (1647) kollha kantaliena wahda li dejr ifisser monasterju. Kieku kien hekk tassew tant insibu minn dawn l-ismijiet ir-Rabat ta' l-Mdina u madwaru li wiehed jahseb li fi żmien is-Saraċini hemmhekk kien qisu l-Muntanja Mqaddsa, il-Greċja, fejn m'hemm hlief eluf ta' monaċi u sal-hmir, iridu jkun rġiel. Il-prof. Wettinger ifisser dejr bħala bini qisu monasterju għax jaf bin tajjeb li r-Rabat l-ewwel patrijet waslu żmien wara li spiċċaw is-Saraċini u li ebda wiehed minn dawn il-kunventi ma kienu jgħidulu dejr.

X'ikun dejr? Id-dizzjunarju Sqalli jfisser iddieri bħala ringiela għerien fil-blat qishom dawk ta' Bingemma u il-kelma iddieri donnha l-plural ta' dejr, djier. Issa Abela jgħid li Dejir il-Bniet hu għar li minnu hierga għajn ta' l-ilma ġieri li fih jgħidu li nilfu xi xebbiet. Dan hu bghid mill-fantasiya ta' Vassalli li kkopjah il-prof. Aquilina u Dun Karm f'Inez u Emilja jigħifieri kunvent jew abbatija tax-xebbiet.

Hekk ukoll dejr l-Imghallaq, li l-prof. Wettinger nizzlu hażin Dejir Magħlaq u hasbu qiegħed Marsaxlokk, mhux hlief il-knisja Troglodita ta' San Ġorġ ta' Ġebel Ċiantar (*Melita Historica* 1989) li l-patri Ġorġ Aquilina jgħid li hi kamra mħaffra fil-blat.

Aqta' x'patrijet gwappi seta' kien hemm Dejir il-Hmir u Dejir il-Baqar u x'għonna sbieħ kellhom il-kunventi ta' Dejir il-Bużbież, Dejir is-Safsaf, Dejir Deru u Dejir iż-Żara! U nafu żgur li Dejir Handun għandu minn żmien is-Saraċini għax Handun, Handur jew Handul hu isem Saraċin.

Mela dejr hu għar ir-Rabat ta' l-Imdina u madwaru. Seta kien naturali u seta' kienu haffruh u seta' kien qabar jew ipoġew, imma dejjem għamara ġol-blat. L-eċċezzjoni hu Dejir l-Imara, kif jiktibha Abela. Dan seta' kien tassew palazz fejn kien jinżel l-amir għax imara donnha l-plural ta' amir. Ma nafx, imma, jekk fi żmien is-Saraċini kellniex amir, għax fl-1091, il-Konti Ruġġieru, milli jidher sab il-qajd kmand ta' l-Imdina. Biss għad għandna l-qawl: Bik amir u int amir min se jsuq il-hmir?

Illum hawn min jahseb ma' Abela li post bħall-Abbatija tad-Dejr, li hu ipoġew, ir-Rabat ta' l-Imdina, kien post fejn kien jgħix eremit. Nafu li fi żmien il-Kavallieri kellna eremit fil-grotta ta' San Pawl u iehor il-Madonna tal-

CARUANA & CINI
COMPANY LIMITED

40/41 Capuchins' Str. Victoria VCT 108 - Gozo
Tel: 551918, 564431, 564432 - Fax: 561638

Gozo Representatives for

ARISTON & Hotpoint
Appliances

... imagination and beyond
TALISMAN + plus

4/6 ST URSULA STREET
VICTORIA, GOZO
TEL: 564071

*An experience of new concepts
in interior Furnishings*

TALISMAN

*New Stock Just Arrived
We innovateothers just imitate !*

Qala, u mhux hafna żmien qabel ġew il-Kavallieri għandna l-leggenda ta' San Kurraw marbuta ma' l-ghar ta' San Pawl Eremita, Wied il-Għasel, ma' Kemmuna fejn kien hawn eremit iehor, u mal-Madonna tal-Qala.

Imma li tqabbel il-kundizzjonijiet ta' Malta fi żmien l-Iżvevi l-iktar bejn is-snin 1225 u l-1246 mal-kundizzjonijiet kif kienu Sqallija fi żmien in-Normanni u tghid li ġew il-patrijiet Bażiljani minn Sqallija jahdmu fost il-villani Misilmin, jiġifieri l-bidwin jew il-bdiewa tar-rhula minn "stabbilimenti" msejja dejr xejn ma ddoqqli. Meta nafu li dejr hu naqra ta' deffusa fil-blat fejn seta' jgħix eremit kif tista' ssejjahlu "stabbiliment"? U minn dejr ir-Rabat ta' l-Imdina kif tista' tghin lill-bidwin tar-rhula?

Imbagħad is-Saraċini Maltin ma kellhomx, kif josserva tajjeb Luttrell, il-hmira Bizantina li kellhom dawk ta' Sqallija, billi isaraċini li qabel kienu tar-rit Grieg setghu jergghu għalli kienu qabel. Għalhekk, jissokta Luttrell, is-Saraċini Maltin, billi ma kellhomx Griegi ma min jixxiertku bħalma kellhom Sqallija, aktarx kienu mill-ewwel tar-rit Latin bħalma kienu l-Insara fit-tliet kastelli ta' Malta u Għawdex.

Issa għalkemm nafu li l-Isqof ta' Malta kien Paliermu u li kien hemm kanonċi tal-katidral ta' Malta Sqallija, dan ma jfissirx li Malta fi żmien meta l-bidwin tar-rhula kienu qegħdin isiru Nsara ma kienx hemm kleru l-Imdina. B'xorti tajba nafu li l-ewwel kanonku tal-katidral Dun Ġwann Zafarana jissema fl-1244. Nafu wkoll

li fl-1270 jissemmew il-vigarju ta' l-isqof, l-arċidjaknu u l-kantur tal-katidral. Kien il-kleryu li biex jiftiehem mar-rahlin kien jiddobba bi kliem mexxej fost is-Saraċini, Griegi u Lombardi Sqallija. Għalhekk ma' kliem bħal Alla u Randan, dahlu Lapsi u Miru u oħrajn mill-Grieg Sqalli u ċantru (kantur) u ċantriġa (raba' tal-kanturat, il-Mosta), mit-Taljan Sqalli wkoll.

Barra minn dan nafu wkoll x'rabta kellhom il-kappillani tar-rhula mal-katidral, billi mhux biss hafna minnhom sa l-1436 kienu kanonċi tal-katidral imma kollha kienu jitilghu għall-kor il-katidral sa żmien Duzzina fl-1575.

Forsi l-akbar xhieda li Malta kellha kleru tar-rit Latin hi, paradossalment, l-uzu tar-rit Gallikan fil-liturġija, li sa żmien Duzzina kien għadu jferfer kemm Malta u kemm Għawdex. Il-Konti Ruġġieru kien iġib isqifijiet u kanonċi tar-rit Latin minn barra Sqallija. Fl-1083 wiehed minn dawn, l-arċisqof ta' Paliermu dahhal, il-liturġija Gallikana. U billi nafu li l-isqof ta' Malta kien joqghod Paliermu u li l-arċisqof ta' Paliermu kien il-metropolitan tiegħu mill-1154 'il-quddiem dan ir-rit ma damx ma' dahl Malta mal-kleryu Sqalli, aktarx l-ewwel fost il-gwarniġġjon tat-tliet kastelli li kien hawn Malta u Għawdex, wara l-1127.

VICTOR J GALEA
IR-RABAT GħAWDEX
17.04.2002

femme

Ladies, teenage and
child boutique

Karlu Galea Str., Victoria,
VCT 111 - Gozo, Malta.
Tel: 564243, 558886
Fax: 564215, Mob: 0947 0114

Ta' Nisju

for Best shopping

*Ladies, Fashion Wear
Teens Casual Wear
Curtains and Carpets*

*St. George's Square,
Victoria, Gozo.*

Tel: 21 564166

Fax: 21 556334

Ta' Dirjann

BOTTLE SHOP

*Special Prices on beers, soft
drinks and spirits for weddings,
parties and all other occasions.*

St. George's Fief, Victoria, VCT 104 Gozo.

Tel: (+356) 585927, Fax: (+356) 550185.

E-mail: agiusbottleshop.com

Company reg. no. c17560, VAT reg. no. 1344 - 0007

SOPOS

Gozo Wines

CENTRAL COFFEE HOUSE

Sopos Bar (It-Tokk)

Proprietor: Mr. Joseph Farrugia
20, Independence Square, Victoria, Gozo - Tel 551039

IL-VITTMĠ GHAWDXIN TA' L-EWWEL GWERRA

1914 - 1918

minn

Charles Bezzina

L-ewwel gwerra dinjija ma kellhiex l-istess effett li kellha t-tieni wahda fuq il-gżejjer taghna. Filwaqt li fit-tieni wahda, Malta u Għawdex bawew il-ġuh, is-sagrifiċċji u pajjiżna sar herba shiha mill-attakki bla rażan ta' l-ghadu, l-ewwel gwerra għal Malta kienet differenti.

Malta l-infermiera

Malta, kolonja Ingliża, serviet bħala l-infermiera tal-Mediterran għan-numru kbir ta' feruti barranin li waslu lejn pajjiżna, l-aktar fil-gwerra tad-Dardanelli, habta ta' April 1915. Dr Herbert Ganado fil-ktieb monumentali *Rajt Malta Tinbidel*, jirrakkonta hekk:

Fil-4 ta' Mejju, 1915, waslu f'pajjiżna l-ewwel feruti. Il-vapuri spjar, bojod bis-slaieb homor kbar tar-'Red Cross' fil-ġnub, dahlu fil-Port donnhom bid-dwejjaq. Xi xjuħ fil-gallerija tal-Barakka bdew jiftakru u jirrakkontaw meta kienu ġew f'pajjiżna, daqs sittin sena qabel, il-feruti tal-Krimea. Malli xterdet mal-Belt ix-niegħa li kienu deħlin il-feruti tad-Dardanelli, il-Barakka u s-swar imtlew bin-nies. Ma kienx hemm il-baned idoggu bħal meta dahlet il-flotta Franċiża. Kien hemm, biex nġid hekk, fuq is-swar kollha dak is-skiet li jkun hemm madwar is-sodod tal-morda gravi fl-isptarijiet...

Strada Rjali kienet minlija, imma fin-nofs tat-triq ma kienx hemm nies. Il-Pulizija kienet qiegħda żżomm it-traffiku u ma thallix jgħaddi minn hemm. In-nies kienet siekta u ffullata fuq iż-żewġ bankini bħal meta jgħaddi l-Purċissjoni tal-Ġimgha l-Kbira. Hafna nies kellhom il-kaxx tas-sigaretti lesti fidejhom. Ohrajn kellhom boroż biċ-ċikkulatini li Blackley u l-Opera bar bdew ibiegħu...

Ma' Malta b'kollox, għad li mhux fil-bidu nett, kienu tlestew 27 spjar, b'2,000 sodda. F'Għajn Tuffieħa kien hemm it-tind għal 4,000 konvalessenti. Kien hawn, bejn Ingliżi u Maltin mat-300 tabib. Ġew mill-Ingilterra fuq l-1,000 nurse. In-numru tal-Maltin impjegati ma' l-

isptarijiet militari ma kontx tghoddu. Ġew fost it-tobba, x'uhud mill-aqwa tobba Ingliżi, bħal Balance u Garrot...

Sa l-aħħar ta' Mejju kienu ġew 4,000 fit-tmien isptarijiet. Sa Settembru 10,000. Sa Marzu 1916 is-sodod kienu laħqu 20,000. B'kollox kien ġew Malta bejn morda u feruti 80,000...

Fil-25 ta' Settembru 1915, fit-tqiegħ qabel ma ġew irtirati t-truppi kollha minn Gallipoli, l-Ingliżi u l-Franċiżi zbarkaw f'Salonika, biex jgħinu lill-eżerċitu tas-Serbja li kien magħfuss sew mit-Tedeski, l-Awstrijaċi u l-Bulgari...

Il-vittmi Għawdxin

Illum mhux il-hsieb tiegħi li noqgħod insemmi t-taqbidiet kbar li saru fl-ewwel gwerra u fejn eluf kbar ta' suldati miż-żewġ naħat hallew hajjithom fil-ġlied bħalma huma dawk tas-Somme, tad-Dardanelli, Verdun, Ypres u oħrajn. Illum iżda ninsab lest li nagħti ħjiel, wara hafna tifix u riċerka, dwar dawk il-vittmi Għawdxin li fl-ewwel gwerra sabu ruhhom suldati f'Salonika, bahin fuq il-vapuri tal-ġlied fil-battalja navali ta' Jutland fl-aħħar ta' Mejju 1916, u f'ċirkustanzi oħra, jew suldati fil-baži navali u ta' l-ajru fil-port ta' Taranto fl-Italja.

Sa mill-aħħar perijodu tal-gwerra, jiġifieri lejn Settembru 1916, madwar 800 Malti u Għawdxin vvolutarjaw bħala *Labour Corps* u marru lejn Salonika, fil-Greċja, biex ma' l-Ingliżi jahdmu u jgħinu fil-ġlied kontra t-truppi Germaniżi u Bulgari. Battaljuni Maltin u Għawdxin baqqu imorru aktar tard, tant li għadd għielu ta' Maltin u Għawdxin kienu f'Salonika.

Żewġ *Employment Companies*, wahda fi Frar u l-oħra f'Settembru 1918 kienu wkoll telqu minn Malta. Matul dan iż-żmien il-ġlied għall-helsien tas-Serbja u kontra l-qawwa tal-pajjiżi ċentrali, fosthom il-Bulgarija, kienet wahda ta' tlaġġa u nżul għall-alleanzi, iżda

OFFICE EQUIPMENT

**FOR ALL OFFICE SUPPLIES
& STATIONERY**

*Photo Copy Service & Binding
Calculators, Typewriters,
Cash Registers, Fax Machines*

12, St. Francis Sqr., Victoria - Gozo
Tel: 21554052 Fax: 21563745

ZA

Zammit Aluminium Ltd.

'Private Alley', Fountain Street, Fontana, Gozo.
Tel / Fax: 554058.

**Wasalt biex taghmel l-aperturi ta' l-ALUMINIUM
u tixtleq ikollok l-ahhar teknologija
bl-ahjar kwalita' u b'xoghol mahdum professjonali?**

Ahna b'20 SENA ESPERJENZA noffrulek dan kollu:

- *Double glazing* b'kull tip ta' hgieg kemm *PLAIN* u *BID-DISINN*
 - Sandblasting fuq hgieg ta' l-aperturi jew *tal-cupboards* tal-kcejjen u anki fuq mirja
 - Sistema gdida tal-P4 u Export 60
 - *Moveable Louvers*
 - *Roller/Vertical Blinds*
 - *Soffitti u PVC Folding Doors*
 - Disinni ta' l-Aluminium addattati għall-*gates* u poġġamani minn kull kulur, tajbin hafna għal djar rustiċi b'dehra tal-hadid bla ma jkulluk b'zonn żebgħa
- Bibien tal-*garages* galvanizzati u wkoll bir-*remote control*.

Għal aktar informazzjoni u stima b'xejn ċemplu:

554058

f'Settembru 1918 fl-offensiva kbira li l-alleanzi ghamlu fil-battalja ta' *Monastir*, huma gaghlu lill-Bulgarija tasal taghmel l-armistisju tat-telfa.

Matul is-snin 1916-1918 madwar 100 persuna li kienu jaghmlu parti *mill-Maltese Labour Corps* tilfu hajjithom jew kawza tal-gwerra jew minhabba mard jew xi raguni serja ohra. Minnhom insibu diversi Għawdxin, li bhala msieħba u ngaggati f'dan il-korp, taw huma wkoll il-kontribut tagħhom sa ma' x-xorti hażina messet lilhom ukoll.

Il-lista dettaljata tal-vittmi Għawdxin ta' l-ewwel gwerra li sejjer inżzeġ, sejra mhux biss tinkludi l-Għawdxin imsejken li marru mal-*Malta Labour Corps*, iżda wkoll bosta ohra li għerqu ma' vapuri merkantili jew tal-ġlied u saħansitra f'ċirkustanzi ohra. Għajr għat-tagħif interessanti li kien ta' dwarhom Dun Dumink Camilleri fil-ktieb tiegħu *Mitt Jien Biex Tgħix Int*; xi tagħrif iehor, bhal per eżempju meta għerqu l-vapuri u l-bqija, qieghed jiġi ppubblikat għall-ewwel darba.

Kif bi sforz kbir kemm missieri Frank Bezzina (1925-1996) kif ukoll jien, ghamilna minn kollox biex l-ismijiet tal-vittmi tat-tieni gwerra (1939-1945) ma jintilfu u jkun ppubblikati b'dettalji li qatt ma deheru qabel, hekk din il-lista tal-vittmi Għawdxin ta' l-ewwel gwerra se tkun kuruna friska ta' dettalji biex ma jintilfu qatt u biex il-kunsilli lokali ifakkruhom kif xieraq permezz ta' lapida jew xi haġa ohra fir-ralha tagħhom.

Il-Qala

1. **Attard Giovanni Battista**, bin Guzepp, minn 40 Triq l-Imġarr. Huwa għereq bhala *Stoker* fuq l-*HMS Chesterfield* fit-18 ta' Mejju 1918.

2. **Attard Nikola**, bin Antonio minn 13 Triq in-Nadur. Huwa għereq bhala bahri fuq l-*HMS Rosario* fit-18 ta' Awwissu 1917.

3. **Buttigieg Guzepp**, żewġ Marija, minn 5 Triq l-Imġarr. Huwa kien imsieheb fil-*Malta Labour Corps* Nru. 2802 u miet f'Salonika bejn Settembru u Novembru 1918.

4. **Debono Anġlu**, bin Francesco, minn 37 Triq in-Nadur. Huwa għereq bhala bahri fuq il-vapur merkantili *SS Gladwin*.

5. **Debono Salvatore**, bin Grezzju, minn 35 Triq Wileg. Huwa miet bhala msieheb fil-*Malta Labour Corps* Nru. 129 f'Salonika bejn Settembru u Novembru 1918.

6. **Demanele Mikiel**, bin Guzepp, minn 42 Triq Hondoq. Huwa għereq meta kien bhala bahri fuq il-vapur merkantili *SS Rosario* fit-18 ta' Awwissu 1917.

7. **Falzon Francesco**, bin Mikiel, minn 24 Triq Gondoq. Huwa kien *Trimmer* bin-numru 3277 u għereq fuq il-vapur *HMS Louvain* fl-20 ta' Jannar 1918.

8. **Grima Salvatore**, żewġ Anġla, minn 23 Triq il-Wardija. Huwa għereq bhala bahri Nru. 85974 fuq il-vapur *HMS Frigate Bird* fil-11 ta' Marzu 1918.

9. **Portelli Carmelo**, bin Pawlu, minn 52 Triq l-Imġarr. Huwa għereq bhala bahri Nru. 6318 fuq l-*HMS Louvain* fl-20 ta' Jannar 1918.

10. **Thewma Mikiel**, bin Guzepp, minn 2 Triq il-Kunċizzjoni. Huwa miet f'Salonika bejn Settembru u Novembru 1918 meta kien ingaġġat fil-*Malta Labour Corps* Nru. 4274.

Għajnsielem

1. **Cassar Carmelo**, bin Spiru, minn 21 Triq il-Ġnien. Huwa miet f'Salonika bejn Settembru u Novembru 1918 meta kien ingaġġat fil-*Malta Labour Corps*.

2. **Cauchi Loreto**, bin Pietru, minn 63 Triq Hamri. Huwa miet f'Taranto bhala suldat fil-*Malta Labour Corps*. B'għelt Loreto Cauchi jinsab imniżzeġ fuq il-Monument tal-vittmi tat-tieni gwerra fit-Tokk ta' Għawdex.

3. **Gauci Giovanni**, bin Anton, minn 81 Triq Hamri. Huwa għereq bhala *Steward* fuq l-*HMS Frigate Bird* fil-11 ta' Marzu 1918. Għal xi raġuni mhux magħrufa ismu jinsab imniżzeġ mal-vittmi tat-tieni gwerra fit-Tokk ta' Għawdex.

4. **Grima Giovanni**, bin Dionisia, minn 12 Triq il-Knisja. Huwa miet bejn Settembru u Novembru 1918 meta kien Salonika bhala membru mal-*Malta Labour Corps*.

5. **Sant Salvu**, żewġ Carmela, minn 22 Triq Gamri. Huwa miet bhala bahri fuq l-*HMS Frigate Bird* fil-11 ta' Marzu 1918. Ismu jinsab bi żball imniżzeġ bhala wiehed mill-vittmi tat-tieni gwerra fuq il-Monument fit-Tokk ta' Għawdex.

6. **Vella Lawrenz**, żewġ Assunta, minn 18 Triq Hamri. Huwa għereq mal-vapur merkantili *SS Mavisbrook* fis-17 ta' Mejju 1918.

Ir-Rabat

1. **Attard Francesco**, bin Angelica, minn 20 Triq San Duminku. Huwa għereq bhala

Coney Island Bar

*Jawguraw il-Festi t-Tajba lill-
klijenti tagħhom...*

13, Sir Adrian Dingli Street, Victoria
Tel: 21551289

For Best Quality Fresh & Frozen Meats
Stop & Shop at:

Car Park Butcher
and also
**Fresh Fruits &
Vegetable**

Now Open from Tuesday to Saturday
Gorg Borg Olivier Str., Car Park - Victoria
Tel: 21 552434

Trimmer bin-numru 36277 fuq l-*HMS Louvain* fit-30 ta' Jannar 1918.

2. **Bugeja Ġuzepp**, bin Francesco, minn 35 Triq San Ġwann. Huwa miet b'hala membru fil-*Malta Labour Corps* bejn Marzu u Mejju 1917.

3. **Cefai Salvatore**, hu Grezzju, minn 3 Triq Ghajn Qatet. Huwa miet f'Taranto b'hala imsieheb fil-*Malta Labour Corps* bin-numru 4409.

4. **Gatt Carmelo**, żewġ Marija, minn 30 Triq San Duminku. Huwa miet f'Salonika b'hala membru fil-*Malta Labour Corps*, bejn Marzu u Mejju 1917.

5. **Gatt Ġorġ**, bin Giovanni, minn 90 Triq Palma. Huwa miet f'Salonika b'hala suldat fil-*Malta Labour Corps*, bejn Marzu u Mejju 1917.

6. **Gauci Eugenio**, bin Ċensu, minn 42 Triq Putirjal. Huwa miet f'Salonika b'hala membru fil-*Malta Labour Corps*, bejn Marzu u Mejju 1917.

L-Ghasri

1. **Attard Carmelo**, bin Wiġi, minn 6 Triq Wilġa. Huwa miet f'Taranto b'hala membru fil-*Malta Labour Corps*.

2. **Camilleri Mikiel**, bin Karmnu, minn 9 Triq il-Misrah. Huwa miet Malta b'hala bahri fuq *Minesweeper*.

3. **Camilleri Salvu**, żewġ Marija, minn 5 Triq il-Kanun. Huwa miet b'hala membru tal-RAF bin-numru 83 fil-baži ta' Taranto.

4. **Saliba Wiġi**, bin Pawlu, minn 1 Triq il-Kanun. Huwa miet f'Salonika b'hala imsieheb fil-*Malta Labour Corps* bejn Marzu u Mejju 1917.

San Lawrenz

1. **Axiao Ignazio**, bin Salvu, minn 42 Triq San Lawrenz. Huwa miet Salonika bejn Settembru u Novembru 1918 meta kien ingaġġat b'hala membru tal-*Malta Labour Corps*.

2. **Mizzi Carmelo**, bin Tereza, minn 18 Triq il-Wileġ. Huwa miet Salonika bejn Settembru u Novembru 1918 b'hala membru tal-*Malta Labour Corps* Nru. 550.

Ta' Kerem

1. **Cassar Giovanni**, żewġ Tereza minn 45 Triq Santa Luċija. Huwa miet Salonika b'hala imsieheb fil-*Malta Labour Corps* Nru. 995, bejn Marzu u Mejju 1917.

Ta' Sannat

1. **Sacco Ġuzepp**, żewġ Roża, minn 20 Triq Saguna. Huwa miet Salonika b'hala membru fil-*Malta Labour Corps*, bejn Marzu u Mejju 1917.

In-Nadur

1. **Attard Pawlu**, bin Saverio, minn 33 Triq Xandriku. Huwa ghereq b'hala *Steward* Nru. 25434 fuq l-*HMS Shark* fil-31 ta' Mejju 1916 fil-battalja ta' Jutland.

2. **Bartolo Anġlu**, bin Marija, minn 15 Triq tas-Sajd. Huwa ghereq b'hala *Fireman* Nru. 808 fuq l-*HMS Louvain* fil-20 ta' Jannar 1918.

3. **Camilleri Francesco**, bin Ganni, minn 2 Triq Grunju. Huwa miet b'hala suldat Pte. Malta Militia, KOMR, fi sptar ġewwa *Cambridge* madwar Novembru 1918.

4. **Camilleri Mikiel**, bin Ġuzepp, minn 33 Triq Dun Grezz. Huwa ghereq b'hala *Fireman* Nru. 21671 fuq il-vapur merkantili *SS Stuart Prince* fit-22 ta' Marzu 1917.

5. **Camilleri Salvu**, bin Mikilel, minn 19 Triq il-Knisja. Huwa miet Salonika b'hala membru fil-*Malta Labour Corps* bejn Settembru u Novembru 1918.

6. **Grima Anġlu**, bin Mikiel, minn 16 Triq it-Tigrija. Huwa miet b'hala *Fireman* fuq il-vapur *SS Llandovery Castle* fis-27 ta' Ġunju 1918.

7. **Mejlaq Ġuzepp**, bin Marija, minn 13 Triq Grunju. Huwa miet Salonika b'hala parti mill-*Malta Labour Corps* Nru 578, bejn Settembru u Novembru 1918.

8. **Tabone Salvu**, bin Giovanni, minn 28 Triq Grunju. Huwa ghereq b'hala *Steward* Nru. 32518 fuq il-vapur merkantili *SS Shimosa* fit-30 ta' Lulju 1917.

Ix-Xaghra

1. **Galea Giovanni Battista**, żewġ Carmela, minn 2 Triq Ghajn Qamar. Huwa miet f'April 1915 b'hala bahri Nru. 1335 fuq l-*HMS Canopus* fil-battalja tad-Dardanelli. Ibnu Anton ghereq fit-tieni gwerri b'hala bahri fuq il-vapur *SS Chelsea* fit-30 ta' Awwissu 1940.

2. **Spiteri Ġuzepp**, bin Pawlu, minn 20 Triq Parsott. Huwa miet Malta b'hala membru fil-*Maltese Labour Corps*.

3. **Sultana Ġuzeppi**, bin Marija, minn 12 Triq Ġorġ. Huwa miet f'Taranto b'hala membru fil-*Malta Labour Corps*.

FLAMINGO BAR

Piazza J. F. Kennedy, Victoria, Gozo. - Tel: 553764

Miftuh kuljum mis-7.00 a.m. sat-tard bil-lejl

Special Attractions

- Big Screen ghall-football (English Leagues, Italian Leagues and World Cup)
- Surround Speakers Stereo System
- Four Monitors (M.T.V. Music Channel)
- Billiard (American Pool)
- Video Games
- Table Soccer

Snacks

- Ham and Cheese Sandwiches
- Tuna and Salad Sandwiches
- Toasted Ham and Cheese Sandwiches
- Ham and Cheese Ftira
- Pizza
- Light Snacks and Sweets (eg. twisties)

Drinks

- Tea Coffee
- Capuccino
- Espresso
- Soft Drinks
- Beer
- Spirits
- and much more

Naccettaw Parties

See You There !

SMS S. MIFSUD & SONS LTD TRAVEL & TOURISM

**The complete
travel shop**

- * Air Travel
- * Ferry Crossings
- * Accomodation
- * Cruises
- * Car Hire
- * Travel Insurance
- * Group Arrangements

311, Republic Street, Valletta. Tel: 232211
33, Tower Road, Sliema. Tel: 330368
16, Republic Street, Victoria, Gozo. Tel: 551126
27, Birkirkara Hill, St. Julian's. Tel: 320655

Ix-Xewkija

1. **Azzopardi Carmelo**, bin Carlo, minn 13 l-Imġarr. Huwa miet Taranto bhala suldat fil-Malta Labour Corps.

2. **Bigeni Publio**, bin Francesco, minn 3 Triq San Bert. Huwa miet bhala bahri Nru 13797 fuq *Hospital ship*.

3. **Xuereb Ġużepp**, bin Giovanni, minn 35 Triq Sant'Indrija. Huwa miet Salonika bhala membru fil-Malta Labour Corps, bejn Marzu u Mejju 1917.

Fl-ahharnett interessanti nsemmi l-artist Ghawdx i Tommasu Zahra (Majsi ta' l-Ghadmu), bin Ġużepp u Karmena neċ Vella. Huwa, li kien maghruf sewwa għall-pasturi tal-Milied u pasturi ohra tat-tafal li kien jagħmel, kien ingaġġat fil-Malta Labour Corps ma' l-Ghawdxin shabu. Majsi kien għażeb flimkien ma' tliet hutu ohra, Toni, Ġudit u Filomena, u kien joqgħod u jgħix f'da fi Triq San Gorg. Fil-11 ta' Frar 1917, meta kellu madwar 30 sena, huwa kiteb lil huh minn Salonika fuq wara ta' ritratt tiegħu li ttiehed fil-kamp ta' l-istess post, ma' żewġ Ghawdxin ohra. Huwa kitiblu hekk:

Għażiż hija

Jiena ninsab qawwi u shih għall-grazzja ta' Alla, u hekk nispera li intom tinsabu bhali. Jiena ninsab kuntent hafna għaliex ix-xogħol mhux ta' tbatija u ahna fil-kamp qegħdin jiena u Toni ta' Saver tal-Mewta u Ġanni l-Bajdi u hafna Ghawdxin. Jiena nsewli għalikhom hafna u selli għall-barbier u għall-ħbieb kollha u għal Barabba u għall-Brejbex. Hija għidt lil Ċikku tal-Cortis li la niġi lil San Luigi nillestihulu.

SAHHA
TOMMASO ZAHRA
11.2.1917

Matul is-snin 1915-1918, fil-front ta' Salonika, eluf ta' suldai alleati mardu bil-malarja fl-inhawi ta' madwar Salonika. F'dan il-perijodu aktar minn 481,000 persuna kellhom jiddaħħlu fl-istpartijiet għall-kura. Minnhom kien hemm biss madwar 18,000 li kienu feruti tal-gwerra. Fl-isfond ta' l-istorja il-front ta' Salonika jibqa' wiehed kontroversjali. Minkejja li fl-ahhar l-alleati kisbu parti mill-għan tagħhom għax rebhu l-Bulgarija u żammew il-qawwiet ċentali, dan sar bit-telfa esagerata ta' eluf kbar ta' suldai alleati, fosthom xi Ghawdxin li sfaw vittimi sfortunati ta' l-ewwel gwerra.

Majsi Zahra (tal-Ghadmu) fin-nofs nofs flimkien ma' Ċikku l-Bajdi u Toni tal-Mewta (fuq l-lemin), it-tlieta suldai Ghawdxin f'Salonika (1917)

KEWKBA TA' FILGHODU

poeżija ta'
Ganninu Cremona

Il-kwiekeb fiddiena
li jżejnu s-smewwiet
fl-iljieli sajfija
bl-eluf u l-mijiet,
thejjew għall-parata
ta' dawl u ta' dija,
biex jagħhlu min jisboq
fil-ħmien u s-shubija,
u libsu x-xuxa
bir-raġġi dehbija,
minsuga bil-fidda,
fil-firxa smewwija.
Sfilaw il-pjaneti
tal-ġlejjeb rejjiet,
bil-kuda leqqiena
jilmaw bid-dijiet
u kewkbet is-safar
djamant l-aktar fin,
tiddandan u tilma
fost shabha għajjurin,
il-kewkba li tteptep
fl-ghaxija fl-orjent
u l-ohra li tiddi
bil-żmiel fil-punent,
ilkoll għalenija,
xewqana u herqana
li jkunu magħhula
fost l-isbah tużżana,
sabiex jinsgu damma,
stellarju ta' dija,
kuruna ta' kwiekeb
madwar ras Marija.
ghaliex fost il-ġmieghi
bla għadd fis-smewwiet,
Marija li l-kewkba
li l-isbah iddiel.

Hi tisboq lill-qamar,
Hi tghammex lix-xemx,
Marija hi l-kewkba
li bħalha żgur m'hemmx.
Għax sewwa fil-bnazzi,
jew waqt it-tempesta,
f'kull hin u f'kull ġtieġa
Hi dejjem hemm lesta
bħal kewkbet is-safar,
fanal għall-baħhara,
sinjal ċar fis-sema
musbiegħ fuq l-innara
ii qatt ma jntefa',
it-tama aħħarja
is-sliem fil-hemm tagħna
Santa Marija.
Kien xieraq Madonna
uliedek l-Ghawdxin
jinsgulek stellarju
mid-deheb l-aktar fin,
ghaliex inti wahdek
tas-sema r-ġina
imdawra bil-kwiekeb
hekk sbejha u rhina.
Għaliex inti wahdek
fis-sema mghollija
il-kewkba li ddawwal
il-gżira Ghawdxija.

Ganninu Cremona
10/08/2001

*Din il-poeżija inktbet u nqrat fl-okkażjoni
tat-tqegħid ta' stellarju tad-deheb fuq ras
Santa Marija mill-Isqof N. Cauchi
f'ċerimonja li nżammet fil-Pjazza tal-
Katidral nhar il-Gimgha 10 ta' Awissu
2001.*

Kollox bil-

Triq il-Kapuċċini (Fit-triq lejn Marsalforn)
jew

Pjazza Sabina

RABAT - GHAWDEX • Tel: 2155 5864

jew Pjazza San Frangisk

IL-MADONNA

L-aktar wahda li tgawdi mill-frott ta' sidna Ġesù Kristu

kitba ta'
Anġlu Xuereb

Fil-15 ta' Awwissu, il-Knisja tiċċelebra t-Tluġ fis-Sema tal-Verġni Marija. Din l-festa twasslilna veritajiet kemm dwar il-Madonna kif ukoll dwar id-destin tal-bniedem wara l-mewt.

Il-bniedem dineb, Alla wiegħdu s-salvazzjoni

F'din il-festa, il-Liturġija ma tonqosx li tfakkarna fil-qawmien universali. Permezz tad-dnub "originali" dahlet kemm-il mewt spiritwali kif ukoll dik tal-ġisem. San Pawl jikteb fl-ittra lir-Rumani: "Bħalma kien permezz ta' bniedem wiehed li fid-dinja dahal id-dnub, u permezz tad-dnub il-mewt, hekk il-mewt laqget il-bnedmin kollha, għax kollha dinbu" (Rum 5, 12). Għalhekk permezz ta' dan id-dnub tal-bidu, in-natura umana waqgħet taht il-hakma ta' l-injoranza, tat-tbatija, tas-setgħa tal-mewt, u tal-ġibda lejn id-dnub.

Izda Alla ma halliex lil bniedem taht il-hakma tal-mewt u d-dnub. San Pawl jgħidilna: "Kif bil-htija ta' wiehed wahdu waslet il-kundanna fuq il-bnedmin kollha, hekk ukoll bl-opra tal-ġustizzja ta' wiehed waslet lill-bnedmin kollha l-ġustifikazzjoni tal-hajja" (Rum 5, 18). Kristu fasslilna ordni ġdida - permezz tal-passjoni u l-mewt tiegħu tana l-mezzi biex nirbhu d-dnub. Għalkemm il-mewt tal-ġisem tibqa' ssehh iżda wegħedna qawmien tal-ġisem ukoll fl-ahhar jum. Il-fatt li Sidna Ġesù Kristu qam minn bejn l-imwiet huwa garanzija li se jqajjem lilna wkoll. Fl-ewwel qari tal-quddiesa tat-Tluġ fis-Sema tal-Madonna nagraw: "Għaliex jekk permezz ta' bniedem feġġet il-mewt, bi bniedem ukoll issehh il-qawmien mill-imwiet. Għax bħalma l-bnedmin kollha jmutu f'Adam, hekk ilkoll jiksbu l-hajja fi Kristu" (1 Kor 15, 22).

Il-Madonna gawdiet mill-fidwa ta' Kristu

Liġifieri l-bnedmin ta' kull età u ta' kull żmien se jgawdu mill-frott ta' Sidna Ġesù Kristu. Il-Liturġija ta' din il-festa trid tfakkarna

li l-Madonna kienet l-ewwel wahda li gawdiet mill-frott kollu b'mod speċjali mhabba t-Tluġ tagħha fis-Sema bil-ġisem gloriuż.

Il-Madonna bdiet tgawdi sa mill-bidu tal-hajja tagħha l-fidwa ta' Sidna Ġesù Kristu. Għaldaqstant huwa tagħlim infallibbli tal-Knisja li Alla ma halliex lanqas għal waqt wiehed biss li l-Madonna tittebbgħa b'id-dnub tan-nisel, iżda helisha minnu għall-merti futuri ta' Sidna Ġesù Kristu. Dan kien l-ewwel frott li l-Madonna gawdiet mill-passjoni u l-mewt ta' Sidna Ġesù Kristu.

Il-Madonna irċeviet ukoll minghand Alla grazzja speċjali li ma tarax it-tahsir tal-qabar u li ttelgħet is-Sema bir-ruħ u l-ġisem. Il-Knisja dejjem emmnet f'din il-verità li ntgħamlet b'domma ta' fidi fl-1 ta' Novembru, 1950, mill-Papa Piju XII. Dan il-Papa jikteb li l-Verġni Marija "kisbet għeħ li ġisimha ma jarax it-tahsir tal-qabar, għaliex kif Binha hareġ rebbieħ fuq il-mewt, hekk hi wkoll kellha tohroġ rebbieħa fuq il-mewt u tiġi mtellgħa fil-glorja tas-Smewwiet bir-ruħ u l-ġisem biex toqghod bħala Sultana fuq il-lemin ta' Binha, is-Sultan taż-żmenijiet kollha, is-Sultan ta' Dejjem".¹

Kien jixraq li l-Madonna tgawdi l-ewwel minn dak il-frott tal-fidwa ta' Kristu li hija għall-bnedmin kollha. Hija tat il-Fiat tagħha lill-anġlu Gabriel biex Sidna Ġesù Kristu jkun jista' jitnissel fi hdanha. Il-Madonna qasmet miegħu l-ferħ u t-tbatijiet li kellu fil-hajja tiegħu. Saret sieħba miegħu fil-pan tal-fidwa tagħna. Mhux ta' b'xejn li t-tradizzjoni nisanija tara fil-Madonna, l-Eva l-ġdida. Kif fil-bidu tal-holqien Eva waslet ma' Adam għarrovina spiritwali u morali ta' l-umanità hekk ukoll, il-Madonna ikkoperat ma' Kristu biex tisewwa din il-hsara fil-waqt li jinkisbu grazzji akbar. Il-Knisja f'Sibt il-Għid fl-*Exultet* tkanta li l-htija ta' Adam u Eva kienet wahda hienja għax biha sthoqilna Feddej hekk ta' l-għaġeb.

SAMMY SPITERI (IL-MAJJUST)

Ghal kull xoghol ta konkos ,bjut u bini,kiri tal-krejn.
Issibu wkoll jablo ghal taht il-kontrabjut jew ghal bejn
il-hitan biex inaqas hafna mill-kesha u mis-shana.

Ghal kull xoghol ta stencil pave bil-kulur li tixtieq fi
btiehi u driveways, madwar il-pools jew go farmhouses.

TEL 21558982

FAX 21550540

MOBILE 99498133

**ADDRESS 'WARDA MISTIKA'
SAGHTAR STREET
VICTORIA GOZO**

Il-Beatu Ġorġ Preca fil-Ktieb tiegħu *Il-Benedicta* jimmagina li Kristu meta qam minn bejn l-imwiet l-ewwel deher lill-Madonna u qalilha: "Lilek jiena għazilt b'omm tiegħi. Hadd ma tbierek bħalek fost il-bnedmin kollha, għalhekk lilek ridt jiena nferrah l-ewwel bir-rebha tiegħi gloriuża fuq il-mewt u fuq l-għedewwa kollha tal-verità u tal-gustizzja".²

Ir-rebha tal-Madonna fuq il-mewt

B'dan il-mod f'din il-festa tat-Tluġ fis-Sema tal-Madonna nkunu nfakkru r-rebha li għamlet fuq il-mewt. Fl-ewwel qari ta' din l-festa nagraw: "Imma kulhadd kif imissu: l-ewwel Kristu; wara, dawk li huma ta' Kristu, meta jerga' jiġi" (1 Kor 15, 23). B'dawn il-kelmiet il-Liturġija trid tfakkarna li hadd ma għamel rebha fuq il-mewt daqs il-Madonna. Hija mhux biss kienet l-aktar persuna qrib ta' Sidna Ġesù Kristu iżda hija Korredentriċi, jiġifieri siebha mill-aktar fil-qrib tal-fidwa li huwa kisbilna.

Meta nahsbu fit-Tluġ ta' Marija fis-Sema niftakru li għalkemm ahna ma għandniex dawk il-privileġġi hekk singolari tal-Verġni Marija, madankollu, ahna wkoll ngawdu mill-frott tal-fidwa tiegħu.

Il-bniedem jitwieled bid-dnub tan-nisel iżda l-magħmudija, hija u tagħtina l-hajja tal-grazzja fi Kristu, tneħhi dan id-dnub u tregġa' lura l-bniedem lejn Alla; Iżda jibqgħu fina l-konsegwenzi tad-dnub tan-nisel fin-natura dghajfa u miġbuda lejn id-deni, u b'dan il-mod irridu niġġieldu t-taqbida spiritwali.

U proprju ahna l-insara għandna nduru lejn il-Madonna u nitolbuha l-grazzja li f'hajjtna nimxu din il-mixja spiritwali bil-fidi u

nitemmuha sa l-ahhar. Il-figura ta' Marija rebbieha fuq id-dnub u fuq il-mewt tagħmlilna kuraġġ biex inkomplu mexjin 'il quddiem fil-hajja tal-grazzja b'kuraġġ u determinazzjoni.

Il-harsa tagħna fuq il-Madonna rebbieha fuq il-mewt tfakkarna għal darba ohra x'jagħmel Alla ma' dawk li jhobbuh. Fl-ittra lir-Rumani nsibu miktub: "Ahna nafu li ma' dawk li jhobbuh, Alla jahdem kollox għall-gid tagħhom, dawk li huma magħżulin skond il-pjan tiegħu" (Rum 8, 28).

Il-festa tat-Tluġ fis-Sema tfakkarna fir-rebha li Sidna Ġesù Kristu għamel fuq il-mewt. Din ir-rebha se jgawdu minnha l-bnedmin ta' rieda tajba. Dan huwa veru, għalkemm wara li Kristu qam mill-imwiet, il-bnedmin baqgħu jmutu. Iżda b'differenza; in-nisrani li jimxi fuq il-passi ta' l-Imghallem tiegħu jaf li l-mewt se teqred biss lil ġismu, filwaqt li r-ruh wara li tgħaddi mit-tisfijiet tal-Purgatorju se tmur tgawdi lil Alla. Jemmen ukoll li fl-ahhar jum se jqum b'ġisem gloriuż. U din hija rebha totali li tixbah lil dik ta' Kristu.

Għalhekk f'din il-festa għandna nħarsu lejn il-Madonna rebbieha fuq il-mewt u nittamaw li jekk bħalha nsiehbha hajjtna "bi Kristu, fi Kristu u ma' Kristu" inqumu bħalha b'ġisem gloriuż fil-qawmien mill-imwiet fl-ahhar jum. Dan huwa t-twemmin tagħna. Din hija t-tam kbira.

¹ PAPA PIJU XII, Kostituzzjoni Appostolika, *Munificentissimus Deus*, (AAS 42 [1950]).

² BEATU ĠORĠ PRECA, IL-BENEDICTA, Malta 1997, p.24.

Access vital information from your mobile phone
Get a FREE email address for life

SUN SEA FUN

www.gozo.com
put your business on Malta's hottest website!

Quality Computer Products

Island Computer Systems Ltd
J.F. Kennedy Sqr. Victoria - Gozo
Tel: 558783 / 4
www.ics.gozo.com

computers
peripherals
upgrades
internet
software

MERCIECA GLASS AND IRONMONGERY

MIRRORS AND GLASS

POLISHING

KEY CUTTING

FRANK MERCIECA

**54, Kercem Road,
Victoria, Gozo, VCT 104.**

**Tel: 21556987,
Tel:/Fax: 21557027**

SIMBOLIŻMI MARJANI

kitba ta'

Monsinjur Lawrenz Sciberras

Meta wiehed jersaq lejn knisja jew santwarju ddedikati lill-Madonna bla dubju jara fl-inkwadri jew fil-pitturi xi forma jew ohra ta' simboli u figuri mpittra jew imnaqqxa. Dan kollu jrid ifisser u jfakkar f'dik il-kreatura singolari li hija l-Madonna. Issa kif jgħallimna l-biblista San Giorlmu, il-tip f'parti biss jkun jixbah lill-antitip tiegħu, "*Typus partem saltem indicat*". U dan ir-raġunar jgħodd l-ewwel u fuq kulhadd għal Gesu, il-milja tat-Testment il-Ġdid imma jgħodd ukoll għal għażiża ommu Marija.

U l-Knisja kolonna u għalliema tal-verita' fil-liturgija, għanja tagħha, tghallim u tipprezenta lill-insara dawn il-figuri u tixbihat. Hekk il-Knisja qed tghallimna li t-Testment il-Qadim isib il-tifsira shiha tiegħu fil-ġdid. Halli nagħti eżempju wiehed qabel ma nidhol aktar fid-dettal. Nhar is-solennita' tal-Vergni Omm Alla, Marija, li din tabbat nhar l-ewwel ta' Jannar, f'wahda mill-antifoni ta' l-ewwel għasar naqraw hekk: "Bħalma l-gholliq li ra Mose", ma nharaqx bin-nar, hekk baqgħet bla mittiefa xhubitek, Omm Alla! U l-antifona ohra ta' l-istess festa din id-darba fit-tifhir ta' sbieh il-jum naqraw: "Harġet fergħa miz-zokk ta' Gesse, minn Ġakobb dehret tiegħa kawkba: il-Vergni nisslet is-Salvatur, infahruk, Alla tagħna.

Issa fl-istudju tal-Marjologija hemm bosta u bosta simboli u sinjali kollha marbutin u jfissru xi aspekk jew ieħor fil-hajja jew missjoni tal-Madonna. U dan li fil-qosor se nipprova nagħmel f'dan l-atrliku tiegħi, insib numru ta' simboli bibliċi u naraw kif japplikaw għal Marija. Izda hawn sewwa li nikkwota sentenza minn San Atanasju, duttur tal-Knisja li tant iddefenda li Marija hija Theotokos, Omm Alla, sentenza li turi li kollox huwa biss dell hdejn ir-realtà l-ġdusija u l-kobor tal-Madonna. "O Vergni Marija, il-glorja tiegħek tissupera kull haġa mahluqa. Fil-fatt, x'hemm li jista' jixxebbha man-nobilita' tiegħek, ja Omm tal-Verba' Alla?"

Art Vergni

"Meta kien għad ma hemm ebda xifra tar-raba", meta ebda haxix tar-raba" ma kien għadu nibet għax il-Mulej Alla kien għadu ma bagħatx xita fuq l-art, u bniedem ma kienx hemm biex jahdem l-art" (Gen 2,5).

It-tiswir ta' l-ewwel bniedem kollu gie mir-rieda u l-għerf t'Alla u mill-art vergni. Fil-fatt Alla kien għadu ma bagħatx ix-xita fuq l-art u hadd ma kien għadu haddem l-art. Minn din l-art, li s'issa kienet għadu vergni, Alla qabad it-tajn u sawwar il-bniedem - Adam u poġġih biex jgħammar filha.

Din l-art vergni hi simbolu ta' Marija. Il-Mulej Gesu bir-rieda u l-għerf t'Alla u mwieled minn vergni għar fih il-bniedem meta twieled. B'hekk hu wera l-identita' korporali li teżisti bejnu u bejn Adam u biex jerga' jagħmel mill-bniedem xbieha tiegħu. Għalhekk kif Adam gie msawwar u poġġut f'art vergni, hekk ukoll Gesu mingħajr l-intervent tal-bniedem imma bil-hidma tal-Ispirtu s-Santu, hareġ mill-art vergni l-ġdida - Marija. Dan jgħidu San Irinew, Isqof ta' Lijon.

Is-Sellum ta' Ġakobb

Fil-mixja tiegħu mwieghra minn Birsaba lejn l-art niexfa ta' Haran, il-patrijarka Ġakobb waqaf f'post biex jgħaddi l-lejl hemm; huwa holom b'sellum wieqaf fl-art bil-quċċata tiegħu sas-sema; u beda jara l-aṅġli telghin u neżlin miegħu (Gen 28,12). Bosta minn missirijiet il-Knisja fis-sellum li holom dwaru Ġakobb jaraw simbolu wiesa' ta' Marija.

L-isqof Severo ta' Antiojka (madwar 465-538) meta jahseb dwar dan is-sellum tal-patrijarka Ġakobb, jikkonkludi hekk: "għalhekk ahna nfahhru l-istess lil qaddisa Omm Alla u dejjem vergni Marija, għaliex hi tista' wisq aktar mill-qaddisin l-oħra kollha, hija tressaq it-talb tagħna lil Alla u għaliex bħala bniedma kienet ta' privileġġ kbir għall-generu uman kollu. F'Marija art mogħnija bir-raġuni, u li fiha, it-tieni Adam, li ma giex la msawwar u

SUPERSPECS opticians

28, Main Gate Street,
Victoria, Gozo.
Tel. 21550099
Tel./ Fax. 21551242
Mob. 99822770

**Committed to be the best value opticians, offering professional
eyecare needs at affordable prices.**

Dispensing Optician; Mr. Joseph P. Grech F.B.D.O. (Lond)

Sun Glasses	• Fesan	Optical Frames
	• Quarks	Contact Lenses & Solutions
	• FCUK	Sterilising Of Contact lenses
	• F.Connection	

Appointment For Eye Testing and Examination

**Joe
Grech**

CONTACT FOR FREE
ESTIMATES & ADVICE

St. Andrew Street,
Victoria Gozo

Professional Photography & Video Filming

- * Weddings
- * Engagements
- * First Holy Communion
- * Confirmation
- * Parties etc...
- * Commercial Photos/Video Production

Tel: 21 554056
Mob: 99882813

anqas mahlug huwa stess ġie fformati dejjem skond il-ġisem (1 Kor 15,44-45), dan sar spirtu li jagħti l-hajja. Hija l-għerq verginali, is-sellum ċelesti li minnu u permezz tiegħu nistgħu naslu s-sema (Jz 9,36).

Liema unur kbir għalhekk li nagħtu ġieħ lil-Omm Alla, jew aħjar lil Alla stess li nkarna fiha u dan għas-salvazzjoni tagħna? Għaliex huwa f'Marija li binha sab unur, sagrafiċju u olokawst. Mhux tassew sabih li grazzi għal miġja tiegħu fostna fil-ġisem, l-art saret is-sema, tant li l-aṅġlu wkoll jgħix fuq din l-art, u dan dejjem skond ma hemm mikub fl-Evangelju: "Tassew tassew ngħidilkom, għad taraw is-sema miftuh u l-aṅġli ta' Alla telgħin u niżlin fuq Bin il-bniedem" (Gw 1,51).

Għalhekk, mela is-sellum huwa simbolu iehor marbut sfiq ma' Marija li permezz ta' l-għajnuna kontinwa u habrieka ta' Marija niksbo l-ghan aħhari tagħna.

Il-Ġeżza ta' Gidghon

Billi din il-ġrajja meħuda mill-ktieb ta' l-Imħallfin f'it jafu dwarha, hsibt li nikteb it-test shih. "U Gidghon qal lil Alla: Jekk inti se ssalva lil Izrael permezz tiegħi kif għedtli, arani, jien se nqiegħed din il-ġeżza suf fuq l-andar, jekk in-nida taqa' fuqha wehida, u l-art tibqa' niexfa madwarha, jien inkun naf li int se teħles lil Izrael permezz tiegħi kif għedtli. U hekk ġara. L-ghada bakkar, u għasur il-ġeżza u harget minnha dqs bieqja nida. U Gidghon qal lil Alla: La tishonx għalija! Ha nitkellem u ngarrbek darba ohra biss: Ha jkun hemm l-inxief fuq il-ġeżza wehida u n-nida fuq l-art. U Alla għamel hekk matul il-lejl, u kien hemm l-inxief fuq il-ġeżza wehida u nida fuq l-art kollha" (Imh 6,36-40).

Il-ġeżza ta' Gidghon hi wkoll tip ta' Marija dejjem Vergni. Alla permezz tal-ġeżza wera lil Gidghon li Hu kien miegħu u hemm il-garanzja li se jirbah il-battalja kontra l-Midjanin. Marija hija dik il-ġeżza ta' Alla u n-nida li niżlet fuq il-ġeżza fil-hemda tal-lejl, hija tip tat-tnissil verginali ta' l-Iben ta' Alla fil-ġuf safi ta' Marija. San Ambrog' jikkummenta hekk: Marija nisslet lil Ġesu' u nksiet totalment b'li bħal bin-nida safja ta' filghodu, mingħajr ma tilfet xejn mill-verginita tagħha. Il-ġeżza mmulija nida safja hija simbolu tal-grazzi li tneħħil Marija.

It-Tempju ta' Salamun

L-aktar oġġett għażiż li kellhom il-Lhud bla dubju ta' xejn kien it-tempju. F'dan l-imkien tant qaddis u devot għal-Lhud kollha tad-dinja ta' dak iż-żmien kien hemm il-preżenza ta' Alla tant is-simbolizmu tas-shaba, ix-xekina'. U għalhekk kull Għebrew kien iħossu mitluf u li qed jgħix fl-ambjent kollu kemm hu divin meta huwa jkun fil-maqdes ta' Ġerusalem. Biżżejjed wieħed jiftakar f'xi salmi biex jikkonkludi dan kollu li qed ngħid. Hekk "Fraht meta qaluli sejrin f'dar il-Mulej" Jew "Għax jum wieħed fit-tempju tiegħek aħjar minn elf jum f'post iehor; aħjar noqgħod fuq l-għatba ta' dar Alla tiegħi milli nghanmar fit-tind tal-hżiena" (Sl 84,11).

Issa dan it-tempju kien maqsum fi tliet partijiet, waħda aktar għażiża mill-oħra. Dan l-imkien l-aktar qaddis u għażiż jissejjah is-Santwarju; għorfa żgħira mudlama u li fiha kien hemm l-arka tal-patt. Quddiem id-dahla tas-santwarju kien hemm dik il-purtiera kbira li imbagħad mal-mewt ta' Kristu iċċartat minn fuq sa isfel. Darba waħda biss fis-sena, il-qassis il-kbir kien jidhol fis-santwarju bidemm tal-bhejjem u jroxx bidemm l-ewwel fuq l-għatu ta' l-arka imbagħad fuq il-poplu, u fl-istess hin il-qassis il-kbir jien jippronunċja l-isem adorabbli ta' Alla.

San Gwann Krisostmu ixebbah is-santwarju tat-tempju ta' Ġerusalem ma' Marija, anzi mal-ġuf safi u verginali tagħha. Il-Krisostmu jikkonkludi. Hekk kif il-qassis il-kbir darba fis-sena biss kien jidhol fis-santwarju hekk ukoll il-qassis il-kbir tagħna Ġesu' Kristu dahal darba fil-ġuf verginali ta' Marija u għammar hemm għal disa xhur shah. Il-qassis il-kbir l-ewwel kien iroxx id-demm fuq l-arka mela iqaddisa; hekk ukoll Kristu b'fidwa preservattiva u bidemm li xerred huwa qaddes sa minn qabel it-tempju l-ġdid li hija Marija u imlija bil-grazzi kollha meħtieġa għal missjoni tagħha.

Mela hemm simbolizmu l-aktar qawwi bejn is-santwarju tat-tempju ta' Ġerusalem u Marija omm Alla.

Iz-Zokk ta' Ġesse

Il-prinċep tal-profeti Isaija fil-ktieb tiegħu imsejjah ta' l-Emanweli kapitli 7 sa 14, habbar hekk: "Għad toħroġ fergħa miz-zokk ta' Ġesse, għad timbet rimja minn għerqu" (Is 11,1). Hawn ukoll missirijiet il-Knisja f'dawn il-kliem jaraw simbolizmu iehor dwar Marija. Hekk

**BUILDING CONCRETE
CONSTRUCTION
& FARMHOUSES RENOVATIONS**

NATAL FAVA

Mob: 9942 8678

BROOKIES

RESTAURANT

Your hosts: David & Paul Portelli,
1/2 Wied Sara Str., Victoria, Gozo, Malta. (on the main road to Zebbug)

Tel: 21559524, 21563733 • Fax: 21563733, 21553265

Mob: 99476433 • www.starwebmalta.com

Sant Irinew jikkonkludi li permezz ta' dan il-kliem ifisser li minn jitwieled minnha jkun geġ mid-dixxendenza ta' David u xejn anqas tal-patrijarka Abraham. Gesse kien geġ mill-familja ta' Abraham, u sar il-missier ta' David is-sultan li lilu Alla permezz tal-profeta Natan wiegħdu familja li tibqa' għal dejjem. "Il-Mulej Alla jagħtih it-tronn ta' David missieru u jsaltan għal dejjem fuq dar Gakobb u saltnatu ma jkolliex tmiem". Hekk mela l-Verġni Marija, li ikkonċepiet lil Kristu, hija dak iz-zokk speċjali u uniku.

Ma l-istess hsieb jaqbel San Ippollitu Ruman. Dan ikompli li z-zokk ta' Gesse huwa imhawwel fl-art, sabiex meta iwarrad toħroġ minnu Marija, ix-xebba umli, għaliex hija geġja mill-razza u l-familja tas-sultan David. Il-fergħa li għad toħroġ minn dan iz-zokk ma hija hadd jekk mhux Ġesu Kristu, iben Alla u iben Marija. Għalhekk bir-raġun kollu l-familja ta' Ġesu hija marbuta shih mar-razza ta' David.

Simboliżmi oħra

San Girgor Nissenu wkoll japplika għal Marija bosta mis-simboli użati fit-Testment il-Qadim. Dan il-qaddis jiftaħar li minn Marija geġ id-dawl li idawwal bit-tjubija tiegħu. Marija hija **it-tabernaklu qaddis** mghotti bil-gharix tal-qdusija u t-tempju l-aktar pur ta' Alla. Kif ukoll l-artal ta' l-inċens kollu deheb li minn

fuqu jitla quddiem Alla it-talb bħal inċens ifuh (Sl 140,7).

Marija hija dak **ir-reċipjent prezzjuż** (alabastru) li fih hemm in-nard l-aktar li jijswa. Hija dak il-bieb li jħares lejn l-Orient u li minnu dahal u hareġ biss u wahdu Ġesu il-Feddej tad-dinja. Hija dik il-fergħa taż-żebugħa li habbret lill-patrijarka Noe l-paċi fuq l-art wara id-duluvu, Marija li gābet fid-dinja il-prinċep tal-paċi. Marija hija l-gharusa imsemmija fil-kteib ta' l-Għanja ta' l-Għanjiet tistenna l-gharus tagħha kollu ġmiel u sbuhija. Marija hija dak il-vapur mimli għana minn Tarsis li twassalhom fil-belt ta' Ġerusalem.

Fuq kollox Marija hija wkoll simboleġġjata f'dak **l-gholliq jaqbad** mingħajr ma jintemm u jispiċċa. Hekk hija l-verġinita' tagħha, dejjem sabiha u verġni, qabel it-twelid, fit-twelid, u wara it-twelid. *Virgo conceperit, virgo peperit, virgo permanserit*. Għaġeb kbir ta' Alla. L-Ispirtu s-Santu jinżel fuqek u l-qawwa ta' l-Għoli tixhet id-dell tagħha fuqek. U għalhekk dak li jitwieled minnek ikun qaddis, u jissejjah Bin Alla' (Lq 2,35). Għalhekk kull ma huwa sabih, u qaddis kollu jixraq lil Marija.

Quddiem dan kollu, għandha tassew raġun li l-Knisja Griega lil Marija issejthila b'dak it-titlu teologikament tant għoli. **παρχαλα**, li tisser kollok qaddisa.

Paradise

Travel and Property Services Limited

38, Saint Sabina Square, Victoria, VCT 104, Gozo, Malta.

Tel: 21562025, 21558918, Fax: 21562026 Mob: 9949 6277

We offer:

- Special Prices to America, Canada, Australia • Organised Tours
- Honeymoon Specials • Special Holidays for 18-35 year old
- Car-hire • Taxi Service Motor & Travel Insurance • Cruises
- We are also Real Estate Agents • We help you sell or buy your next home.

Come to PARADISE - We Care

Cachet JEWELLERS

7, Sir Adrian Dingli Str., Victoria VCT 104 - Gozo.
Tel: 560485, 560828 - Fax: 558367 - E-mail: cachet@orbit.net.mt

GEORGE FARRUGIA **Ta' Dolindo**

fi Pjazza San Ġorġ

Għal isbaħ għażla ta' deheb isfar u
abjad ta' 18 il-karat.

Ftahnha ħanut tal-fidda 925 Sterling
bieb ma' bieb mal-ħanut tad-deheb.

Issibu l-isbaħ u l-orħos għażla ta'
Souvenirs ta' Preċett, Griżma u Tigijiet

FIGLI DI UNO STESSO PADRE, FRATELLI IN CRISTO

omelia di Luigi Conti, Nunzio Apostolica a Malta.
nella concelebrazione eucaristica alla Cattedrale (2 marzo 2002)

Sorelle e fratelli carissimi,

Permettetemi di salutare così ed in primo luogo non solamente la comunità cristiana che partecipa a questa celebrazione eucaristica, ma anche tutta la comunità ecclesiale di Gozo, che oggi si trova riunita per celebrare il compleanno del suo amato Pastore, Mons. Nicola Giuseppe Cauchi. Egli ha voluto che io fossi a lui unito per celebrare anche il mio compleanno. Questa lieta ricorrenza è motivo di gioia, per noi festeggiati, ma anche è soprattutto per l'intero popolo di Gozo che ha tratto immensi benefici dalla ricchezza di mente e di cuore del suo amato Pastore. Gozo, esprime oggi e sempre quello che il suo nome significa nella lingua spagnola: gioia, letizia, gaudio.

Ringraziamento al Signore

Cara Eccellenza: ci uniscono la stessa data di nascita, ci uniscono tanti anni di sacerdozio e di episcopato. Voglia il Signore, al quale va il nostro ringraziamento e la nostra lode, che il nostro sacerdozio ed il nostro episcopato siano stati sempre conformi alla sua volontà: essere cioè testimoni privilegiati della sua Risurrezione e dispensatori dei doni del suo amore.

Questo nostro incontro, questo trovarci insieme, nonostante il carattere particolare, vuol essere una riunione di uomini e di donne che sono e si sentono figli di uno stesso Padre, fratelli in Cristo, uniti da una stessa fede, animati da una stessa carità, sostenuti da una stessa speranza, formando tutti un solo popolo, il Popolo di Dio, che è la Chiesa. La Chiesa infatti è assemblea di uomini e di donne, che credono in Gesù, che sono a lui uniti nel Battesimo, che si amano fino al punto di voler formare una vera comunità di fratelli a immagine e somiglianza della divina Trinità.

La mia presenza tra voi, come Nunzio Apostolico, vuole significare i vincoli organici che uniscono le Chiese particolari, affidate alle cure apostoliche e pastorali dei Vescovi, alla

chiesa Universale, della quale Cristo ha costituito Pietro ed i suoi Successori come "principio e fondamento visibili dell'unità". La mia presenza vuol essere anche una testimonianza della sollecitudine e dell'amore del Santo Padre per la Chiesa che vive e svolge la sua missione di salvezza in questa meravigliosa Isola di Gozo, i cui abitanti sono fieri della loro fede e del loro umanesimo del Vangelo.

Un saluto al popolo di Dio

Salutando, in primo luogo, il Popolo di Dio, Ella, cara Eccellenza, ha potuto cogliere che mi sono ispirato alla Costituzione *Lumen Gentium* del Concilio Vaticano II. Parlando infatti di comunione mi sono rivolto in primo luogo a Lei, che presiede la carità e l'unità della Chiesa in Gozo. A Lei, caro fratello nell'episcopato, si dirigono innanzitutto il mio pensiero ed il mio saluto affettuosi che esprimono la missione che ci è comune: quella di "continuare la presenza di Cristo tra i fedeli". Vorrei assicurare la mia dedizione unile e sincera al servizio ed al bene della Chiesa che ha in Lei il Pastore buono, servizievole, abnegato e vigilante. Con Lei condividerò le gioie e le speranze, le preoccupazioni e le ansie che fanno la trama quotidiana e la grandezza di ogni responsabilità apostolica.

Il mio sguardo e la mia parola si dirigono anche a voi: sacerdoti, religiosi e religiose, laici, impegnati tutti nell'opera di salvezza, cioè, nel dare Dio, Sommo Bene, ai fratelli. Voi siete venuti a pregare con noi, con il vostro Vescovo e con la mia persona, umile Rappresentante del Santo Padre; siete venuti per condividere il nostro sacerdozio ed a cantare insieme l'inno di ringraziamento e di lode al Signore. Siete voi, operai della vigna che portate spesso il peso ed il sudore del lavoro apostolico di ogni giorno. Vorrei assicurarvi della mia stima, del mio affetto e della mia vicinanza nella preghiera. Vorrei soprattutto comunicarvi i sentimenti pro-

La Stalla
Pet Shop

Contact: Joe Xerri

Ghall-kull tip ta' gwied
ghall-bhejjem

49, Main Str.
Xewkija.
Gozo.

Tel: 21556512, 7945 8474

PLAYPEN
Toys & Stationery

*Toys, Gifts & Novelities
Cards for all Occasions
Designer Satchels & Accessories
E-Talk & Go Mobile Top-up Cards
Coloured & B&W Photocopy
Binding & Lamination
Goggles & Flippers & Swimming Aids.*

fondi di pace e di gioia che provo quando penso che, anche se in campo diverso, lavorero con voi, nella fedeltà e nella carità, al servizio della Chiesa e nella Chiesa, al servizio di quanti hanno più bisogno del conforto della parola di Dio.

Non possiamo mai dimenticare questo appello missionario che la Chiesa rivolge ad ognuno di noi. Per meglio rispondere alla chiamata del Signore, Vescovi, sacerdoti, religiosi, religiose e laici, siamo tutti riuniti nella preghiera e nella comunione, siamo riuniti nell'Eucaristia, che è pane condiviso per la salvezza del mondo.

S.E. Luigi Conti, nunzio apostolico, insieme con S.E. Nicola G. Cauchi, vescovo di Gozo, e Mons. Giuseppe Vella Gauci, Arciprete, prima della concelebrazione pontificale.

Gratitudine

In questo momento di preghiera e di comunione, vorrei esprimere la mia stima e la mia gratitudine specialmente alle religiose per il loro lavoro silenzioso, spesso sconosciuto e sofferto con generosità, ma così necessario ed efficace nel campo dell'educazione, dell'assistenza a quanti soffrono a volte più nello spirito che nel corpo. Il mio pensiero si porta ai tanti sacerdoti e religiose missionari in vari paesi del mondo che hanno lasciato questa incantevole Isola per comunicare, con zelo ed abnegazione apostolica, Cristo che è "via, verità e vita", che è la luce che illumina il nostro cammino per raggiungere la pienezza della nostra realizzazione come figli di Dio.

Desidero esprimere il mio più vivo ringraziamento ed il mio più cordiale saluto alle autorità politiche e civili. Mi piace cogliere nella vostra partecipazione a questa celebrazione eucaristica, i vostri sentimenti di fedeltà e di attaccamento ai valori cristiani che hanno fatto e fanno la grandezza di Malta e Gozo.

Cari fratelli e sorelle, questo momento di preghiera e di comunione che si realizza nella celebrazione eucaristica, marcherà le nostre relazioni di semplicità, di fraternità e d'amore di Cristo, che ci ha chiamato gli uni e gli altri - anche se in maniera differente - a servire la stessa Chiesa.

Non potrei terminare senza dire una parola di ringraziamento al vostro Vescovo e fratello

mio nell'episcopato, Cara Eccellenza, a nome di tutti e mio personale. La ringrazio cordialmente per l'iniziativa che ha voluto prendere, insieme ai suoi sacerdoti, e per l'occasione che ha voluto offrire di ritrovarci insieme nella preghiera che è l'arma povera ma la più efficace nella battaglia per il trionfo del Regno di Dio e della dignità della persona umana, creata a sua immagine. Celebrando insieme il nostro compleanno abbiamo voluto celebrare la misericordia e l'amore di Dio, Signore del tempo, che ci ha fatto il dono della vita per essere messa al servizio dell'Evangelizzazione. Ad multos annos!, cara Eccellenza. Che il Signore, giusto giudice, Le dia la corona di giustizia per tanti anni spesi per il trionfo della giustizia, che, nel linguaggio biblico, è trionfo della volontà d'amore di Dio, che, nella pienezza dei tempi, nel suo Figlio Gesù, è entrato nella storia dell'umanità.

Nel cuore dell'Evangelizzazione, che è la nostra vocazione, c'è l'Eucaristia. Vivendo costantemente in azione di grazia e, al tempo stesso, in una attitudine di stima e di servizio al prossimo, viviamo nella solidarietà e formiamo una comunità di fede, di speranza e di carità, che apre ed appiana la strada a Cristo che viene, che viene sempre, che viene in ogni momento, fino alla fine dei tempi, fino alla felice ed eterna Pasqua sua e nostra.

A Lui, a Cristo, Figlio di Dio vivo, la Gloria, l'onore e la lode nei secoli dei secoli.

BOOKWORM STATIONERY

Republic Street, Victoria (hdejn il-B.O.V.)

Il-Fatti jikkellmu iktar mill-kliem.

Ejja ara l-varjeta' ta' items li ghandna

U l-prezzijiet li noffru.

Bookworm Stationery isir il-hanut favorit tieghek ukoll.

Pio's Antiques SHOP

OPENING HOURS

Monday - Friday

4.15p.m. - 6.15p.m.

Saturday

9.00a.m. - 12.00a.m.

Capuchin's Road,

Victoria - Gozo.

Mob: 9922 8468

9922 8433

ANTE SAECULA CREATA SUM

Ma kien hawn xejn minn kull ma hawn f' sbuħitu,
La ilma, dawl, la nżul, u lanqas tlaġja',
L-imkien ma kien imkien, aħseb il-ħajja,
Alla biss kien u int ġa kont f' fehmitu.

Jitghaxxaq bik fil-milja ta' tjuħitu,
Li kellek bi qdusitek tibqa' ġrajja
Tal-holqien, u tkompli f' dik ta' wraġha,
Meta deher fostna daqshekk kbir fi ħnienitu.

Kien Hu li għamlek, għax ma riedx mingħajrek,
Ra fik it-tajjeb u s-sabih tal-hlejjaq.
U għalhekk ridt tkun int biex lilna tfejjaq,
Halaq u feda mħabba fik lil għajrek.

Li ma kontx int, għadna fejn hu tefagħna –
Id-dnub t' Adam; niħassru t-telfa tagħna.

Monsinjur Giuseppe Farrugia-Gioioso
(1887-1969)

Il-Plazza

First Class Guest House
Bar, Restaurant & Pizzeria

BBQ Night every Wednesday 8.00 p.m. onwards Live Music
Pasta & Pizza Night Every Friday 8.00 p.m. onwards Live Music

Self Catering sea view flats also available
call on 2156 3425/2156 3426 Fax: 2156 3427

UNDER NEW MANAGEMENT

Cafe Royal

5, Independence Square,
Victoria, Gozo.
Bar and Cafeteria

*The Place with a warm
and friendly atmosphere*

BARGATE BOOKSHOP

VICTORIA - GOZO

*For all your
stationery
needs. . .*

G. Borg Olivier Str., Victoria.
Tel: 21558645
Mob: 0944 7625

Joseph Tabone

*Sales, Installation & Servicing
of Air-Conditioners*

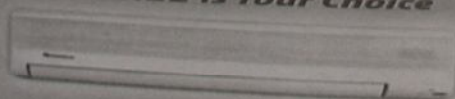

GREE

**Air
Conditioners
2002 Models**

*High Efficiency
Energy Saving Compressor
Heating, Cooling, Dehumidifying
Super Silent*

*4 Years Warranty on Parts & Labour
Best after Sales Service
Maintenance & Repair
The Best for All Seasons
GREE is Your Choice*

"Ave Maria"
48 Triq Dun P. Micallef
Victoria, VCT 104 - Gozo

Tel: 2155 5970
2155 4658
Mob: 9982 2677 / 7926 1524

IL-KATIDRAL U L-ASSUNTA

Meta fik jiena niftakar
Għalkemm bogħ'd minnek inkun,
Qalbi mhegħa tkun trid toħroġ
Biex fik niġi bla ma ndum.

Kif mid-dar il-qniepen nisma'
Dritt niftakar fil-kampnar,
Li kuljum lin-nies isejjah,
Minn fejn jishar, hemm ġos-swar.

Lilek Maqdes tassew drajtek,
Kulhadd jaf li sirna hbieb,
Għax snin twal flimkien għaddejna,
B'ferh kbir dejjem, dhalt mill-bieb.

Int il-gawhra t'Għawdex tagħna,
Mibni fl-gholi fuq is-sur,
Tigri, tfittef fi gżirirna,
Ma ssibx bhalek, tmur fejn tmur.

Flokkoq qabel kien hemm knisja,
Din iġġarrfet b' terremot,
Poplu tagħna ried dritt lilek,
Meta l-oħra beda jħott.

Dan kien ġara fl-elf sitt mija,
Magħhom żid disghin u tlieta,
Ġensna kollu hass dit-telfa,
Li ġiet fuqu għal għarrieda.

L-ewwel ġebbla topgiet f' postha
Fuq tliet mija, hames snin;
Mur ġib fostna dawk li hadmu,
Kemmi narawhom ferhanin.

Min jaf jgħidli b'liema hegħa
Insistew shabna l-Għawdxin,
Biex jaraw li fis tilesta,
Għas-servizz t'Alla Divin.

Il-Gafà bi ġmiel hu żejnek
Biex tkun l-aqwa fost l-aħjar,
Hazzlek pjanta wisq famuża,
Int imwennes fi ftit djar.

X'taraġ għandek, ġmiel id-dinja,
Hekk mifruq quddiemek sew,
Fuq kull naha bini sbejjah,
Li l-antiki kienu bnew.

Hemm bejniethom pjażza kbira
Li tesagħlek hafna nies,
Mina wiesgħa tippermetti,
Dhul u hrug, veru bla qies.

Katidral tisseejjah inti,
Omm il-knejjes tagħna lkoll,
It-tron t'Isqof ġo fik qiegħed,
B'ferh lil qalbna dejjem tħoll.

Dan it-titlu Ruma tagħtek
Fl-elf tmien mija u sittin,
Żidu magħhom ukoll erbgha,
Unur kbir, tagħna, l-Għawdxin.

Buttigieg kien dik il-habta
L-ewwel Isqof li mēxxiena,
Mimli b'għerf u għaqal ġmielu,
Kif ukoll, b'hlewwa u hniena.

Dik l-akustika perfetta,
Ġewwa fik wiehed isib,
Tfaqqa' subgħek, żgur jinstema',
Minn kull naha, fejn int trid.

Barokk sempliċi ngħidulu,
U salib, Ruman, Latin;
Kapitelli sbejha bnewlek,
Ġebbla Franka tal-Għawdxin.

Busuttil, Vella u Cauchi,
Kif ukoll, Cortis, D'Arena,
Flimkien pitru saqaf, kwadri,
Fuq ġenb minnek, dak tač-Ċena.

Monsinjuri fik jiltaqquh
Biex kuljum jitolbu hemm,
Il-quddiesa flimkien jagħmlu,
Fejn naraw, Ġisem u Demm.

Snin kbar issa tghodd int sewwa,
Sriebet twal ta' nies int rajt,
Kuljum għadhom ġo fik jidhlu,
Hadd minn dawn, ma jgħid, 'jien xbajt'.

Teżor kbir fis-saqaf għandek,
Li ma tixba' tarah qatt,
Koppla finta tmissik kollox,
Bħalha żgur ma għandu hadd.

CHERISH MEMORIES

Corner Shop
at Charity Street, Victoria.

*Specializes in
Souvenirs, Invitations, Gifts
for Wedding,
Baptisms and other specials*

*Fresh Flowers
For any Occasions.*

Tel: 21 557635 - 21 551991

Office:
Tel: 21 557633
Fax: 21 557645

Grech's Central Stores

Republic Street,
Victoria, Gozo - Malta

Kercem Road,
Victoria, Gozo - Malta

PULITU CAR CARE

VRT CENTRE

Free Head-Lamp Alignment

* UNDERBODY WASH

- Spray (Oven Bake)
- Panel Beating
- Chassis Alignment
- Paint Sealant
- Fabric Protector

DINITROL RUST PROOFING

Dinitrol Special Prices
New Cars - 6 Years Guarantee
All for 1m 69.

*Experienced & Qualified staff
guarantee the best for your car !!!*

PULITU GARAGE
59 Lassar Street, Victoria, Gozo. TEL: 550938

BLUE SPIRIT JEWELLERY

42, Independence Ave,
Rabat, Gozo.
Tel: 21 550926

Embassy Complex, Level 0,
St. Lucia Street, Valletta VLT01
Tel: (+356) 252128

Ma ninsewx ukoll l-arzelli
Ta' fuq l-orgni u tal-kor,
L-eroini fil-lunetti,
Dawn flimkien jaghmli teżor.

Sett gandlieri fidda kollha,
Dawn iżejnu l-altar kbir,
Fejn quddiemu sar dan l-ahhar,
Wiehed ġdid jisthoqq tifhir.

Tahtu hemm il-presbiterju,
Wiehed kbir jesa' tassew;
Bosta drabi jkun dan mimli,
B'celebranti komdi sew.

Paviment tar-rham b'disinji
Fuq kull qabar int issib,
Teżor iehor f'dan il-maqdes,
Timxi fuqu, mhux ghax trid.

Sagrastija wkoll insibu,
Hemm ġo fiha wisq lavur,
Sew fl-injam u fil-pittura,
Biex tifliha trid ix-xhur.

Xi sbuhija ta' veduta
Li mit-twieqi tista' tara,
Nofs ta' Għawdex jiġi tahtek,
Anki Malta tidher ċara.

Minn hawnhekk, binhar tosserva,
Bahar, djar, skejjel, triqat,
Gonna jsebbhu l-ambjent taghna
U jnisslulek l-ideat.

Bil-lejl tara dwal tal-ghageb,
Bozoz jiddu kullimkien,
Dehra ohra tal-veduta,
F'dik is-sikta tal-holqien.

Hawn fil-festi tal-parroċċi,
Bosta nies jiġu flimkien,
Biex jaraw in-nar li jtellghu,
Kif hi drawwa, ta' daż-żmien.

Mużew għandek magħqud mieghek
Ġo fih jidhlu t'fal u kbar,
Hemm issib oġġetti nobbli,
F'kundizzjoni, mill-ahjar.

L-oghla Kap tal-Knisja żarek,
Hawn, Hu tkellem wisq ferhan,
Monument fejn talab bnejna,
Għal dal-Papa bla serhan.

Sigriet ikbar iżda għandek,
Dan jinsab ġo qalb kulhadd,
Niċċa tiġbor ġewwa fiha,
Dik l-Omm t'Alla, bħalha hadd.

Fuq l-altar tal-kor, hemm kwadru,
Fejn jurik tielgħa fis-sema,
Dawk l-Appostli lejk iħarsu,
U warajhom tidher ġemgħa.

Ilu żmien, f'Pjazza Savina,
L-Isqof b'ferh inkoronak,
Il-kuruna għadha f'rasek,
Poplu taghna, wisq jistmak.

Kemm-il darba ġejt quddiemek,
U harist jien sew f'għajnejk!
Bħali għamlu mitt elf bniedem,
Ilkoll sibna ferh f'riġlejk.

Għax hemm, Int, dejjem tistenna
B'idejk fl-gholi miftuhin,
Sabiex tilqa' lil uliedek,
Li jinsabu migruhin.

U kulhadd, dan veru jixhed,
Mhux biss wiehed jew xi tnejn,
Li quddiem Santa Marija,
Dejjem marru, mhux għalxejn.

Għax il-grazzji f'idejk halla
Sid il-hlejjaq mis-smewwiet,
Biex Int fuqna lilhom tixhet,
U tfarraġna f'kull inkwiet.

U kulmeta fis-Sajf toħroġ,
Fost il-kant tal-innijiet,
Flejjes kbar jingabru f'ismek,
Qishom xita, mis-smewwiet.

Festa kbira lilek naghmlu,
Biex nuruk il-qima taghna;
In-nies kollha jagħtuk qalbhom,
Għax Int lilhom, wisq, tistaghna.

Armar shih jintrama barra,
Sa minn kmieni bil-pjaċir;
Dan jagħmluh żgħażaġħ habrieka,
Bħalhom, qalbna, b'ferh ittir.

U f'kull triq li hawn fir-Rabat,
Dwal ta' bozoz kullimkien,
Folol kbar ta' nies jitkellmu,
U jfirhu lkoll flimkien.

BARGAIN SHOP

Palm Street,
Victoria.
Tel: 2155 0915

TAL-LIRA items
also available

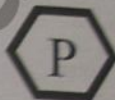
DOLCERIA
40a, Savina Square,
Victoria, Gozo.
Tel: 553466
IGNAZIO CURNI
We provide cakes for
weddings, engagements, parties & any special occasion.
SPECIALISED IN GOZO

TROVARSI

THE BOUTIQUE
FOR ALL THE FAMILY

Market Street, Victoria,
Gozo, Malta. Tel: 21555834

IN STOCK
JOE SANCHEZ
MEN SHOES

PAOLO
Calzature

13, Palm Street, Victoria, Gozo.
Tel: 21565157
E-mail: Paolocalzature@onvol.net

Obsessions

Sportswear for all Ages

13 Market Street,
Victoria - Gozo.
Tel: 21 555606, 9948 6134

EXPO CHIC

Specializing in Picture Framing

Various styles of wooden frames
Modern and antique prints
Hand-finished quality lithographs

3, Republic Street, Victoria.

Tel: 21 554398 Fax: 21 562600

U bilhaqq, go 'Villa Rundle',
Wirja sbejha hemm issir,
Biex kulmin lilha jmur jara,
Lejha jkolli kull tifhir.

Magħha wkoll, tigrija naghmlu,
B'zwiemel, bghula, dwieb, u hmira,
Tiehu gost tarahom jigrū,
Nies jassistu f'numru kbir.

Fuq il-bjut jitwawhlu l-arbli,
Biex jittellghu l-bandieri,
Dawn jixhdulna festa kbira,
Ferh inisslu f'qlub sinčieri.

Moti twal ta' daqq bil-qniepen,
Qishom ilhna mis-smewwiet,
Baned tisma' fil-belt kollha
Idoqulek marčijiet.

Hemm fil-knisja qisek f'Genna,
Kant u priedki ma jonqsux,
Hawn l-Assunta, donnha tkellmek,
Hadd quddiemha, jibqa' trux.

Par ghajnejn celesti għandha,
Qishom gamar tas-smewwiet,
Fommha mbexxaq, jibissmilna,
Qlubna timla bil-hlew-wiet.

Bankun sbejjah lilha jerfa',
Fuqha mdendel pavaljun,
Pedestal tal-fidda taħtha,
Gmielha dejjem, ta' blanzun.

Min ipitter dik id-dehra
Xhin fil-bieb tixref Marija,
Kif ix-xemx f'inżulha titfa',
L-ahhar raggi hamranija!

Minn fejn tghaddi 'f' Belt Victoria',
Inti tbierek lill-bnedmin,
Kulhadd b'demgha lejki iħares,
Nies jitolbu herqanin.

U xi nġhidu, hekk kif tasal,
Minn fejn qabel hriet bil-kwiet;
Pjazza, swar, mimlijin kollha,
Nirien kbar fl-oghla smewwiet.

F'dak il-waqt kulhadd jcapap
Fost il-kwiekeb mixghulin,
Mijiet kbar ta' 'sparklers' jaqdbu,
Flimkien qlubna magħqudin.

Għalehkk, Int, kbira l-Assunta,
Hawn tliedek miġburin,
Ahna tiegħek, Inti tagħna,
Zgur li bik, dejjem kbirin.

Dun Gużep Saliba
Zebbug, Għawdex
07-02-2002

Vinyard Restaurant

Cateres for Special events like
Wedding, Engagements, Birthdays,
Baptisms, Holy Communion,
Confirmation, Staff Parties, etc...

Surrounded by mystical
Country Side,
The Vinyard Hall
have a capacity of 200 seating
and
60 seating at the hall garden

For Reservation and Enquiries
Mgarr Road, Victoria, Gozo.
Tel: 559976, Tel./Fax: 556966.

For Exclusive Elegant Wear

Beaver
The Fashion Place

2, St. George's Square,
Victoria, Gozo.

Tel: 551287

The Showcase

...where Giftware means Luxury!

SCICLUNA

HOUSEHOLD GOODS & CANE FURNITURE
(GOZO) LTD.

Shops: 11, 30, 32, 72, 101,
Palm Street, Victoria, VCT 103,
Tel. 554137; 556493.

email: sciclunajg@vol.net.mt

*To Order
Call
ESPRESSO*

*Tel: 21 556656
Mob: 7955 6656*

OPEN ALL DAY

espresso

Espresso - Cafeteria
Fortunato Mizzi Str.,
Victoria - Gozo

3 Coco Café

*Help your Self Salads
and Take Away Foods*

George Borg Olivier Street,
Victoria, Gozo. (near Eurosport)
Tel: 2156 5059

Hidden Gem

*Gift's Crafts
Accessories*

16, St. Joseph Street,
Victoria, Gozo.
Tel: 2156 5530

KRONAKA TAL-PARROĊĊA

1 ta' Lulju 2000 - 30 ta' Ġunju 2001

Maghmudijiet DATA

DATA	ISEM TAT-TARBIJA
01-07-01	Leontine Schembri
01-07-01	Amy Saliba
08-08-01	Matthew Camilleri
08-08-01	Carl Borg
18-08-01	Antonella Bugeja
18-08-01	Daniel Bugeja
24-08-01	Raul Theuma
25-08-01	Jake Attard
01-09-01	Alan Mario Vella
16-09-01	Shaun Calleja
28-09-01	Monique Camilleri
21-10-01	Rudi Vic Mompalao
23-10-01	Francesca Grech
03-11-01	Jonathan Pace
17-11-01	Nicole Mintoff
25-11-01	Cydelle Xerri
15-12-01	Nathaniel Mercieca
23-12-01	Joseph Curmi
12-01-02	Fabian Haber
03-02-02	Laurent Vella
20-10-02	Michael Vella
02-04-02	Gianluca Caruana
07-04-02	Bernard Xuereb
14-04-02	Marija Sant
14-04-02	Phoebe Pisani
21-04-02	Kylie Spiteri
07-06-02	Marie Therese Pavia
09-06-02	Antonella Vella Muscat
30-06-02	Jake Gatt

ISEM IL-ĠENITURI

Thomas u Helen née Formosa
Sammy u Mary Grace née Mercieca
Joseph u Pauline née Camilleri
Joseph u Maria née Agius
Eugene u Alda née Cassar
Savio u Maria Theresa née Borg
Joseph u Lara née Azzopardi
Joseph u Joyce née Borg
Charlie u Georgia née Calleja
Anthony u née Cassar
Pierre u Blanche née Curmi
Paul u Josephine née Axiaq
Saviour u Patricia née Vella Muscat
Denis u Adelaide née Attard
Victor u Elison née Grech
Vincent u Josephine née Caruana
Anthony u Grace née Grech
Mark u Miriam née Zahra
M'Angelo u Roseann née Galea
Anthony u Maria née Mercieca
Joseph u Joanna née Camilleri
Ramon u Anna Marie née Tabone
Maximilian u Josephine née Caruana
Joseph u Laura née Bezzina
Robert u Lisa née Debono
George u Marita née Saliba
Gino u Mary Rose née Schiavone
Alex u Renata née Sciberras
Ronnie u Peggy née Tabone

Żwigiġiet

Date	Isem
07-07-01	Adrian Fenech (Attard) u Andreina Farrugia (Katidral)
14-07-01	Donald Pace (Xewkija) u Doryen Mompalao (Katidral)
03-08-01	Patrick Grima (Sannat) u Godwine Gatt (Katidral)
04-08-01	George Curmi (Fontana) u Lisa Ann Mercieca (Katidral)
28-10-01	John Mercieca (Xewkija) u Maria Attard (Katidral)
22-02-02	Louis Cordina (Katidral) u Joyce Hili (Xewkija)
16-03-02	Steve Mario Cordina (Katidral) u Karin Ann Bicker (Fontana)
04-05-02	Richard Paul Cauchi (Nadur) u Miriam Grech (Katidral)
18-05-02	Ronnie Cardona (Nadur) u Mariella Bezzina (Katidral)
01-06-02	Gerard Vella (Katidral) u Marion Patricia Buttigieg (Katidral)
15-06-02	John Farrugia (Katidral) u Lesley Zahra (Katidral)
22-06-02	Adrian Farrugia (Rabat, Malta) u Marcelle Farrugia (Katidral)

MAYJO

CAR RENTALS

TEL: 2155 6678, 2155 1772

MOB: 9942 3065

WEBSITE: www.intersoftgozo.com/mayjo

 TOYOTA

THE ALL NEW

COROLLA D-4

2.0 Litre - COMMON RAIL DI

GOZO AGENT - PCG ENTERPRISE

CITADEL INSURANCE P.L.C.

**MOT
MARI
HOME TRAV
LI**

GOZO AG
PCG ENTERPRISES

PO Box 29, Fortunato Mizzi Street, Victoria, Gozo, Malta.
Tel: 2155 6678, 2155 1772, Fax: 2155 3744, Mob: 9942 3065

Mwiet

Date	Isem
28-07-01	Anton Cassar ta' 81 sena
18-08-01	Louis Abela ta' 78 sena
18-08-01	Rose Vella ta' 87 sena
19-08-01	M'Annunziata Vella ta' 76 sena
24-08-01	Guza Bajada ta' 62 sena
24-08-01	M'Jane Attard ta' 95 sena
27-08-01	Jack Bugeja ta' 48 sena
30-08-01	Paul Cauchi ta' 73 sena
11-09-01	Mary Grech ta' 50 sena
28-09-01	Marija Gauci ta' 73 sena
03-10-01	Joseph Cini ta' 79 sena
06-11-01	Guzeppa Grech ta' 78 sena
11-11-01	M'Jane Cordina ta' 51 sena
10-01-02	Emanuela Pace ta' 84 sena
14-01-02	Joseph Sultana ta' 73 sena
01-02-02	Joseph Caruana ta' 81 sena
18-02-02	Carmela Attard ta' 87 sena
13-03-02	John Saliba ta' 86 sena
21-03-02	Josephine Saliba ta' 70 sena
24-03-02	John Busuttil ta' 71 sena
24-03-02	Tarcisja Zammit ta' 90 sena
31-03-02	Mikelina Grech ta' 82 sena
05-04-02	Peter Gatt ta' 97 sena
07-04-02	Joseph Calleja ta' 75 sena
15-04-02	Joseph Zahra ta' 80 sena
13-06-02	Guzeppa Grech ta' 89 sena
24-06-02	Edith Tabone ta' 82 sena
26-06-02	Michael Debrincat ta' 91 sena

L-Ewwel

Tqarbina

09-05-02

Abela Nathon, Agius Liana, Attard Anabel, Bates Andria, Bonnici Trisha, Bugeja Massimo, Busuttil Brittany, Camilleri Cheryl, Cini Jacob, Cordina Marvic, Debrincat Mariliana, Dimech Malcolm, Gatt Sebastian, Grech David, Grech Mark, Grech Massimo, Grech Withney Marie, Mercieca Daniel, Mifsud Reno, Rapa Christopher, Vella Leanne, Xerri Mark, Xuereb Janica, Zerafa Katya.

06-08-02

Abela Joseph, Abela Louise, Attard Pierre Louis, Bugeja Charlon, Caruana Joshua, Caruana Simon, Degiorgio Alexandra, Farrugia Alison, Farrugia Elena, Farrugia Mario Frank, Grech Walter Nichol, Haber Andre, Haber Diego Mario, Mercieca Ryan, Portelli Anton, Saliba Noella, Scerri Monique, Sciortino Monique, Vella Christopher.

Grizma

ta' l-Isqof

09-05-02

Camilleri Karl, Dimech Stephan, Farrugia James, Galea Claire, Grech Emanuel, Mifsud Johnny, Refalo Maria, Sciortino Andrew, Tabone Anton, Theuma Scerri Marthese, Xuereb Giles.

06-08-02

Agius Christine, Apap Diane, Attard Jean Noël, Busuttil Jennifer, Buttigieg Donatella, Calleja Analise, Camilleri M'Jacqueline, Camilleri Rodianne, Caruana Ruth, Cini Fabian, Cini Joselle Marie, Debattista Joshua, Debono Leanne, Debono Maria, Dimech Claire, Fiteni Daniel, Grech Andrew, Grech Robert Louis, Haber Leo Mario, Portelli Deborah, Portelli Joanna, Portelli Maria, Portelli Stephanie, Psaila Kristian, Schembri Maresca, Spiteri Gordon Lee, Tabone Anna Maria, Tabone Dylan, Vella Noel, Zammit Maria.

Djarju Parrokkjali

1 Lulju 2001 - 14 ta' Lulju 2002

Lulju

- 1 Il-gbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 3 Gie organizzat *Coffee Morning* f'Villa Fiorita, M'Forn.
- 4 Quddies ta' l-Ghaxar Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet minn Mons John Dimech, bis-sugġett ta' l-omelija "Il-qima ta' Marija wara l-Konċilju Vatikani II."
- 6 Giet organizzata hargha f'Malta ghat-Trade Fair.
- 9 Laqgħa għat-tfal tal-Grizma ta' l-Isqof.
- 10 Giet organizzata hargha tax-xahar għall-Anzjani b'quddies fil-kappella ta' Sant'Anna d-Dwejra, kif ukoll kellihom *light refreshments* fil-bajja tar-Ramla.
- Laqgħa għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina.
- 11 Quddies tal-Hdax-il Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet minn Dun Manwel Magro bis-sugġett ta' l-omelija "Marija magħquda għal dejjem fit-tluġ tagħha fis-sema bir-ruħ u bil-ġisem ma' Kristu."
- 15 Fil-ghaxija giet celebrata quddies oħra fis-7.00 pm.
- 18 Quddies tat-Tnax-il Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet minn Dun Manwel Magro bis-sugġett ta' l-omelija "Marija, mudell tal-Familja."
- 19 Nofs ta' nhar ta' talb f'Manresa għall-membri ta' l-entitajiet organizzattivi tal-parroċċa, bi thejji għall-festa li tmexxa mill-Arċipriet tax-Xewkija Mons Carmelo Mercieca. Is-sugġett kien "Minn hawn jagħraf kulhadd li intom dixxipli tiegħi, mill-imhabba ta' bejni u bejni."
- 21 Lejl ta' talb u adorazzjoni bi thejji għall-festa mill-Grupp Ewkaristiku Ghawdx.
- 23 Laqgħa ta' preparazzjoni għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof.
- 25 Koncelebrazzjoni immexxija minn Mons Isqof fl-okkażjoni tal-450 Anniversarju mill-Assedju ta' Ghawdex - 27 ta' Lulju 1551 kif ukoll tat-Tlettax-il Erbgha ta' Santa Marija.
- 27 Gie mqassam lill-parruċċani l-programm tal-festi solenni f'ġieħ Santa Marija, patruna speċjali tal-ġeġjer Maltin. Programm li jkopri l-perjodu mid-29 ta' Lulju sat-22 ta' Awissu 2001. It-tema li ntgħazlet għal din is-sena - li kienet is-Sena Marjana - kien "Mara bi tnax-il kewkba fuq rasek".

- 29 Fil-ghodu sar il-hruġ ta' l-Istatwa ta' Santa Marija minn nieċa fost il-kant ta' l-innijiet marjani. Fil-ghaxija giet celebrata quddies minn Mons Arċipriet li kienet bis-sehem ta' għadd ferm sodisfacenti ta' ex-parruċċani kif ukoll ta' emigranti li kienu fostna għall-festa. Wara nżamm riċeviment għalihom fl-Anneke tal-Knisja Katidrali.
- 31 Jingħata bidu għall-Kwindiċina ta' Santa Marija.

Jum it-Tfal - Adorazzjoni u quddiesa ghat-tfal minn Dun Anthony Mario Saliba. F'din l-okkażjoni saret il-vestizzjoni ta' l-abbatini l-godda kif ukoll il-premjazzjoni ta' l-ahjar żewġ studenti minn kull Centru tad-Duttrina. Wara nżamm Barbecue kbir ghat-tfal fil-Pjazza tal-Katidral. Gie provdut ukoll is-servizz tal-minibus lit-tfal.

Awissu

- 1 Jum il-Benefatturi hajjin u mejtin - Quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef.
- 2 Jum l-Istudenti, Żgħażaġ u l-Ispertivi - Quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef. Fil-hin ta' l-omelija giet imtelgħa l-mima 'Int Kewkba tal-bahar Marija' bis-sehem ta' l-istudenti u ż-żgħażaġ. F'din l-okkażjoni il-parroċċa ppreżentant erba' trophies lill-ahjar players tas-sena (kbar, under 16, under 14 u under 12) ta' l-SK *Victoria Wanderers*. Wara nżamm "Cold Buffet" għall-istudenti u ż-żgħażaġ fis-swar taċ-Ċittadella. F'dan il-jum intwera għall-ewwel darba lill-pubbliku l-istellarju l-gdid tad-deheb u djamanti ta' Santa Marija.
- 3 L-Ewwel Gimgha tax-Xahar - Quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef.
- 4 Jum il-Familja - Quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef li kienet bis-sehem tal-koppji li matul is-sena ċelebraw l-ewwel, l-10, l-20, il-25, il-30, l-40 u l-50 anniversarju taz-żwieġ tagħhom. Wara l-quddiesa ttelgħu bix-xorti l-inkwadri tat-*Titular* li matul is-sena ddawru b'devizzjoni għand il-familji tal-parroċċa.
- 5 Jum il-Qdusija tas-Sacerdoti u l-Vokazzjonijiet - Fil-ghodu, Dun Anthony Mario Saliba ċelebraw l-Ewwel Quddiesa Solenni tiegħu fl-okkażjoni ta' l-ordinazzjoni sacerdotali tiegħu. Il-quddies tal-10.30 am u l-11.30 am ġew ċelebrati fiċ-Centru Parrokkjali. Fil-ghaxxja giet celebrata quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef.
- 6 L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi amministra s-Sagrament ta' l-Ewwel Tqarbina lil 38 tifel u tifla tal-parroċċa.
- 7 L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi amministra s-Sagrament tal-Grizma ta' l-Isqof lil 44 tifel u tifla tal-parroċċa.
- 8-15 Radju Katidral ixandar fuq skeda itwal mit-8.00 am sal-11.00 pm b'varjeta' ta' programmi u b'kollegamenti u xandiriet diretti tal-funzjonijiet, attivitajiet u marċijiet tal-festa.
- 8 Jum it-Trabi - Quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef. F'din il-quddiesa Mons Arċipriet amministra s-Sagrament tal-Magħmudija lil żewġ trabi mill-parroċċa.
- 9 Jum ir-Reliġjużi - Quddiesa tal-Kwindiċina minn Patri Albert Micallef u li kienet bis-sehem tal-Komunitajiet Reliġjużi. Tard fil-ghaxxja nżammet l-Ikła tradizzjonali tal-festa organizzata mis-Socjeta Filarmonika Leone f'Ta' Frenċ, Restaurant.
- 10 Jum il-Parroċċa tal-Katidral u s-Socjeta' Filarmonika Leone - L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali fil-Pjazza tal-Katidral bis-sehem tar-Rev.mu Kapitlu tal-Katidral fejn inharget l-istatwa ta' Santa Marija fil-bieb il-kbir tal-Knisja Katidrali. F'din l-okkażjoni, Mons Guzeppi Gauci, Dun Guzepp Saliba, Dun Anton Mercieca, n-Nutar John Busutil, is-Sur Ġigi Xuereb u s-Sinjorina Pawla Cauchi ġew onorati bil-medalja "Gieħ il-Parroċċa tal-Katidral" għall-hidma tagħhom b'riżq il-Knisja Katidrali. Fit-tmiem tal-Konċelebrazzjoni l-ET Mons Isqof bierek u poġġa l-Istellarju tad-Deheb u Djamanti f'ras l-istatwa ta' Santa Marija. Dan l-istellarju ġie ppreżentat mit-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof. Hu sehem il-*Chorus Ecclesiae Cathedralis* flimkien ma' orkestra u l-Banda Cittadina Leone esegwixxiet l-Innu Immortali *A Maria Assunta*.
- 11-13 Tridu Solenni - L-omelija tat-tridu saret mill-Vigarju Parokkjali Dun Joe Calleja.
- 14 Lejlet il-Festa - Fil-ghodu giet ċelebrata quddiesa ghat-tfal kollha tal-Parroċċa mill-Arċipriet Mons Joe Vella-Gauci. Wara l-quddiesa t-tfal kollha mmarejaw għall-Kumpless tas-Socjeta' Filarmonika Leone akkumpanjati min-Naxxar Scout Band fejn sar 'party' għalihom kif ukoll tqassmu kpjepel tal-kartun bil-kliem "Viva Santa Marija" fuq il-pizz ta' quddiem u "Radju Katidral 90.9 fm" fil-ġnub. Fil-ghaxxja saret it-Translazzjoni Pontifikali, l-Ghasar u l-funzjoni ewkaristika bil-Barka Sagrimentali. Il-quddiesa ta' lejlet il-festa tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kappuċċini Patri Pawl Bugeja u l-omelija saret mir-Rettur taċ-Centru Ragħaj it-Tajjeb, Dun Eddie Zammit.
- 15 L-Għid ta' l-Assunta - Il-quddies f'dan il-jum kien fl-4.15 am, 5.45 am, 6.30 am, 7.15 am, 8.00 am, 9.00 am (Pontifikal), 10.30 am, 11.15 am, 12.00, 1.00 pm u 5.00 pm. Il-Konċelebrazzjoni Pontifikali tmexxiet mill-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi flimkien mar-

Rev.mu Kapitu. Fi tmiem il-Pontifikal tkanta t-Te Deum fl-okkażjoni tal-26 sena mill-Inkurunazzjoni tal-Kwadru Titulari u nġat tal-Barka Apostolika minn Mons Isqof bir-rebħ ta' l-Indulġenza Plenarja. Għall-pontifikal attendew diversi personalitajiet distinti fosthom l-ET il-Prof. Guido de Marco, President ta' Malta, l-Onor Anton Tabone, Speaker tal-Kamra tar-Rappreżentanti, l-Onor Giovanna Tabone, Ministru għal Għawdex, Deputati Għawdxin, is-Sindku u Kunsilliera tal-Kunsill Lokali tar-Rabat kif ukoll rappreżentanza mill-Kumitat tas-Socjeta' Filarmonika Leone.

Fil-ghaxija il-Vigari Ġenerali u Arcidjaknu Mons Giovanni B. Gauci mexxa l-Għasas Solenni u wara funzjoni Ewkaristika bil-Barka Sagramentali.

Fis-6.30 pm ingħata bidu għall-hruġ tal-purċissjoni u waqt li l-Istatwa ta' Santa Marija kienet fil-bieb il-kbir tal-Knisja Katidrali ġie esegwiet l-Innu Immortali *A Maria Assunta* mill-Banda Cittadina Leone bis-sehem tal-Kor, Tenur u Baritonu. Il-Banda Cittadina Leone akkumpanjat il-purċissjoni.

Fl-10.30 pm Il-folla enormi fil-Pjazza tal-Katidral u fis-swar taċ-Ċittadella taw l-aħħar tislima tagħhom lill-Assunta fid-dhul tagħha fil-Katidral ta' Għawdex bil-kant ta' l-Ave Marija. F'din l-okkażjoni ingħatat il-Barka Sagramentali minn Fr. Jesmond Grech SDB lill-folla li kienet preżenti fil-Pjazza. Kien hemm ukoll spetaklu meraviljuż u singolari ta' loġħob tan-par ta' l-ajru minn fuq l-gholja ta' Gelmus koordinat mill-Vampa Organisations li seta' jitgawda tajjeb hafna mill-folla li kienet qed tassisti għad-dhul ta' l-Istatwa.

- 18 Thabbret il-mewt ta' l-Ispizjar Louis Abela, President onorari tas-Socjeta' Filarmonika Leone kif ukoll parruċċan onorat bil-medalja 'Għie il-Parroċċa tal-Katidral'.
- 19 Sar il-funeral ta' l-Ispizjar Louis Abela akkumpanjat mill-Banda Cittadina Leone, minn Triq ir-Repubblika sal-Knisja Katidrali. F'din l-okkażjoni Radju Katidral sellem għall-aħħar darba lil dan il-parruċċan kif ukoll xandar f'trasmissjoni diretta 6-ċelebrazzjoni funebri tiegħu.
- 22 Quddiesa ta' Radd il-Hajr bl-evalwazzjoni tal-festa minn Mons Arcipriet Joe Vella-Gauci. Wara l-quddiesa l-istatwa ta' Santa Marija ddahhlet fin-nieċ tagħna fost il-kant ta' l-innijiet marjani u wara nżamm Barbecue ta' l-gheluq tal-festi fil-Pjazza tal-Katidral.

Settembru

- 1 Fil-harga tal-Bullettin l-Arcipriet irringrazzja lil dawk kollha li b'xi mod jew iehor offrew l-ghajnuna tagħhom matul il-jiem tal-festa. Inghata wkoll rendikont tal-gbir li sar b'riżq il-festa nterna.
- 2 Il-gbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 4 Ġie organizzat *Coffee Morning* fil-Vinyard Bar & Restaurant.
- 6 Ġiet organizzata hargha f'Malta fejn fost l-ohrajn ġiet ċelebrata quddiesa fis-Santwarju tal-Madonna tal-Grazzja ta' Haż-Zabbar, kif ukoll saru żjaret lill-Parroċċi li jiċċelebraw il-festa ta' Marija Bambina - l-Isla, n-Naxxar u l-Mellieha.
- 9 Inghata bidu għar-registrazzjoni tat-tfal tal-parroċċa li ser jirċievu l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma tal-Isqof l-2002.
- 16 Il-Parroċċa harget Suppliment għall-attenzjoni tal-parruċċani dwar l-akkwist ta' Rural Tenement 268. Dan l-akkwist ta' l-art sar billi l-Knisja kellha tghaddi lill-Gvern l-art hekk magħrufa "tal-Gonna" limiti Victoria, Għawdex.
- 17 Radju Katidral beda jxandar fuq skeda ġdida ta' programmi mill-istudio mill-5.00 pm sal-11.30 pm.
- 18 Ġiet organizzata hargha għall-Anzjani fejn ġiet ċelebrata quddiesa fil-Knisja tal-Kappuċċini fl-okkażjoni tal-festa tal-Madonna tal-Grazzja kif ukoll saret żjara lid-Dar ta' Dun Ġużepp Cauchi, f'San Lawrenz u kien hemm *light refreshments* f'St. Patrick's, Xlendi.
- 20 Ġiet organizzata hargha f'Malta għall-Istudjanti ta' Forms 2 - 5 fejn saret żjara lill-kripta tal-Beatu Ġorġ Preca, raw il-film "Into the Deep" fl-Imax Cinema, kellhom hin liberu f'tas-Sliema u tard fil-ghaxija saret passigġata mas-swar ta' l-Imdina.

Ottubru

- 1 Bdiet il-quddiesa tat-tfal fiċ-Ċentru Parrokjali fil-5.00 pm.
- 2 Ġie organizzat *Coffee Morning* f'Villa Fiorita, M'Forn.
- 3 Inżammiet laqgħa għall-Katekisti tal-Parroċċa bi thejġija għas-sena kateketika l-ġdida.

- 6 Lejl ta' talb u adorazzjoni mill-Grupp Ewkaristiku Ghawdx i fl-okkażjoni tal-festa tal-Madonna tar-Rużarju.
- 7 Festa tal-Madonna tar-Rużarju – Fil-ghaxija giet ċelebrata quddies minn Mons Lawrenz Sciberras, bl-omelija ta' l-okkażjoni bis-sehem tat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof. F'din l-okkażjoni Mons Arċipriet ta l-Mandat tat-Tagħlim tad-Duttrina lill-Katekisti tal-parroċċa. Wara nharġet il-purċissjoni pellegrinaġġ bl-istatwa tal-Madonna tar-Rużarju li tmexxiet mill-Vigarij Generali Mons Arċidjaku Giovanni B Gauci flimkien mar-Rev.mu Kapitu. Fit-tmiem inghatat il-Barka Sagramentali.
Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 8 L-ewwel laqgħa għat-tfal tal-Grizma ta' l-Isqof.
- 9 L-ewwel laqgħa għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina.
- 11 Konċelebrazzjoni ta' Radd il-Hajr, immexxija mill-Vigarij Generali Mons Arċidjaku Giovanni B Gauci flimkien mar-Rev.mu Kapitu fl-okkażjoni tal-285 anniversarju tal-konsagrazzjoni tal-Knisja Katidrali.
- 14 Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq l-Obolu ta' San Pietru.
Inghata bidu għall-bookings mill-Uffiċċju Parrokkjali għall-intenzjonijiet tal-quddies għas-sena 2002.
- 19 Mons Arċipriet mexxa 'Prayer Meeting' għall-istudenti ta' Forms 2 – 5 fil-Kappella ta' Sant'Anna fid-Dwejra u wara nżamm 'Night Hike' mid-Dwejra sar-Rabat.
- 20 Sar appell permezz tal-ħarġa tal-bullettin li l-parroċċa għandha b'żonn ta' 3 katekisti, arkivista għall-arkivju parrokkjali, technicians għal Radju Katidral, 'book deliverers' għal-Librerija Pubblika tal-Katidral u minibus driver għall-garr tat-tfal u l-anzjani għall-quddies tagħhom ta' darba fil-ġimgħa.
- 21 Festa ta' Sant'Orsla – Il-Vigarij Generali Mons Arċidjaku Giovanni B Gauci mexxa konċelebrazzjoni tal-festa flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral.
Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq l-artijiet tal-missjoni.
- 23 Giet organizzata ħarġa għall-Anzjani fejn fost l-oħrajn giet ċelebrata quddies fil-Kappella tal-Patroċinju, u kellhom *light refreshments* fil-Lantern Restaurant, M'Forn.

Novembru

- 1 L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali flimkien mar-Rev.mu Kapitu fl-okkażjoni tal-Festa tal-Qaddisin Kollha.
- 2 L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali flimkien mar-Rev.mu Kapitu fl-okkażjoni tal-Għid ta' l-Imwiet. Il-quddies f'dan il-jum gie ċelebrat fl-5.00 am, 5.20 am, 5.40 am, 6.00 am, 6.20 am, 6.40 am, 7.00 am, 7.20 am, 7.40 am, 8.00 am, 8.20 am, 8.40 am, 9.30 am (Ċentru), 9.50 am (Ċentru), 12.40 pm, 1.00 pm, 1.20 pm, 6.00 pm u 7.15 pm.
- 4 Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 6 Gie organizzat *Coffee Morning* f'Villa Fiorita, M'Forn.
- 10 Giet organizzata ħarġa f'Malta fejn fost l-oħrajn giet ċelebrata quddies fil-Knisja ta' San Martin tal-Bahrija fl-okkażjoni tal-festa, u saru żjarat lill-Beata Adeodata Pisani fl-Imdina u lill-Beatu Nazju Falzon fil-Belt Valletta.
- 12 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal tal-Grizma ta' l-Isqof.
- 13 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina.
- 16-18 Il-parroċċa organizzat 'Live-In' ta' tlett ijiem għaž-żgħažagh adulti fid-Dar ta' l-Irtiri 'Padova' Għajnsielem, li tmexxa minn Dun Mikiel Galea.
- 20 Giet organizzata ħarġa għall-Anzjani fejn giet ċelebrata quddies fiċ-Ċimiterju ta' Santa Marija u wara saret żjara ukoll liċ-ċimiterji tal-Qala. Kien hemm '*light refreshments*' fl-iSmugglers Bar & Restaurant, M'Forn.
- 22 L-Aħwa tal-Mixja Neo-Katekumentali bdew il-'home-visits' għand il-familji tal-kommunita' parrokkjali tagħna.
- 23 Inżammet l-attività tax-xahar għall-Istudent ta' Forms 2 – 5 fejn ftakru b'mod speċjali fl-erwieh, billi giet ċelebrata quddies minn Mons Arċipriet Joe Vella-Gauci fil-Katidral u wara lkoll flimkien mar-Rev.mu għal Pizza fiċ-Ċittadella Garden Restaurant.
- 25 Mal-ħarġa tal-Bullettin tqassam il-programm tal-funzjoni u l-attivitàjiet tal-Milied.
Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien għall-Karita'.
Il-Parroċċa tagħna hadet sehem fil-korteo ta' Kristu Re kf' ukoll fil-manifestazzjoni djoċesana li nżammet fil-Kumpless Sportiv.

Dicembru

- 1 Irtir ghat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbinu u l-Grizma ta' l-Isqof bi thejija ghal dawn is-Sagramenti. Dan l-irtir inżamm fil-Kunvent ta' Sant'Wistin.
 - 2 Quddies ta' l-ewwel Hadd ta' l-Avvent li tmexxiet mir-Rettur tas-Seminarju Dun Anton Theuma. Matul il-Hdud ta' l-Avvent gie deċiż li l-quddies tas-6.00 pm issir fis-6.15 pm b'lekkun hemm spazju biżżejjed bejn il-quddies tal-5.00 pm u dik tas-6.15 pm minhabba t-traffiku. Il-gbir li sar waqt il-quddies kien b'rizq il-festi esterni ta' Santa Marija.
 - 4 Gie organizzat *Coffee Morning* tal-Milied f'Villa Fiorita, M'Forn.
 - 6 Inżamm seminar ghas-sacerdoti u lajci impenjati fil-parroċċa bis-sugġett "Il-Missjoni tal-Lajci u l-formazzjoni tagħhom". Dan is-seminar tmexxa minn Dun Mikiel Galea f'Dar Manresa. Wara nżammiet iċ-ċena.
 - 8 Festa ta' l-Immakulata Kuncizzjoni - Il-quddies fil-Katidral kien fl-istess hinijiet tal-Hdud.
 - 9 Konċelebrazzjoni tat-tieni Hadd ta' l-Avvent mill-ET Mons Isqof fejn ta' l-Ministeri lil xi seminaristi.
 - 10-12 Inżammiet il-fiera tax-xtieli, kejkijiet u helu iehor tal-Milied fiċ-Ċentru Parrokkjali.
 - 15-23 Inżammiet in-Novena tal-Milied ghat-tfal fil-Katidral li tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kappuccini Patri Pawl Bugeja. Matul il-jiem tan-novena gie offrut is-servizz tal-minibus lit-tfal kif ukoll itellghu bosta rigali fost it-tfal li attendew ghan-novena.
 - 16 Quddies tat-tielet Hadd ta' l-Avvent li tmexxiet mir-Rettur tas-Seminarju Dun Anton Theuma. Ghal din il-quddies attendew l-ex-parruċċani tal-Katidral u wara nżamm riċeviment tal-Milied ghalihom fl-annex tal-Knisja Katidrali.
 - 18 Giet organizzata hargha tal-Milied għall-anzjani tal-parroċċa fejn giet ċelebrata quddies ghalihom fil-Knisja Parrokkjali tal-Qala minn Mons Arcipriet Joe Vella-Gauci, żaru diversi presepji mekkaniċi u statċi, kif ukoll, f'nofs in-nhar inżammiet l-ikla tal-Milied ghalihom f'Rose's Bar & Restaurant, in-Nadur.
 - 22 Inżamm lejli ta' talb u adorazzjoni fil-Knisja Katidrali li tmexxa mill-Grupp Ewkaristiku Għawdx bi thejija għall-Milied.
 - 23 Quddies ta' l-aħhar jum tan-Novena kif ukoll tar-raba' Hadd tar-Randan li tmexxiet mir-Rettur tas-Seminarju Dun Anton Theuma. Wara l-quddies, fil-preżenza ta' 'Father Christmas' tqassmu r-rigali tal-Milied lit-tfal kollha li attendew ghan-novena.
 - 24 Lejlet il-Milied - Konċelebrazzjoni Pontifikali ta' nofs il-lejl mill-ET Mons Isqof flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral u bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis* flimkien ma' orkestra. Wara l-funzjoni l-Parroċċa offriet bibita tal-Milied lil dawk kollha li attendew għall-funzjoni.
 - 25 Jum il-Milied - Fil-ghodu l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali flimkien mar-Rev.mu Kapitu.
- Fil-ghaxija giet ċelebrata quddies ghat-tfal minn Mons Arcipriet fejn saret il-priedka tal-Milied, li din is-sena kienet priedka djalogata mill-Arcipriet ma' sebat itfal mill-parroċċa li kienu Samantha Vella (festa pagana), Cathia Haber (festa nisranija), Maria Dimech (l-istorja tad-dinja), Nathaniel Camilleri (San Bonifazzju), Joseph Caruana (San Frangisk), Joseph Bonnici (Beatu Gorg Preca) u Luke Bezzina (Thomas Merton). Wara regghu tqassmu hafna rigali lit-tfal.
- 26 Inżamm il-Party tal-Milied ghat-tfal tal-Parroċċa fiċ-Ċentru Parrokkjali.
 - 27 It-tfal tal-Parroċċa għamlu żjarat lill-morda u lill-anzjani rikoverati fil-Kliniċi tas-Sorrijiet Karmelitani (tal-Katidral), ta' Trionfi u tad-Dumnikani, fejn f'kull klinika reggħet saret il-priedka tal-Milied mis-sebat itfal.
 - 28-30 Inżamm 'Live-In Experience' ta' tlett ijiem għall-istudenti ta' Forms 2-5 fid-Dar ta' l-Irtiri 'Padova', Għajnsielem u tmexxa minn Dun Reuben Micallef.
 - 31 Jum ta' Adorazzjoni quddiem Ġesù Sagramentat, b'radd il-hajr tas-sena li ntemmet. Fil-ghaxija, l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali ta' Radd il-Hajr, flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral, bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.

Jannar

- 1 Konċelebrazzjoni Pontifikali ta' l-ewwel jum tas-sena mill-ET Mons Isqof flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*.
- 3 Inżammiet passigġata ghat-tfal tal-parroċċa fil-kampanja.
- 5 Tqassam il-Kalendarju 2002 tal-Knisja Katidrali lill-parruċċani kollha li din is-sena fil-faċċata ta'

quddiem sellem lill-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi fl-okkażjoni tal-50 anniversarju mill-Ordinazzjoni Saċerdotali tiegħu fl-istess Knisja Katidrali.

- 6 Fil-ghodu l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni tas-Sollennità ta' l-Epifanija tal-Mulej flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral, bis-sehem tal-*Chorus Ecclesiae Cathedralis*. Fil-ghaxija giet ċelebrata quddies ta' l-gheluq tal-festi tal-Milied għat-tfal tal-parroċċa u wara tqassmu hafna rigali sbieħ lit-tfal.
- 12 Il-ġbir waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 13 Giet organizzata l-Ikła tal-Hbieb f'Palazzo Margherita, Sannat.
- 14 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal tal-Grizma ta' l-Isqof.
- 15 Giet organizzata l-harga tax-xahar għall-Anzjani fejn giet ċelebrata quddies għalihom fil-Kappella tal-Madonna taż-Żejt, l-Għarb u wara l-quddies saret taħdita minn Ms Terezina Cauchi. Kellhom ukoll *light refreshments* fil-Cornucopia Hotel.
- Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina.
- 25 Giet organizzata l-attività tax-xahar għall-istudenti ta' Forms 2 – 5 li kienet tikkonsisti f' *Prayer Meeting* immedx minn Mons Arcipiet fil-Knisja ta' Savina u wara kellhom 'Pizza or Pasta' fil-Kantra Pizzeria, Xlendi.
- 29 Gie organizzat *Coffee Morning* fil-Hotel Calypso, Marsalforn.
- 31 Inghata bidu għall-Kors ta' Thejija għaž-Żwieg għall-gharajjes li ser jizzewg matul l-2002. Dan il-kors kien jikkonsisti f'sitt laqgħat. L-gharajjes kienu obbligati wkoll li jattendu għall-Eżerċizz Spiritwali tar-Randan għall-Miżżewġin. Il-kors tmexxa minn nies professjonali fil-qasam tagħhom fi hdan il-Family and Social Action Group tal-Parroċċa tal-Katidral.

Frar

- 1 Thabbret il-mewt tas-Sur Ġuzeppi Caruana, President Onoraru tas-Socjeta' Filarmonika Leone, benefattur distint tal-Knisja Katidrali kif ukoll parruċċan onorat bil-medalja 'Għie il-Parroċċa tal-Katidral'.
- 2 Konċelebrazzjoni tal-Preżentazzjoni tal-Mulej immedxja mill-ET Mons Isqof flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral. F'din l-okkażjoni saret il-preżentazzjoni tat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof lill-Mons Isqof.
- 3 Sar il-funeral tas-Sur Ġuzeppi Caruana akkumpanjat mill-Banda Cittadina Leone, minn quddiem il-Każin tal-Banda Leone fi Triq ir-Repubblika sal-Knisja Katidrali. F'din l-okkażjoni Radju Katidral sellem għall-ahhar darba li dan il-parruċċan kif ukoll xandar f'trasmissjoni diretta ċ-ċelebrazzjoni funebri tiegħu.
- Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- Fil-harga tal-Bullettin thabbar li ser jigu ċelebrati żewġ funzjonijiet ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof, wahda ser tkun fid-9 ta' Mejju u l-funzjoni l-oħra tkun fis-6 ta' Awissu. Kemm f'Mejju kif ukoll f'Awissu tinzamm funzjoni wahda għaž-żewġ Sagramenti.
- 4 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal tal-Grizma ta' l-Isqof.
- 5 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina.
- 10 Mal-harga tal-Bullettin tqassam il-programm tal-funzjonijiet u tal-attivitajiet ta' matul ir-Randan u l-Gimgha Mqaddsa.
- 13 Fil-ghaxija gie amministrat is-Sagrament tal-Qrar lit-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina u wara l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali bit-berik ta' l-Irmed flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral.
- 15 Inżammet l-attività tax-xahar għall-istudenti ta' Forms 2 – 5 fejn saret il-Via Sagra fuq l-gholja ta' Għammar.
- 17 Quddies ta' l-ewwel Hadd tar-Randan li tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kapuċċini Patri Pawl Bugeja. Matul il-Hdud tar-Randan ukoll gie deċiż li l-quddies tas-6.00 pm issir fis-6.15 pm biex jkun hemm spazju biżżejjed bejn il-quddies tal-5.00 pm u dik tas-6.15 pm minhabba t-traffiku.
- 19 Giet organizzata l-harga għall-Anzjani fejn giet ċelebrata quddies fil-Kappella ta' Lourdes fl-okkażjoni tad-dehra tal-Madonna ta' Lourdes; wara kellhom taħdita dwar is-servizz pubbliċi għall-anzjani kif ukoll kellhom *light refreshments* fil-Lantern Restaurant, f'M'Forn.
- 24 Quddies tat-tieni Hadd tar-Randan li tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kapuċċini Patri Pawl Bugeja.
- 25 – 1 Inżammet l-Eżerċizz Spiritwali għat-tfal fil-Katidral mill-Arcipiet tax-Xewkija, Mons Carmelo Mercieca. Matul il-jiem ta' l-eżerċizz tqassmu hafna rigali sbieħ lit-tfal kif ukoll gie provdut is-servizz tal-minibus.
- 26 Gie organizzat *Coffee Morning* f'Villa Fiorita, M'Forn.

Marzu

- 2 Quddiesa konċelebrata fil-Knisja Katidrali mill-ET Mons Luigi Conti, fl-okkażjoni tal-bidu uffiċjali tiegħu bhala Nunzu Appostoliku għid għall-gżejjer Maltin
- 3 Quddiesa tat-tielet Hadd tar-Randan li tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kapuċċini Patri Pawl Bugeja.
- 4 - 8 Inzammu l-Eżerċizzji Spiritwali għall-Miżżewġin fil-Katidral minn Patri Bernard Mangion. Matul il-jiem ta' l-eżerċizzji gie provdut is-servizz tal-'baby-sitters'.
- 9 Inzamm nofs ta' nhar ta' irtir fil-Kunvent ta' Sant'Wistin, għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof.
- Inzamm lejl ta' talb u adorazzjoni mmexxi mill-Grupp Ewkaristiku Għawdx bi thejjiġja għall-Gimgha Mqaddsa u l-Ghid il-Kbir.
- 10 Quddiesa tar-raba' Hadd tar-Randan li tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kapuċċini Patri Pawl Bugeja. Il-gbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 11-15 Inzammu l-Eżerċizzji Spiritwali għal Kulhadd mill-Gwardjan Patri Noel Muscat, u għaż-Żgħazagh minn Fr Jesmond Grech SDB.
- 12 Għet organizzata l-harġa għall-Anzjani fil-Knisja Parrokkjali tal-Qala fl-okkażjoni tal-festa ta' San Ġużepp kif ukoll saru żjarat lil xi knejjes li għandhom il-vari tal-Gimgha l-Kbira. Kellhom ukoll *light refreshments* f'St Patricks, ix-Xlendi.
- 17 Quddiesa tal-hames Hadd tar-Randan li tmexxiet mill-Gwardjan tal-Kapuċċini Patri Pawl Bugeja.
- 18-22 Inzammu l-Eżerċizzji Spiritwali għall-Anzjani minn Mons John Dimech fiċ-Ċentru Parrokkjali.
- 19 Fl-okkażjoni tas-Sollennità ta' San Ġużepp il-quddies fil-Katidral gie ċelebrat fl-istess hinijiet bħall-Hdud. Fis-1.00 pm għet ċelebrata quddies fil-Kappella ta' San Ġużepp ta' fuq is-sur, u fil-għaxija l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali flimkien mar-Rev.mu Kapitu fil-Knisja Katidrali.
- 20-22 Inzammu l-Eżerċizzji Spiritwali għall-Istudenti ta' Forms 2, 3, 4 u 5 minn Dun Giovanni Curmi fl-annexe tal-Knisja Katidrali.
- Inzammiet il-Fiera tal-Figolli fiċ-Ċentru Parrokkjali.
- 22 Jum id-Duluri - Matul dan il-jum għet ċelebrata quddies fis-1.00 pm u quddies fis-5.30 pm minflok fis-6.00 pm sabiex ma tahbatx mal-funzjoni djoċesani li tinzamm fi Piazza Indipendenza. Fit-8.00 pm inzamm servizz penitenzjali ntegrat waqt quddies għall-istudenti ta' Forms 2 - 5, u wara l-istudenti marru flimkien jaraw il-Purċissjoni tal-Madonna tad-Duluri fix-Xewkja.

- 23 Fil-għaxija nżammiet il-Manifestazzjoni ta' Hadd il-Palm għat-tfal u quddies għalihom fil-Knisja Katidrali fejn ingħataw tifikira speċjali ta' Hadd il-Palm kif ukoll itellghu bix-xorti bhala l-2 l-appostli. Wara sar 'party' għalihom fil-foyer tal-Kažin tal-Banda Leone.
- 24 Fil-ghodu l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali tat-berik tal-Palm flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral.
- Fil-għaxija il-purċissjoni tal-passjoni li din is-sena kien imiss li tohroġ mill-Katidral f'Hadd il-Palm, kellha tithassar minhabba li t-temp ma kienx jippermetti.
- Thabbret il-mewt tan-Nutar John Busuttil President Onorarju u ex-President tas-Soċjeta'

- Filarmonika Leone. Kien ukoll parruċċan onorat bil-medalja 'Gieh il-Parroċċa tal-Katidral'.
- 25 Sar il-funeral tan-Nutar John Busuttil akkumpanjat mill-Banda Cittàdina Leone, minn quddiem il-Każin tal-Banda Leone fi Triq ir-Repubblika sal-Knisja Katidrali. F'din l-okkażjoni Radju Katidral sellem għall-abhar darba lil dan il-parruċċan kif ukoll xandar f'trasmissjoni diretta ċ-ċelebrazzjoni funebri tiegħu.
 - 26 Il-Parroċċa tal-Katidral flimkien mas-Socjeta' Filarmonika tellghu Kuncert ta' Muzika Sagra fil-Knisja Katidrali taht il-patroċinju ta' l-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis u l-Banda Cittàdina Leone.
 - 27 L-Erbgha tat-Tniebri – Inżammet Ċelebrazzjoni Ewkaristika ta' l-Ikla tal-Mulej għat-tfal li fiha Mons Arcipriet hasel ir-riglejn ta' t'nax-il tifel u tifla li kienu magħżula bix-xorti bhala Appostli. Wara l-funzjoni tqassmu l-qagħaq ta' l-appostli lit-tfal kollha li kienu preżenti.
 - 28-31 Inżammet il-wirja tal-Mejda tal-Appostli fil-Kappella ta' Santa Barbara organizzata mill-Grupp Animazzjoni Vokazzjonali tal-Katidral.
 - 28 Hamis ix-Xirka – Fil-ghodu l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni tat-Tberik taż-Żjut fejn ikkoncelebraw il-qassisin kollha t'Għawdex. Fi tmiem tal-Quddiesa Mons Isqof ta l-Barka Appostolika bir-rebħ ta' l-Indulgenza Plenarja. Fil-ghaxija L-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali ta' l-Ikla tal-Mulej flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral.
 - 29 Aktar tard iż-żgħażaġh u l-istudenti tal-parroċċa flimkien mal-Vigarju Parrokkjali Dun Joe Calleja marru jżuru s-Seba' Sepulkri flimkien, fl-irhula.
 - 29 Il-Gimgha l-Kbira – L-ET Mons Isqof flimkien mar-Rev.mu Kapitu mexxa l-Funzjoni fit-Tifikira tal-Mewt tal-Mulej.
 - 30 Sibit il-Ghid - L-ET Mons Isqof flimkien mar-Rev.mu Kapitu mexxa l-Funzjoni tal-Vgili l-Kbira tal-Ghid.
 - 31 L-Ghid il-Kbir - Fil-ghodu l-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali tal-Ghid il-Kbir flimkien mar-Rev.mu Kapitu tal-Katidral.
- Fil-10.45 am Inżammet il-Manifestazzjoni bl-Istatwa ta' Kristu Rxoxt li harghet mill-Knisja Katidrali u kienet bis-sehem tal-Banda Cittàdina Leone.
- Fil-ghaxija giet celebrata quddiesa għat-tfal tal-parroċċa mill-Vigarju Foranju Mons Rużar Borg. Wara l-quddiesa tqassmu l-Figolli tal-Ghid lit-tfal kollha li kienu preżenti.
- Sar tibdil fil-hin tal-quddies tas-6.00 pm li bdiet issir fis-6.15 pm.

April

- 1 Beda t-tberik tal-familji minn Mons Arcipriet Joe Vella-Gauci.
- 3 Giet organizzata Hargha f'Malta għall-festa ta' San Ġirgor f'M'Xlokk. Saru wkoll żjarat lill-Knisja tal-Madonna ta' l-Għar, iż-Żurmeġ, kif ukoll kien hemm hin liberu għax-xopping.
- 6 L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi mexxa Konċelebrazzjoni Djoċesana fil-Katidral fl-okkażjoni tal-50 Anniversarju mill-Ordinazzjoni Saċerdotali tiegħu.
- 7 Il-ġbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 8 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal tal-Grizma ta' l-Isqof.
- 9 Inżammet il-laqgħa tax-xahar għat-tfal ta' l-Ewwel Tqarbina.
- 16 Giet organizzata l-barga tax-xahar għall-Anzjani fejn giet celebrata quddiesa fil-Knisja Parrokkjali ta' Sannat, kif ukoll kellhom *light refreshments* fil-Bukett Restaurant.
- 19 Giet organizzata l-attività tax-xahar għall-istudenti ta' Forms 2 – 5 li kienet tikkonsisti f'mixja lejn l-Għasri, t'Għammar u Ta' Pinu. Fil-Knisja tal-Għasri kellhom diskussjoni dwar "Kif tista' ssir taf ahjar lilek innifsek" minn Ms Edel Cassar tal-OASI, kif ukoll ftit talb u adorazzjoni mmexxija mill-Kappillan ta' l-Għasri Dun Guzepp Cini.
- 23 Gie organizzat *Coffee Morning* f'Villa Fiorita, M'Forn.
- 27 – 12 Il-Parroċċa tal-Katidral tteghet wirja tal-Ganutell bit-tema "Warda sbejha tar-Rebbiegha – 46 Sena fil-Katidral" fil-Knisja Katidrali bil-kollaborazzjoni ta' għadd ta' parruċċani. Din il-wirja tteghet fl-okkażjoni tas-46 anniversarju minn meta s-Socjeta' Filarmonika Leone rregalat l-istatwa ta' Santa Marija lill-Katidral.
- 27 Il-Kunsill tal-Kultura fi hdan il-Ministeru għal Għawdex bil-kollaborazzjoni tal-Kapitu tal-Katidral tellghu Kuncert minn "The Cathedral de Pamplona Choir" (kor spanjol) fil-Knisja Katidrali. Dan il-kuncert kien taht il-patroċinju ta' Mons Isqof.
- 29 Mons Lawrenz Sciberras mexxa Konċelebrazzjoni ta' Radd il-Hajr fl-okkażjoni tas-46 anniversarju minn meta s-Socjeta' Filarmonika Leone irregalat l-istatwa artistika u devota ta'

Mejju

- 4 L-ET Mons Isqof flimkien mar-Rev.mu Kapittlu tal-Katidral mexxa Konċelebrazzjoni Parrokkjali fil-Knisja Katidrali fl-okkażjoni tal-50 anniversarju mill-ordinazzjoni sacerdotali tiegħu. Wara sar riċeviment ad unur ta' Mons Isqof fit-Teatru ta' l-Opra Aurora fejn gie milqugh bid-daqq ta' l-Innu Pontificio mill-Banda Cittadina Leone. F'din l-okkażjoni Mons Isqof bierek in-niċċa l-għdida ta' Santa Marija li tinsab fil-foyer tal-Każin, kif ukoll is-Socjeta' Filarmonika Leone offrietlu rigal tal-fidda b'tifkira ta' l-anniversarju li kien qed jiċcelebra. Il-parruċċani u l-partitarju kollha kien mistiedna għal din l-attività ta' l-kienet organizzata mill-Parroċċa tal-Katidral flimkien mas-Socjeta' Filarmonika Leone.
- 5 Il-gbir waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 8 L-Ewwel Erbgha ta' Santa Marija - Fil-ghaxija L-ET Mons Isqof mexxa talb u adorazzjoni bhala parti min-novena ta' talb li nzamm fis-Santwarji Marjani tad-Djoċesi fl-okkażjoni tal-Gublew Sacerdotali tad-deheb tiegħu. Wara mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali ta' l-Ewwel Erbgha ta' Santa Marija. F'din l-okkażjoni is-Socjeta' tad-Duttrina Nisranija MUSEUM offriet lill-parroċċi kollha tad-Djoċesi Teka "Ex-planeta Sepulturae" (Relikwa) tal-Beatu Gorg Preca fit-tifkira tal-festa liturgika tiegħu. Matul l-Erbghat ta' Santa Marija tiġi ċelebrata quddiesa oħra fid-9.00 pm.
- 9 L-ET Mons Isqof mexxa Konċelebrazzjoni li fiha amministra s-Sagrament ta' l-Ewwel Tqarbina lill-25 tifel u tifel tal-parroċċa u s-Sagrament tal-Grizma ta' l-Isqof lill-11 il-tifel u tifla tal-parroċċa.
- 10-12 Tleitt ijiem ta' Adorazzjoni Solenni tal-Kwarantuni fil-Knisja Katidrali.
- 10 Gie amministrate is-Sagrament tal-Grizma tal-Morda lill-anzjani tal-parroċċa waqt quddiesa għalihom fil-Katidral li tmexxiet minn Mons Arcipriet. Wara nzamm riċeviment għall-anzjani fl-annexe tal-Knisja Katidrali.
- 11 Quddiesa mmexxija mill-Vigariju Ġenerali, Mons Arcidjaknu Giovanni B Gauci, fl-okkażjoni tal-Kongress Liturgiku Djoċesan bis-sugġett ta' l-omelija "Partecipazzjoni shiha fil-Liturgija tal-Hadd".
- 12 L-ET Mons Isqof Nikol Ġ Cauchi mexxa Konċelebrazzjoni Pontifikali bis-sehem tar-Rev.mu Kapittlu tal-Katidral, f'għeluq il-Kwarantuni u f'għeluq il-Kongress Liturgiku Djoċesan. Wara inżammiet il-purċissjoni bis-SS mu Sagrament immexxija minn Mons Isqof, il-Kapittlu u l-Kleru tal-Katidral, bis-sehem tat-tfal kollha ta' l-Ewwel Tqarbina u l-Grizma ta' l-Isqof kif ukoll bis-sehem tal-parruċċani, religjużi u lajci oħra.
- 15 Quddiesa tat-Tieni Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet mill-Arcipriet tal-Qala, Dun Karm Refalo.
- 17 Giet organizzata l-attività tax-xahar għall-istudenti ta' Forms 2 - 5 li kienet tikkonsisti f'Prayer Meeting immexxi mill-Arcipriet Mons Joe Vella-Gauci u wara il-koll marru jiehdu pizza mill-Bukett Restaurant.
- 18 Fuq il-presbiterju tal-Katidral poġġa l-mudell tal-ambone l-għdid li huwa mudellat fuq il-linji tal-artal mejda, għall-kritika u suggerimenti tal-parruċċani qabel l-eżekuzzjoni finali tiegħu.
- 19 L-ET Mons Isqof mexxa konċelebrazzjoni Pontifikali tas-Sollennita' ta' Ghid il-Hamsin flimkien mar-Rev.mu Kapittlu tal-Katidral.
- 21 Giet organizzata l-harga tax-xahar għall-anzjani fejn giet ċelebrata quddiesa fil-Knisja Parrokkjali ta' l-Għarb, saru żjarat lill-Mużew ta' Frenċ u l-Mużew tal-Folklore kif ukoll kellihom light refreshments fis-Seashells Restaurant, ix-Xlendi.
- 22 Quddiesa tat-Tielet Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet minn Mons John Dimech.
- 24 L-ET Mons Isqof mexxa l-Funzjoni ta' l-Ordinazzjoni ta' żewġ Djakni godda.
- 28 Gie organizzat Coffee Morning fil-Bukett Restaurant, il-Qala.
- 29 Quddiesa tar-Raba' Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet minn Mons Lawrence Sciberras.

Gunju

- 2 Il-gbir li sar waqt il-quddies kien b'riżq il-festi esterni ta' Santa Marija.
- 5 Quddiesa tal-Hames Erbgha ta' Santa Marija li tmexxiet mill-Arcipriet ta' Sannat, Dun

- Tarċisju Camilleri.
- 11 Giet organizzata hargha f'Malta fejn giet ċelebrata quddiesa fil-Knisja tal-Madonna ta' l-Ghar kif ukoll saru zjarat f'Derek Garden Centre, il-Belt Valletta, ta' Sliema u l-Monti tal-Birgu.
 - 12 Quddiesa tas-Sitt Erbgħa ta' Santa Marija li tmexxiet mill-Kan. Dun Ġużepp Cauchi.
 - 19 Quddiesa tas-Seba' Erbgħa ta' Santa Marija li tmexxiet minn Fr Martin Cilia MSSP.
 - 21 Giet organizzata l-attività tax-xahar ta' l-istudenti ta' Forms 2 -5 li kienet 'Open-Air Activity' billi saret taħdita mis-Sur Anton Caruana u *Pasta Buffet* fix-Xwejni.
 - 25 Gie organizzat *Coffee Morning* f'Villa Fiorita, M'Forn.
 - 26 Thabbret il-mewt tas-Sur Michael Debrincat, benefattur distint tal-Knisja Katidrali u tas-Socjeta' Filarmonika Leone, kif ukoll parruċċan onorat bil-medalja 'Gieh il-Parroċċa tal-Katidral'.
- Il-Knisja Katidrali akkwistat l-Estate ta' Magro permezz ta' Att Pubbliku li sar quddiem in-Nutar Dr Enzo Dimech.
- Quddiesa tat-Tmien Erbgħa ta' Santa Marija li tmexxiet minn Fr Martin Cilia MSSP.
- 29 Solennita' ta' San Pietru u San Pawl - Il-quddies fil-Katidral matul dan il-jum kien ċelebrat fl-istess hinijiet tal-Hdud.

Lulju

- 1 Sar il-funeral tas-Sur Michael Debrincat akkumpanjat mill-Banda Cittadina Leone, minn quddiem il-Każin tal-Banda Leone fi Triq ir-Repubblika tal-Knisja Katidrali. F'din l-okkazzjoni Radju Katidral sellem għall-ahhar darba lil dan il-parruċċan kif ukoll xandar f'trasmissjoni diretta ċ-ċelebrazzjoni funebri tiegħu.
- Margħet l-iskeda l-għda ta' programmi ta' Radju Katidral għal Lulju u Awissu.
- 1-3 Gie organizzat 'Live-In Experience' għall-istudenti ta' Forms 2-5 organizzat mill-Parroċċa tal-Katidral, f'Mount St Joseph, il-Mosta, Malta.
 - 3 Quddiesa tad-Disa' Erbgħa ta' Santa Marija li tmexxiet minn Fr John Sultana.
 - 7 Il-gbir li sar waqt il-quddies kien b'rizq il-festi esterni ta' Santa Marija.
 - 10 Quddiesa tal-Hdax-il Erbgħa ta' Santa Marija li tmexxiet minn Dun Eddie Zammit.
 - 14 Fil-hargha tal-Bullettin thabbar li gie mwaqqaf kor għid fi hdan il-Parroċċa tal-Katidral magħmul minn 17-il tfajla u bhala organista għandu lil Matthew Sultana. Ir-ripertorju li ntgħażel għal dan il-kor hu modern u adattat għaż-żgħażgħ. Dan il-kor ser jiehju sehem għall-ewwel darba fil-jiem tal-festa ta' Santa Marija.

St. Martin's Citadel Snack Bar

St. Martin's Demi Bastion

Cittadella Gozo

Open daily from 10.00 a.m. - 6.00 p.m.

Also organises Cittadella by night BBQ's
and Cold Buffets for groups by appointment

Tel: 2156 3030 Mob: 9944 0256

WERREJ

• Kabbarna ghalina lkoll!	3
• L-uż tal-kelma 'Terra meta jissemma Ghawdex'.....	4
Victor John Galea	
• Frangisku Saverkju Formosa.....	9
Winston L. Zammit BA(Hons) MA PGCE	
• Maestro Francesco Decesare	11
Grazio A. Grech	
• Hawn xi hjiel tar-rit biżantin Malta?	15
Victor John Galea	
• Il-Vitmi Ghawdxin ta' l-ewwel gwerri	29
Charles Bezzina	
• Kewkba ta' Filghodu	37
Ganninu Cremona	
• Il-Madonna	36
Anġlu Xuereb	
• Simboliżmi Marjani	39
Mons. Lawrenz Sciberras	
• Figli di uno stesso padre, fratelli in cristo	49
• Ante saecula creata sum	53
• Il-Katidral u l-Assunta	55
• Kronaka tal-Parroċċa	61
• Mid-Djarju Parrokkjali	64

Cremona Exchange Bureau

For all your Foreign Currency and Travel Requirements

- Buying and Selling Foreign Currency Travellers Cheques. Credit Cards.
- Advantageous Buy-Back Guarantee on purchases of Foreign Currency over Lm250
- Order by phone and fast delivery at home/business
- All Western Union Money Transfer facilities

THE FIRST PRIVATE EXCHANGE BUREAU IN GOZO

PALAZZO MARGHERITA

**L-ESPERJENZA
TAGHNA**

**.....IL-GARANZIJA TIEGHEK
FL-ISBAH ĠURNATA TA'
HAJTEK**

Għal aktar dettalji ċempel 555737 jew 557898

**GREAT DISCOUNTS ON THE LARGEST
SELECTION OF TOYS, DECORATIONS,
BICYCLES, COMPUTERS, SOFT TOYS ETC.**

TAL-LIRA ITEMS ALSO AVAILABLE

PARTY ITEMS & GIFTS CAN BE FOUND AT UNBEATABLE PRICES

LARGEST RANGE OF SCHOOL BAGS & ACCESSORIES

Mrs. G. Giardini Vella Street, Victoria, VCT 108, Gozo - Malta
(near water works department)

Tel / Fax: 21 556431 Mob: 9949 0663